
**DEJINY PRÁVNEJ
ÚPRAVY ROZVODOV
NA ÚZEMÍ SLOVENSKA**

DEJINY PRÁVNEJ ÚPRAVY ROZVODOV NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Ingrid Lanczová

leges

Vzor citace:

Lanczová, I.: Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska. Praha: Leges, 2018, 160 s.

Recenzenti:

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M.

doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.

doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Lanczová, Ingrid

Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska / Ingrid Lanczová. – Vydání první. – Praha : Leges, 2018. – 160 stran. – (Teoretik)

Anglické resumé

ISBN 978-80-7502-307-0

347.627.2 * 347.62 * 34(091) * (437.6) * (048.8)

– rozvod – Slovensko – 19.–21. století

– manželské právo – Slovensko – 19.–21. století

– právní dějiny – Slovensko – 19.–21. století

– monografie

347 – Soukromé právo [16]

Vydalo Nakladatelství Leges, s. r. o., Lublaňská 4/61, Praha 2,
v roce 2018 jako svou 508. publikaci.

Edice Teoretik

Vydání první

Návrh obálky Michaela Vydrová

Redakce Mgr. Mária Pavláková

Sazba Gradis

Tisk powerprint, s.r.o., Horoměřice

www.knihyleges.cz

© Ingrid Lanczová, 2018

ISBN 978-80-7502-307-0

OBSAH

Úvod	7
1 Rozvody v uhorskej a rakúskej právnej kultúre konca 19. a začiatku 20. storočia	11
1.1 Rozvody v uhorskej právnej kultúre konca 19. a začiatku 20. storočia	11
1.1.1 Východiská a prijímanie zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve	13
1.1.2 Vznik a chápanie inštitútu manželstva podľa zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve	18
1.1.3 Zánik manželstva za života manželov podľa zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve	21
1.1.4 Dôsledky rozvodových ustanovení manželského zákona vo svetle každodennej reality.....	47
1.2 Rozvody v rakúskej právnej kultúre konca 19. a začiatku 20. storočia	58
2 Recepčia rakúsko-uhorského práva a dualizmus právnej úpravy rozvodov v prvej Československej republike	60
2.1 Prijatie zákona č. 320/1919 Zb. z. a n. (tzv. manželská novela)	61
2.1.1 Porovnanie rozvodových dôvodov podľa manželského zákona (1894) a manželskej novely (1919) s prihliadnutím na územie Slovenska	64
3 Neprekonateľný odpor v prvorepublikovom práve českých krajín	75
3.1 Právnohistorické východiská právnej úpravy neprekonateľného odporu	77
3.2 Neprekonateľný odpor podľa zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.	82
3.2.1 Neprekonateľný odpor ako rozvodový dôvod	83
3.2.2 Vzťah neprekonateľného odporu (§ 13 h) a rozvratu (§ 13 i)	83
3.2.3 Neprekonateľný odpor ako dôvod premeny odľuky na rozvod	89
3.3 Neprekonateľný odpor v návrhoch Občianskeho zákonníka	92

4 Rozvrat manželstva v prvorepublikovom práve českých krajín, v unifikovanom československom práve a v práve Slovenskej republiky	97
4.1 Právnohistorické východiská právnej úpravy rozvratu manželstva	97
4.2 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.	99
4.3 Rozvrat manželstva v návrhoch Občianskeho zákonníka	103
4.4 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve	105
4.5 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 94/1963 Zb. o rodine	110
4.6 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine	115
Záver	117
Summary	123
Zoznam použitej literatúry	129
Prílohy	143
Príloha č. 1 Prehľad citovaných ustanovení zák. čl. XXXI/1894 súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	143
Príloha č. 2 Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 320/1919 Zb. z. a n. súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	146
Príloha č. 3 Prehľad citovaných ustanovení návrhov Občianskeho zákonníka súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	149
Príloha č. 4 Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 265/1949 Zb. súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	152
Príloha č. 5 Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 94/1963 Zb. súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	153
Príloha č. 6 Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 36/2005 Z. z. súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)	154
O autorke	155
Vecný register	157

ÚVOD

Od roku 2012 zaznievajú v politických kruhoch požiadavky na zmenu rodnoprávnej úpravy v zmysle umožnenia konsenzuálnych rozvodov,¹ pripomínajúc, akými historickoprávnymi zmenami prešlo chápanie manželstva a jeho právna úprava na našom území. O niektorých fázach právneho vývoja sa môžeme dozvedieť aj z viacerých kvalitných súčasných publikácií venujúcich sa histórii manželského práva, napr. z monografie JUDr. Ivany Šoškovéj *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949* a doc. JUDr. Miriam Laclavíkovej, PhD. *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Nemáme však vedomosť o tom, že by bol v slovenskej literatúre spracovaný pohľad výlučne na slovenské dejiny právnej úpravy rozvodov, dokonca so zameraním sa aj na predstavenie snáh laickej, ale aj odbornej verejnosti o dosiahnutie rozvodu jednoduchším, konsenzuálnym spôsobom. Myslíme si, že poznanie rozvodových dôvodov a názorov na danú problematiku v našej národnej histórii môže do súčasnej diskusie vniesť ďalší, nezohľadnený rozmer a pomôže nám objektívnejšie sa zamyslieť nad otázkou prípadnej *de lege ferenda* zmeny rozvodovej právnej úpravy Slovenskej republiky, ktorú nemožno v súčasnosti označiť ináč, než konzervatívnou.

Publikácia je zameraná na predstavenie **rozvodových dôvodov** v národnej histórii, s dôrazom na územie Slovenska. Prvá kapitola je venovaná ob-

¹ „V situácii, keď súdy až v 90 percentách prípadov návrhu na rozvod vyhovejú, považujeme rozvody dohodou za rozumné a ekonomicky výhodné riešenie ťažkých životných situácií našich občanov. Takisto treba vidieť v tomto kroku aj odbremenenie súdov, ktoré sú objektívne preťažené.“

„Hlboko sa podľa nás mylia tí, ktorí požadujú udržanie súčasného status quo. Vysoká rozvodovosť i odkladanie manželských vzťahov jednoznačne hovoria v prospech navrhovaných zmien. Manželstvo už dávno nie je väzením, chomútom či inštitútom spájania majetku, ale dobrovoľným vzťahom rovnoprávnym partnerov. Preto ho treba zatraktívniť aj z právnej stránky.“

In JANA KIŠŠOVÁ, SAS. SLOBODA A SOLIDARITA: *Navrhujeme zatraktívnenie manželstva a rozvody dohodou*. [online]. Bratislava: Sloboda a Solidarita, 2017. [cit. 2017. 06. 02]. Dostupné na internete: <http://www.sas.sk/navrhujeme-zatraktivnenie-manzelstva-a-rozvody-dohodou/6028> a JURAJ DROBA, SAS. SLOBODA A SOLIDARITA: *Navrhujeme zatraktívnenie manželstva a rozvody dohodou*. [online]. Bratislava: Sloboda a Solidarita, 2017. [cit. 2017. 06. 02]. Dostupné na internete: <http://www.sas.sk/navrhujeme-zatraktivnenie-manzelstva-a-rozvody-dohodou/6028>.

dobiu, kedy bolo Slovensko súčasťou rakúsko-uhorskej monarchie. V nej sa snažíme živo vykresliť dve línie, a to právnu a politickú (prijatie manželského zákona v roku 1894 a jeho potenciál) na jednej strane a spoločenskú na strane druhej (zákon v živote ľudu). Rýchly spád udalostí v roku 1918 a revolučné vyhlásenie Československa však neposkytli dostatočný priestor na vytvorenie právneho poriadku súbežne s vytvorením nového štátu na mape Európy 20. storočia. Československo, nový štátny útvar, ktorý bol výsledkom konsenzu Čechov a Slovákov, bratsky, zároveň však aj artificieľne spojil dva národy, žijúce na územiach s odlišnou históriou, veľmocenským vplyvom, hospodárstvom, ale aj právnym poriadkom. Aj v rodinnom práve, na základe slov prvého zákona vydaného v deň vzniku Československa,² „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“, tak zostal v platnosti práve právny poriadok dovtedy účinný na území Slovenska a tiež právny poriadok dovtedy účinný na českom území. Išlo o právny poriadok pôvodne uhorský, preto možno prvú kapitolu vnímať aj ako predstavenie práva účinného na území Slovenska počas existencie demokratického Československa, a pôvodne rakúsky, neskôr čiastočne modifikované unifikáčnými snahami.

V monografii sa v intenciách právnej úpravy rozvodov, resp. dôvodov rozvodu manželstiev, zameriame na predstavenie tohto dualistického právneho poriadku, s podrobnejším zameraním sa na právo účinné v teritoriálnom rámci Slovenska (pôvodne uhorské právo od roku 1894 do roku 1949) a so zameraním sa na špecifiká práva účinného v teritoriálnom rámci českých krajín (1918 – 1919, 1919 – 1949). Následne predstavíme špecifiká hmotnoprávnej úpravy zániku manželstva za života manželov v ľudovodemokratickom a socialistickom Československu (1950, 1963), pričom najväčšiu pozornosť budeme venovať rozvodovému dôvodu dodnes známemu ako rozvrat manželstva v ľudovodemokratickom, socialistickom Československu a v právnej úprave nástupníckeho štátu, Slovenskej republiky. Platná a účinná slovenská právna úprava totiž pozná len jeden rozvodový dôvod (*tak vážne narušenie a trvalé rozvrátenie vzťahov medzi manželmi, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia*).

Pojem rozvrat manželstva sa prvýkrát v Európe objavil v prvej štvrtine 20. storočia, a to aj v československom práve, hoci do roku 1949 len v českých krajinách. V Európe sa objavil ako rozvodový dôvod umožňujúci uplatnenie autonómie vôle manželov v súvislosti so zánikom manželstva, čo v čes-

² Zákon č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného štátu československého, tzv. recepčná norma.

kých odborných kruhoch vyvolalo zmätenie a následné snahy meniť široký potenciál rozvodového dôvodu rozvratu manželstva. Kým v Uhorsku, a teda v práve platnom na území Slovenska do roku 1949, sa na zastieranie vôle manželov ukončiť manželstvo využíval rozvodový dôvod známy ako *úmyselné opustenie manžela bez právnej príčiny*, v českých krajinách to boli rozvodové dôvody známe ako *rozvrat manželstva* a *neprekonateľný odpor*. Potenciál rozvodového dôvodu „rozvratu manželstva“ rozviesť na základe neho manželstvá, ktoré manželia chceli aj vzájomne ukončiť, bol však okamžite reštriktívne vyložený, a tak akýmsi jediným ekvivalentom uhorského úmyselného opustenia manžela bez právnej príčiny (v porovnaní s českými krajinami pozitívne prijatým súdnictvom) sa pre české krajiny v tom čase stal dôvod neprekonateľného odporu. Vzhľadom na to, že v československom a neskôr v slovenskom právnom poriadku bol zakotvený jediný rozvodový dôvod „rozvrat“ manželstva (v 1949 odôvodnený ako „reakcia“ na fingovanie dohodnutých rozvodov), považujeme predstavenie problematiky týchto dvoch rozvodových dôvodov za kľúčové, hoci v rokoch 1919 – 1949 platili len pre české krajiny, t. j. nie na území súčasného Slovenska.

Pre ľahšiu orientáciu čitateľov v texte používame pojem *odluka/separácia/odluka od stola a lože* pre faktický, avšak nie právny zánik manželstva (v domácej historicko – právnej terminológii používaný výraz *rozvod od stola a lôžka*, resp. jeho variácie) a pojem *rozvod* pre faktický aj právny zánik manželstva (v domácej historickoprávnej terminológii používaný výraz *rozluka*).

V Trnave máj 2018

Iba vtedy bude novovytvorené právo silné a zdravé, ak budú jeho korene siahať do minulosti, ak bude stáť na pevnej pôde historického práva.³

~ Kornel Sztehlo ~

1 ROZVODY V UHORSKEJ A RAKÚSKEJ PRÁVNEJ KULTÚRE KONCA 19. A ZAČIATKU 20. STOROČIA

1.1 Rozvody v uhorskej právnej kultúre konca 19. a začiatku 20. storočia

Prelomovým rokom pre vývoj manželského práva na území Slovenska, pôvodne patriaceho do Uhorského kráľovstva, resp. rakúsko-uhorskej monarchie, sa stal rok 1894, kedy panovník František Jozef sankcionoval **XXXI. zákonný článok⁴ o manželskom práve** (ďalej len „Manželský zákon“) vyhlásený v Zbierke krajiných zákonov⁵ 18. decembra 1894. Obsah jeho desiatich hláv,⁶ resp. 150 paragrafov, ktoré sa stali účinnými 1. októbra 1895, priniesol kompletnú rekonštrukciu stáročia zaužívaného prístupu k manželským veciam a modernú perspektívu, dovtedy nevidanú vo viacerých európskych krajinách. Nové chápanie manželstva znamenalo esenciálnu zmenu majúcu dosah ako na vznik (obligatórny civilný sobáš), tak aj na zánik **manželstva, ktoré sa prestalo chápať ako tzv. *matrimonium perpetuum*, t. j. kánonický inštitút dovtedy, pod hrozbou exkomunikácie, nerozlučiteľný.⁷**

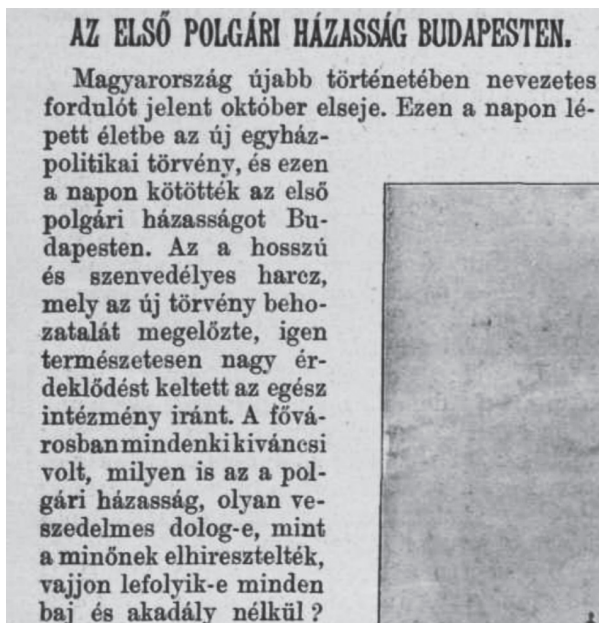
³ NAGY, A.: *A házassági jog kodifikációi* (dizertačná práca). Miskolc: Miskolci Egyetem, 2012, s. 89.

⁴ Dobové pomenovanie zákona.

⁵ *Országos Törvénytár*.

⁶ Zasnúbenie (v dobovej terminológii *zasľúbenie*), manželské prekážky, vznik manželstva (*vstupovanie do manželstva*), neplatnosť manželstva, zánik manželstva (*kedy prestane manželstvo*), odluka (rozvod) od postele a stola, v cudzine (*cudzozemsku*) uzavreté manželstvá a manželstvo cudzincov (*cudzozemcov*), trestné ustanovenia, spoločné (*miešané*) ustanovenia, záverečné ustanovenia.

⁷ ŠVECOVÁ, A.: Kánonické manželstvo v Uhorsku na prahu modernej doby (všeobecný hmotnoprávny základ). In *Revue církevního práva*, 2015, 62, 3, s. 24 a s. 39.

Obrázok 1 Článok Prvé civilné manželstvo v Budapešti

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 42, 40, 1895, s. 660.

Článok Prvé civilné manželstvo v Budapešti informuje o prvom manželstve v hlavnom meste dňa 1. októbra 1895, uzatvorenom podľa manželského zákona, ktorý len v ten deň vstúpil v platnosť. Podľa článku sa oň zaujímal každý, najmä aby zistili, či ide o také zlo, ako sa hovorilo ženám alebo či prebehne bez problémov a prekážok.

1.1.1 Východiská a prijímanie zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve

Obrázok 2 Noviny informujúce o prijatí manželského zákona

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 41, 26, 1894 – *The Tablet*, 1895, vol. 85, no. 2854 – *Ludové noviny*, IV, 45, 1900.

Zásadná zmena v chápaní manželstva, ktorú manželský zákon priniesol, bola zmenou kvalitatívnou, vnútornou, podstatne narúšajúcou tradičnú spoločnosť, resp. jej relevantnú časť, a preto možno rozhodne tvrdiť, že mala **politický** charakter. Nenadarmo bola jednota odvekým predpokladom sily, čo chápali aj vládnuce kruhy rodiacej sa občianskej spoločnosti a snažili sa, v storočí definovanom racionalizmom, liberalizmom, nacionalizmom, technickým pokrokom a rodiacim sa kapitalizmom na pozostatkoch feudalizmu, odstrániť partikulárne právne normy udávajúce ráz uhorskej spoločnosti.⁸

⁸ V Uhorsku existovalo osem konfesijných manželskoprávných systémov; rímskokatolícky, pravoslávny (najmä v Srbsku a Rumunsku), protestantský, sedmohradský reformovaný a evanjelický, unitarizmus, judaizmus a sedmohradský judaizmus, odlišujúcich sa v prípustnosti rozvodu, rozvodových dôvodoch, procesnom práve aj súdnej jurisdikcii.

Vplyv politických predstaviteľov však nemôžeme odtrhnúť od **spoločenskej situácie**, ktorá nepochybne formovala politické rozhodnutia aktérov danej doby. Aktívni maďarskí nacionalistickí predstavitelia uhorskej spoločnosti predstavovali antihabsbursky, a teda často aj antikatólicky zameranú zložku spoločnosti a potlačená revolúcia a nanútený pokus o adaptáciu ABGB⁹ na našom území v roku 1852 ešte zostrili ich vlnu odporu voči rakúskej vláde. Mať zákon, v takejto kľúčovej otázke odlišný od zákona časti krajiny, nadvládu ktorej odmietali a (aj) katolicizmus, ktorý podľa ich názoru brzdil modernizujúcu sa spoločnosť, mohlo tiež predstavovať motiváciu na jeho prijatie, najmä *keď uhorskí politickí predstavitelia, ochotne „obetovali“ svoje kresťanské presvedčenie pre blaho vlasti*.¹⁰ Aj Kossuth spájal reformu právneho systému a kodifikačné snahy so zápasom o národnú nezávislosť.¹¹ Právnik a historik Ladislav Szalay (1813 – 1864) bojoval za revolučnú prestavbu občianskeho práva¹² – za vytvorenie občianskeho zákonníka neovplyvneného náboženstvom, ale postavenom na vedeckých základoch. Odmietol nemecký, resp. rakúsky prirodzeno-právny smer a za vzor občianskoprávných kodifikačných snáh vytýčil francúzsky Code Civil,¹³ čo svedčí o tom, pretože radikálna bola požadovaná zmena oproti existujúcemu stavu. Na druhej strane sa však ozývali aj odborníci (napr. Rudolf Dell’Adami), ktorí tvrdili, že bolo možné a vhodné ponechať v platnosti aj naoktrojovaný ABGB (teda aj s jeho partikulárnou úpravou manželského práva založenou na konfesnom princípe, vrátane príslušných výnimiek uverejnených v *Kundmachungspatent*), bez nutnosti vytvoriť nový občiansky zákonník podľa západného vzoru, lebo

In NAGY, A.: *A házassági jog kodifikációi* (dizertačná práca). Miskolc: Miskolci Egyetem, 2012, s. 30.

⁹ Rakúsky občiansky zákonník (1811), stojaci na konfesionálnom základe, považoval manželstvá katolíkov za nerozlučiteľné.

¹⁰ MALINIAKOVÁ, E.: Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894. In *Forum Historiae* [online]. 2015, roč. 9, č. 1, s. 94. [cit. 2016. 07. 22]. Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/maliniakova.pdf>.

¹¹ MÁDL, F.: Kodifikation des Ungarischen Privat- und Handelsrecht im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 96.

¹² Rodinné právo sa považovalo za integrálnu súčasť občianskeho práva až do prestavby právneho systému v súlade so socialistickými zásadami.

In PÁP, T.: Vertragselemente im Ungarischen Sekularisierten Eherecht des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 431.

¹³ MÁDL, F.: Kodifikation des Ungarischen Privat- und Handelsrecht im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 96.

hoci bol nedokonalý, predsa len bol jediným kódexom súkromného práva, ktorý Uhorsko dovtedy malo a bol zárukou poriadku. Horlili, že rozhodnutie zrušiť ABGB bolo *nepredvídateľné a bolo dôsledkom zápalu patriotizmu, zavŕšením ktorého malo byť zlikvidovanie všetkého, čo pripomínalo nepriateľa, hoci bolo naše súkromné aj verejné právo ďaleko od úrovne iných európskych krajín*.¹⁴ Výsledkom však bolo, že *právo nepriateľa* bolo zlikvidované.

Následná rýchla mobilizácia legislatívneho procesu ale vyvrcholila do pokrokovej úpravy manželských vecí, hoci nedošlo k *drsnej formulácii manželského práva podľa francúzskeho revolučného zákonníka*. Požiadavky týkajúce sa potreby sekularizácie manželského práva kontinuálne zaznievali od uhorských právnikov od roku 1868. Priekopníkmi v parlamente boli najmä J. Eötvös (1868), D. Irányi (1873, 1880, 1881), A. Trefort (1873), F. Deák (1873), I. Huszár (1873) či D. Szilágyi (1893), ktorý dal, pred demisiou zo svojho úradu ministra spravodlivosti v decembri 1894, uverejniť návrh zákona o konaní v manželských sporoch.¹⁵ V dôvodovej správe vládneho návrhu sa uverejnilo, že *manželstvo sa chápe ako morálne spoločenstvo, ochrana ktorého musí byť zabezpečená štátom, spôsobom rešpektujúcim autonómiu strán, a teda bez externého nátlaku*.¹⁶

Prijatie zák. čl. XXXI/1894 v rámci kodifikačnej dualistickej vlny znamenalo jednak zmenu v politickom myslení ako dôsledku snahy o modernizáciu a samostatnosť, ďalej zmenu vo vzťahoch s cirkvou (či už pre habsburskú opozíciu, pokrok brzdiace kresťanstvo alebo *údajnú, historicky založenú hegemóniu kalvinizmu v Uhorsku*)¹⁷ s následným medzinárodným dopadom a simultánne aj zmenu v spoločenskom povedomí a vedomí jednotlivca. Manželstvo totiž bolo a aj je právnym inštitútom, pravdepodobne najbližším

¹⁴ VÉKÁS, L.: The Codification of Private Law in Hungary in Historical Perspective. In *Annales*. [online]. 2010, 4, s. 5–6. [cit. 2016. 07. 22]. Dostupné na internete: http://www.ajk.elte.hu/file/annales_2010_04_Vekas.pdf.

¹⁵ Konanie malo byť založené na sumárnom procese s rôznymi odchýlkami a zákon mal upravovať tiež majetkové pomery a prechodné štádium. K prejednaniu danej osnovy však nikdy nedošlo. Štátne sudy sa riadili podľa zák. čl. LIV/1868 v znení novelizácií a podľa zákonom neupravenej súdnej praxe, ktorá vychádzala zo súkromných diel K. Sztehla a D. Márka. Občiansky súdny poriadok I/1911 obsahoval príslušnú úpravu v § 639 – § 695. In HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 13.

¹⁶ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 138.

¹⁷ MALINIAKOVÁ, E.: Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894. In *Forum Historiae* [online]. 2015, roč. 9, č. 1, s. 99. [cit. 2016. 07. 22]. Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/maliniakova.pdf>.

laickej verejnosti pre svoj prirodzenoprávny charakter (napr. podľa Bruna¹⁸ predstavuje celistvosť bytia a životné spojenectvo, ktorým sa dopĺňa ľudská pohľadná jednostrannosť¹⁹), a preto takáto zmena musela mať väčší dopad na bežného človeka a jeho právne povedomie než v prípade reformy akéhokoľvek iného právneho inštitútu.

Čo sa týka postoja **konzervatívnych (katolíckych) oponentov**, viacerí označovali zák. čl. XXXI/1894 za *výtvor židovskej mysle a feminizmu*.²⁰ Dozvedieť sa o ňom bolo možné aj zo zahraničných periodík, napr. z londýnskeho *The Tablet*²¹ – dodnes aktuálneho týždenníka publikujúceho zhodnotenie katolíckeho života v európskych krajinách, v ktorom bol 19. januára 1895 uverejnený článok o prijatí zák. čl. o manželskom práve v Uhorsku. Podľa neho malo v tomto období dôjsť ku kompletnej sekularizácii štátu a zrovnoprávneniu všetkých náboženstiev. Existujúca situácia v štáte bola prejednaná aj v cirkevných kruhoch, výsledok rokovania ostrihomského arcibiskupa K. Vaszaryho s biskupmi bol však umiernený a protestné hlasy sa začali ozývať až postupne. Odsúhlasili dokonca sekularizáciu štátu, jednohlasne však odmietli prijatie zákona o obligatórnom civilnom sobáši a označili ho za rúhanie, a to dokonca aj v memorande venovanom panovníkovi a vláde. *The Tablet* sa zmieňoval tiež o biskupskom liste adresovanom pápežovi, v ktorom uhorskí biskupi ubezpečili pápeža o absolútnej oddanosti Sv. stolici a o príhovore cirkvi k ľudu, u časti ktorého našla veľkú podporu, čo sa prejavilo tiež organizovaním ľudových zhromaždení a katolíckych spolkov.

V septembri 1893 pápež Lev XIII. napísal encykliku *Constanti Hungarorum*²² adresovanú uhorským biskupom, lebo *oddaná láska a hlboký rešpekt uhorského ľudu voči Sv. stolici vždy vzbudzovali hlbokú otcovskú lásku pápežov*. Pápež podobný skutok urobil aj v roku 1886, avšak na rozdiel od vtedajšej encykliky *Quod Multum*,²³ nesúcej sa skôr v oslavnom duchu cností

¹⁸ Karl Georg Bruns (1816 – 1880) bol nemecký advokát a univerzitný profesor rímskeho práva v Rostocku.

¹⁹ SZTEHLO, K.: *A házassági elválás joga*. Budapest: Franklin – Társulat, 1885, s. 9.

²⁰ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 138.

²¹ The Civil Marriage Laws in Hungary. In *The Tablet*, vol. 85, no. 2854, s. 102 – 103.

²² LEV XIII: *Constanti Hungarorum* [online]. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana. [cit. 2016. 12. 22]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_02091893_constanti-hungarorum.html.

²³ LEV XIII: *Quod Multum* [online]. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana. [cit. 2016. 12. 22]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_22081886_quod-multum.html.

a skutkov uhorského národa a uhorského snemu,²⁴ *Constanti Hungarorum* sa väčšmi niesla v znamení obáv, ktoré pramenili z oslabenia katolicizmu v krajine. Naturalizmus a racionalizmus, ktoré v staršej encyklike pápež označil za zlo, nadobudli totiž medzičasom konkrétne rozmery v zákonodarstve. Tie prirovnal k historickým nebezpečenstvám zhmotneným v názdoch Tatárov a Turkov a upozornil, že Uhorsko prežije, len ak prežije katolicizmus jeho národa. Na margo pripravovanej legislatívnej zmeny sa pápež vyjadril takto: „*Čím ďalej, tým väčšie zlá ohrozujú náboženstvo Vašich otcov. Nepriatelia kresťanstva v Uhorsku neskrývajú svoje zámery. Všetkými prostriedkami dostupnými ich moci sa snažia vytvoriť pre cirkev nevhodné podmienky. My Vás preto vyzývame, ctihodní bratia, nešetrite úsilím odvrátiť tieto útoky ohrozujúce Vaše ovečky i krajinu. Správajte sa tak, aby povzbudení Vaším príkladom a Vašou autoritou, všetci odvážne bránili náboženstvo.*“ O pripravovanom manželskom zákone sa zmienil, že je *nezlučiteľný s právami katolíckej cirkvi, obmedzuje jej právomoc a bráni praktizovaniu katolíckych tradícií.*

O uposlúchnutí pápežových slov uhorskými biskupmi nás informuje aj text súdobej tlače, v článku *The Tablet* označený za *nepriateľský*, podľa ktorého *boli ulice okupované obrovským množstvom katolíckych sedliakov oblečených v nedelňých šatách, s kňazmi a magnátmi stojacimi na balkónoch. Po tradičnom obrade bolo zorganizované stretnutie, vedúcimi ktorého boli gróf Mikuláš Esterházy a Ferdinand Zichy a ktoré bolo označené v predmetnom texte za monštrózne.*²⁵ Najväčší aplauz vraj zožal arcibiskup, čerstvo menovaný kardinál Vaszary, v dave nasledovaný Zichyovcami, Hunyadyovcami, Eszterhazyovcami a Szapáryovcami. Prezentovaným oficiálnym argumentom katolíckych odporcov prijatia zákona bola, okrem náboženských otázok, *obava, že mladé zbožné dievčatá budú zvedené tvrdením, že po civilnom uzavretí manželstva bude vystrojený cirkevný sobáš, no ženích si to rozmyslí a žena bude donútená žiť s ním bez cirkevného požehnania a on bude môcť spravovať jej majetok.*

Vaszary vystúpil aj na rokovani o prijímaní zákona, na čo reagoval vtedajší uhorský minister spravodlivosti D. Szilágyi takto: „*Situáciu nemožno vnímať z pohľadu viery, ale treba sa na ňu pozeráť optikou záujmov národa.*“²⁶

²⁴ Pápež v predmetnej encyklike pochválil konanie uhorského snemu, ktorý v roku 1884 jednohlasne odmietol uznanie platnosti zmiešaných manželstiev katolíkov a židov, čím ochránil staré cirkevné manželské právo.

²⁵ Obdobné stretnutia sa však konali aj za podporu prijatia zák. čl. XXXI/1894.

²⁶ MALINIAKOVÁ, E.: Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894. In *Forum Historiae* [online]. 2015, roč. 9, č. 1, s. 102. [cit. 2016. 07. 23]. Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/maliniaikova.pdf>.

V súvislosti so zánikom manželstva minister prítomných upozornil na skutočnosť, že nevidí obsahový rozdiel medzi rozvodom a separáciou od stola a lôžka, a odlišnosť tak tkvie len v cirkevnom zákaze uzavrieť ďalšie manželstvo.²⁷

Čo sa týka panovníka a zvratu v jeho postoji od nevôle, cez neutralitu po súhlas, je nutné hľadať príčinu v politickej situácii a uvedomení si, že jedine Wekerle, za vlády ktorého došlo k schváleniu návrhu predmetného zákona, bol schopný zostaviť vládu. Tiež bolo nutné regulovať vplyv katolíckej cirkvi a vytesniť jej dosah na štátnu správu s cieľom centralizovať moc v rukách štátu a zrovnoprávniť jednotlivé konfesie v Uhorsku.²⁸

1.1.2 Vznik a chápanie inštitútu manželstva podľa zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve

Sankcionovanie zákona uvítali právnici v praxi aj na akademickej pôde veľmi pozitívne, o čom svedčí aj vyjadrenie Michala Herczegha²⁹ z roku 1896: „Na takúto kodifikáciu mal náš národ oveľa viac dôvodov a potreboval ju väčšmi než ktokoľvek v Európe, pretože jednota a všeobecnosť sú to, čo potrebuje naša vlasť, v ktorej je tolko rôznych jazykov, náboženstiev a zvykov... takýto zákon je zárukou regenerácie uhorského národa... a predpokladom prekonania vnímania manželstva ako náboženského inštitútu.“³⁰ Z daného je evidentné, že z právnického hľadiska bola najdôležitejšia jednotná úprava a definované hranice medzi svetským a náboženským, ktoré boli zárukou spravodlivosti. Nemožno sa ale zbaviť aj nacionalistického dojmu, a to v zmysle viery v skutočnosť, že jednotnosť úpravy posilní súdržnosť mnohonárodnostného uhorského národa.

²⁷ SZABÓ, I.: *Az Állami Házasság Megjelenése És a Házasság Felbonthatóságának Kérdése. In Iustum Aequum Salutare.* 2008, č. 3, s. 51.

²⁸ MALINIAKOVÁ, E.: Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894. In *Forum Historiae* [online]. 2015, roč. 9, č. 1, s. 103, 108–109. [cit. 2016. 07. 23]. Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/maliniakova.pdf>.

²⁹ Michal Herczegh (1840–1926) bol právnik, učiteľ na uhorskom kráľovskom dvore a univerzitný profesor. Bol rodinou Štefana Verböczyho a na Peštianskej univerzite vyučoval súkromné právo. Bol autorom viacerých zásadných diel, napr. *Magyar Házassági Jog* (1896, voľný preklad „Uhorské manželské právo“, *Magyar családi és öröklési jog* (1885, voľný preklad „Uhorské rodinné a dedičské právo“), *A magyar magánjog mai érvényében* (1880, voľný preklad „Uhorské súkromné právo v súčasnosti“) a i.

³⁰ HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, predhovor.

V právnej terminológii sa na odlíšenie stavu po prijatí zákona o manželstvom práve a stavu pred roku 1894 zaužívalo použitie termínu civilné manželstvo (*polgári házasság*), na zvýraznenie skutočnosti, že manželstvo viac nie je považované za náboženský inštitút.

Podstatnými a spoločnými znakmi definícií manželstva pred roku 1894 a po ňom boli spojenie muža a ženy, zmluvná povaha manželstva týkajúca sa len jeho uzavretia a tiež jeho prirodzenoprávna povaha (pôvodne prirodzené právo v zmysle božského práva) s cieľom plodiť deti.³¹

Definíciu manželstva po roku 1894 možno nájsť napr. v publikácii Michala Herczegha: „*Zošťátnenie manželského práva vytvorilo z manželstva inštitút, pre ktorý je charakteristické, že sa uzatvára pred štátnou mocou určeným občianskym úradníkom a ako vznik, tak aj jeho trvanie, platnosť a spôsoby zániku sú upravené štátnymi predpismi. Manželstvo samotné, ako aj vedenie matrík a rozhodovanie súvisiacich sporov bolo vyňaté z cirkevnej pôsobnosti. Manželstvo ako právny inštitút je totiž staršie ako kresťanstvo, staršie ako cirkev... a cirkevná moc si ho prisvojila až v stredoveku,*“ čo dokladuje aj odvolaním sa na zákony kráľa sv. Štefana a Kolomana.³² V ďalšom výklade však upozorňuje, že *manželstvo nie je takou civilnou zmluvou ako ostatné, existujúce podľa záväzkového práva*, a to pre *morálne záväzky*, ktoré z neho vyplývajú a ktoré podmieňujú existenciu manželských prekážok a podmienky zániku manželstva.³³ Napokon, manželský zákon bol vydaný ako zákon samostatný, nie ako súčasť celého občianskeho práva³⁴ (hoci tento argument stráca na sile tým, že občianske právo nebolo kodifikované).

Zmluvný charakter mali iba niektoré inštitúty manželského práva, a v čistej forme medzi také bolo možné zaradiť zasnúbenie (i keď s pôvodom v kánonickom práve), uzavretie manželstva, neplatnosť manželstva v zmysle

³¹ Porovnaj napr. KELEMEN, E.: *Institutiones Juris Hungarici Privati, Liber I.* Budae: Typis regiae scientiarum univer. hungariae, 1818; JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privat-rechtes.* Wien: Bey Carl Ferdinad Beck, 1818; FRANK, I.: *Principia iuris civilis hungarici, Tomus I.* Pestini: Venui habent Eggenberge et Vigand, 1829; SZLEMENICS, P.: *Elementa juris hungarici iudicarii civilis, Liber I., Tomus I.* Posonni: Caroli C. Snischek, 1829.

³² Aj prostredníctvom nich poukazuje na skutočnosť, že manželstvo bolo najprv upravené svetským právom a až následne modifikované v súlade s cirkevnými tradíciami (napr. pôvodne povolený rozvod v Uhorsku nahradený odlukou od stola a lože a i.) V rovnakom kontexte upozornil aj na skutočnosť, že viacerí pápeži do 13. st. boli ženatí (napr. sv. Peter, v 6. st. Hormisdas, v 9. st. Adrian II., v 11. st. pápež Ján XVII., v 13. st. pápež Klement IV. či Honorius IV.)

³³ HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog.* Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 1, s. 2, s. 6.

³⁴ In HENNER, K.: *O uherském právu manželském.* Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 14.

právnych následkov pre deti, manželstvo rodičov ktorých bolo vyhlásené za neplatné a tiež adopciu dieťaťa manželmi.³⁵ Aj František Raffay³⁶ uvádza svoju publikáciu o manželskom práve slovami, že zák. čl. XXXI/1894 chápe a upravuje manželstvo ako inštitút práva a morálky, a preto *nemožno o manželstve povedať, že je typickou zmluvou, hoci na základe zmluvy vzniká*.³⁷ Obdobný bol aj zahraničný pohľad, keďže podľa pražskej publikácie *uhorské manželstvo nie je upravené ako nejaký zmluvný pomer*.³⁸

Preto, hoci sme predtým uviedli, že definícia sekularizovaného manželstva znegovala definície manželstva spred roku 1894,³⁹ ich popretie nebolo absolútne. **Aj v definíciách manželstva po roku 1894 ostal zachovaný prístup, že súhlas, teda zhoda vôle ergo dohoda zakladá manželstvo, pre vznik ktorého sú potrebné aj ďalšie úkony⁴⁰ a morálny rozmer tohto práv-**

³⁵ PAP, T.: Vertragsamente im Ungarischen Sekularisierten Ehe recht des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 435.

³⁶ František Raffay (1870 – 1907) bol advokát, sudca a učiteľ na právnickej akadémii, ktorý okrem množstva odborných publikácií ako napr. *A hűtlen elhagyás mint házasságbontó ok* (1898, voľný preklad „Zlomyselné opustenie ako dôvod rozvodu manželstva“), *A magyar magánjog kézikönyve* (1904, voľný preklad „Príručka uhorského súkromného práva“), *Az osztrák magánjog tankönyve* (1906, voľný preklad „Učebnica rakúskeho súkromného práva“) napísal aj komentár k manželskému zákonu.

³⁷ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvénycikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 5 – 6.

³⁸ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 97.

³⁹ Napr. Pavol Khlósz, uhorský advokát, ktorý prednášal uhorské procesné právo na Trnavskej univerzite o manželstve hovorí, že *vzniklo pre svet ešte v raji od samotného Boha a že je vhodné oceniť ho pred ostatnými sviatosťami, pretože ich prevyšuje miestom, časom, významom a tiež svojím tajomstvom*, pričom odkázal na *De Sacramento Matrimonii* (umožňujúce len odlúčenie manželov, nie definitívny zánik manželstva za života manželov). In KHLÓSZ, P.: *Praxis seu forma processualis fori spiritualis in Mariano-apostolico Hungariae regno usu recepta*. Tyrnavia: Typis academicis Societatis Jesu, 1761, s. 228, s. 166, s. 165, s. 212, s. 216, s. 221, s. 225 (preklad doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.).

⁴⁰ Pred rokom 1894 to bola na našom území Tridentská forma uzavretia manželstva, ktorá musela byť dodržaná a ktorá okrem verbálneho súhlasného prejavu muža a ženy v prítomnom čase predpokladala vyslovenie súhlasu za prítomnosti miestneho farára (alebo iného kňaza so súhlasom farára samého či ordinára) a pred dvomi či tromi svedkami. V dekrété *Tametsi* sa ďalej trvalo na ohláškach tri týždne po sebe (hoci z jeho textu vyplýva, že ich nedodržanie nezakladalo neplatnosť uzavretého zväzku) a na zápise záznamu o manželstve do sobášnej matriky, ktorú mal kňaz osobitne chrániť.

Po roku 1894 bola forma uzavretia manželstva obligatórne civilná (hoci sa predložili aj návrhy fakultatívneho civilného sobáša či civilného sobáša z *nutnosti*, ak kňaz pre cirkevnú prekážku odmietne uzavretie sobáša, avšak *pre Uhorsko s toľkými konfesijnými manželskoprávnymi systémami bol obligatórny sobáš jedinou voliteľnou cestou*) a vyslovenie súhlasu preto predpokladala pred štátnym úradníkom (v dobovej terminológii *občianskym úradským*,

neho inštitútu. Práve tento rozmer, prejavujúci sa najmä v cieľoch manželstva, **znemožnil podľa súdobých právnikov postaviť manželskú zmluvu na roveň ostatných súkromnoprávných zmluvných typov** a zrovnoprávniť zmluvnú voľnosť na začiatku a konci manželstva.

1.1.3 Zánik manželstva za života manželov podľa zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve

Uzákonenie možnosti rozvodu manželstva bolo obhájené viacerými **argumentmi** týkajúcimi sa rodiny samotnej. V súdobej uhorskej právnej vede sa vyzdvihovalo napríklad, že udržiavanie manželstva, v ktorom sa objavili neprekonateľné problémy, je v rozpore s jeho cieľmi a je dokonca nebezpečné, lebo nevinnú stranu núti k *sebaobrane* a tiež to, že trvalá odluka od stola a lože neposkytuje v spoločnosti dostatočnú ochranu (predovšetkým) odlúčenjej žene. Ďalší argument v prospech rozvodu sa týkal detí, *na výchovu ktorých nepôsobí zle rozvod ani odluka, ale dôvody, ktoré ich zakladajú a spôsob, ktorým sa odstránia, je dieťaťu v podstate ľahostajný*. Zároveň však došlo k upozorneniu, že definitívny zánik manželstva má byť posledným riešením, nadväzujúcim na predchádzajúce pokusy o zachovanie manželstva,⁴¹ čo bolo napokon vyjadrené aj v § 39 či v právnej vede.

Podľa predmetného paragrafu sa manželstvo uzatváralo s vedomím, že ide o zväzok na celý život, a teda *osvedčenie o vstupe do manželstva sa nemohlo viazať na podmienku ani na čas*. Podľa Hennera⁴² *uhorské právo, vychádzajúc z dôležitosti manželstva pre rodinu a štát, uznáva za pravidlo jeho nerozlúčiteľnosť, keďže ide o prirodzený dôsledok ohľadu na verejný záujem v súvislosti s manželstvom*. Rozlúčenie manželstva bolo možné v Uhorsku pripustiť iba *výnimočne*, pričom za najdôležitejší faktor bol určený *vzor moderných svet-*

§ 29 zák. čl. XXXI/1894) za prítomnosti dvoch svedkov (§ 39 zák. čl. XXXI/1894) a naďalej sa vyžadovali pravidelné ohlásky, okrem prípadu udelenia výnimky (*uvolnenie administratívnou vrchnosťou*) a prípadu smrteľnej choroby (§ 27, § 35, § 36 zák. čl. XXXI/1894). Matriky nadobudli podľa zák.čl. XXXIII/1894 štátny charakter. Prípadné námietky, že by predmetná úprava zasiahla do slobody vyznania sú neakceptovateľné, lebo štát následný cirkevný sobáš nezakázal.

In HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 12.

⁴¹ HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 172 – 174.

⁴² Kamil Henner (1861 – 1928) bol český právnik, profesor cirkevného práva na pražskej univerzite a v rokoch 1914 – 1915 aj jej rektor. K jeho dielam patrili napríklad: O uherském právu manželském, Poměr státu k církvím, Rozluka státu a církve a i.

ských právnych poriadkov a ochrana práv jednotlivca.⁴³ Pohľad na rozlučiteľnosť, samozrejme, závisel aj od príslušnosti k vidieckej alebo mestskej societe či od príslušnosti k „národnosti“ a národu.⁴⁴

Zákon o manželskom práve rozlišoval absolútny a relatívny zánik manželstva

O **absolútnom zániku manželstva** (resp. o dôvodoch, *kedy manželstvo prestatane*), pojednával § 73 zák. čl. XXXI/1894. Boli nimi smrť (vyhlásenie za mŕtveho) a rozvod manželstva *prípustný len v takých dôvodoch, v ktorých sa zrači hrubé previnenie jedného alebo oboch manželov proti povinnostiam manželským, ktorých plnenie štát vôbec vynútiť nemôže pre ich povahu príliš delikátnu.*⁴⁵ Formulácia predmetného paragrafu bola teda v rozpore s rozšírenou literatúrou často obhajujúcou, aby bolo manželstvo *vo všetkých prípadoch rozlučiteľné, kde in concreto podmienky zdarného spolužitia manželského sú zoslabené.*⁴⁶

Medzi taxatívnymi dôvodmi zániku manželstva na základe žaloby (žalobcom bol štatisticky častejšie muž ako žena)⁴⁷ boli tak cudzoložstvo (§ 76), úmyselné opustenie manžela bez právnej príčiny v určenom trvaní (§ 77),⁴⁸ úmyselné konanie proti životu a zdraviu manžela (§ 78), uloženie trestu smrti alebo trestu odňatia slobody minimálne na päť rokov za predpokladu nevedomosti druhého manžela o spáchaní trestného činu pred vstupom do manželstva (§ 79), úmyselné a závažné konanie v rozpore s povinnosťami manžela, navádzanie dieťaťa z rodiny manžela na trestný čin alebo nemrav-

⁴³ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 86.

⁴⁴ „*Za starého Uhorska bolo medzi Maďarmi omnoho viacej rozlúk, resp. rozvodov ako medzi Slovákmi a Rusínmi.*“ Obdobné platilo aj po prvej svetovej vojne: „*Rodina a rodinkárstvo sa u nás uplatňovalo v minulosti a na mnohých stranách sa udržiava dosiaľ intenzívnejšie ako u iných národov. Hornaté kraje, prísne cirkevnictvo, spoločenské kastovnictvo vyplývajúce z bývalého maďarského aristokratizmu a poľnohospodársky ráz krajiny napomáhali izolácii zemepisnej, náboženskej a stavovskej. Najviac sa táto uzavretosť ukazovala v rodine.*“ In ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 185.

⁴⁵ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 87.

⁴⁶ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 87.

⁴⁷ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 142.

⁴⁸ Pričom právo rozviesť sa nezakladalo samotné opustenie, ale odmietnutie manžela, ktorý odišiel, vrátiť sa k opustenému manželovi.

ný život, vedenie nemravného života a trest odňatia slobody v dobe trvania kratšej než päť rokov (§ 80).

V porovnaní so zahraničnou právnou úpravou boli rozvodové dôvody z obsahovej stránky zhodné s dôvodmi rozvodu nekatolíckych manželstiev v ABGB (§ 115),⁴⁹ avšak s výnimkou neprekonateľného odporu. Hoci daný dôvod podľa ABGB neznamenal automatické povolenie zániku nekatolíckych manželstiev, jeho osobitosť tkvela v tom, že sa pri ňom vyžadoval súhlas oboch manželov. Obdobný výpočet, hoci z verbálnej (no nie obsahovej) stránky stručnejšie vyjadrený, sa nachádzal aj vo francúzskom Code Civil (kniha I, titul VI, kapitola I, články 229 – 233),⁵⁰ ktorý obsahoval dôvod *nezniesiteľnosti spolužitia* ako paralelu s neprekonateľným odporom v ABGB. **Absencia dôvodu zodpovedajúceho neprekonateľnému odporu/nezniesiteľnosti spolužitia uvedeného v ABGB alebo v Code Civil je v uhorskom právnom poriadku pochopiteľná.** Tento dôvod by sa totiž vylučoval s uvedenou definíciou uhorskej právnej vedy po roku 1894, a teda chápaním manželstva, ukončenie ktorého muselo byť *proti vôli jedného z manželov* (hoci za vinných mohol sudca označiť oboch) a kde výlučne nevina a nekompromisnosť voči vine predurčovala k aktívnej legitimácii v spore o zrušenie manželstva.⁵¹ Taktiež nenapĺňal *prísnosť*, ktorou sa vyznačovali ostatné rozvodové dôvody a poskytoval priestor pre *zlovôľu* a *ľahkovážnosť*.⁵² *Taktiež bola jeho absencia – prirodzene – zapríčinená potrebou kompromisu medzi hodnosťami katolíckej cirkvi, ktorí boli podporení konzervatívnym katolíckym panovníkom Františkom Jozefom I. a liberálnou vládou zloženou najmä z protestantov,*

⁴⁹ In Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. I. Theil. [online.] Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. [cit. 2016. 07. 25]. Text dostupný na internete: <http://repeostrg.info/wp/abgb-1811/>.

⁵⁰ FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, s. 62 – 63.

⁵¹ Z časového hľadiska bola aktívna legitimácia obmedzená šesťmesačnou subjektívnou, resp. desaťročnou objektívnou premlčacou lehotou (§ 83). *Nekompromisnosť* znamenala neodpustenie skutku (k odpusteniu mohlo podľa § 82 dôjsť najneskôr v priebehu procesu), ktoré mohlo mať aj podobu schvaľovania, spoluúčasti alebo dodatočného odpustenia počas súdneho sporu, pričom súdna prax, hoci až po rozpade Rakúsko-Uhorska, zdôraznila, že *ak jedna manželská stránka odpustila druhej oveľa závažnejšie konanie, tak skutky menšej závažnosti nemôžu manželstvo rozvrátiť natolko, aby sa kvôli nim dalo požadovať jeho zrušenie*. Upustilo sa teda od stredovekého prístupu, že rovnaké previnenie manželov zbavovalo možnosti ukončiť spolužitie.

In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 106.

⁵² HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 87.

ktorí, v súlade so svojou náboženskou úpravou, verili, že v prípade vzájomného súhlasu manželov a ich neprekonateľného odporu nie je nutné „prepierať špinavé rodinné prádlo na verejnosti“. Konsenzuálny rozvod bol zamietnutý, lebo by z manželstva urobil civilnú zmluvu a dôvod neprekonateľného odporu, lebo sudcovi by sa nemuselo vždy podať odhaliť neúprimnosť tvrdeného neprekonateľného odporu.⁵³ Napriek tomu však možno trvať na tom, že za zdroje inšpirácie nóva v uhorských dejinách, rozvodu manželstva, možno považovať ABGB a Code Civil. Z formálnej stránky a čiastočne z obsahovej sa pravdepodobne vychádzalo tiež z prvého návrhu nemeckého občianskeho zákonníka, čo možno vyvodiť zo štruktúry systematiky manželského zákona.⁵⁴

Relatívny zánik manželstva za života manželov mal podobu odluky od stola a lože (najmä § 104 a nasl.), t. j. faktického, avšak nie právneho zániku manželstva, ktorý bol oproti predchádzajúcej kánonickej úprave sekularizovaný. Podľa civilnej úpravy bol prípustný v rovnakých prípadoch ako definitívny zánik manželstva za života manželov, lebo *uhorský zákonodarca nechcel naliehať na náboženské presvedčenie ľudu*.⁵⁵ Podľa súdovej literatúry však *nebolo úmyslom zákonodarcu odporúčať odluku od stola a lože*.⁵⁶

Iniciovateľný bol tak zo strany nevinného manžela (po dobu trvania rozvodového konania alebo ako umiernenější spôsob riešenia manželských problémov miesto iniciácie rozvodového konania), ako aj zo strany sudcu s určeným dovoľeným trvaním na dobu šesť až dvanásť mesiacov (fakultatívne v prípadoch podľa § 76, § 78, § 79 a obligatórne v prípade podľa § 80 – t. j. pred súdnym pojednávaním). Následkom súdneho rozhodnutia o odluke mohlo byť pasívne alebo aktívne konanie manželov. V prípade pasívneho ostali manželia žiť v režime odlúčenia,⁵⁷ a to dočasne alebo natrvalo a v prípade aktívneho oznámili súdu obnovu manželského spoluzitia alebo bola uplatnená žiadosť o zrušenie manželstva (ak bola odluka iniciovaná manže-

⁵³ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 140.

⁵⁴ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 14.

⁵⁵ Čo sa prejavilo napríklad aj v povinnosti civilného úradníka upozorniť manželov po občianskom sobáši, že uzavretím manželstva pred ním ešte nevyhoveli svojej náboženskej povinnosti.

In HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 86.

In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpátskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 394.

⁵⁶ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 96.

⁵⁷ T. j. nežili spolu, hoci manželský zväzok trval, upravené bolo umiestnenie spoločných detí, ich výživa a prípadná výživa manželky.

lom, tak ktorýkoľvek z nich mohol po dvoch rokoch od právoplatnosti rozsudku o odluke požiadať o zmenu rozsudku na rozsudok manželstvo zrušujúci a ak bola odluka iniciovaná sudcom,⁵⁸ tak žalobca a v prípade vzájomnej žaloby obžalovaný mohol požiadať o zrušenie manželstva do troch mesiacov od súdom určeného trvania odluky).

Relatívny zánik manželstva bol navyše poňatý *liberálne*, čo vyplýva aj z nasledujúceho prípadu, podľa ktorého František F. uzatvoril manželstvo s Máriou M. podľa predpisov katolíckej cirkvi 30. mája 1882. Manželka opustila svojho manžela po štyroch mesiacoch spolužitia a následne začali obaja žiť v konkubinate. František F. požiadal o rozvod o tridsaťštyri rokov neskôr, v roku 1916. (*Urobil tak až vo vyššom veku, pravdepodobne preto, aby zabezpečil právo na poisťné pre svoju životnú partnerku. Zaujímavé je, že požiadal o upustenie od zmierovacieho konania, ktoré bolo prakticky vždy nariadené a zdôvodnil to slovami: „Naše cesty sa rozišli po štyroch mesiacoch spolužitia a žili sme oddelene tridsaťštyri rokov. Nikdy som ju odvtedy nevidel, stali sme sa navzájom cudzincami, čo je z mojej strany pochopiteľné a náš možný zmier by bol skôr tragikomédiou, takže moja žiadosť o rozvod a o zbavenie sa manželky, ktorá bez ľútosti viedla nemorálny život a najvážnejšie zanedbala svoje manželské povinnosti, je opodstatnená.“* Podľa zápisnice z 27. januára 1917 sa síce súd pokúsil o zmierlivé vyriešenie sporu, ale manželstvo rozviedol podľa § 80 a), vyhlásiac obe strany za vinné.⁵⁹

Vôli manželskej stránky ukončiť manželstvo sa teda vo väčšine prípadov vyhovel až po odluke manželov (legálnej dobrovoľnej zo strany nevinného manžela, legálnej obligatórnej v prípade rozvodu podľa § 80, legálnej fakultatívnej podľa § 76, § 78, § 79) alebo faktickej (§ 77).

Spoločná vôľa manželov ukončiť manželstvo nebola zákonom predpokladaná, a tak bolo možné dôvody rozluky manželstva označiť za **objektívne** (nezaložené na spoločnej vôli manželov).⁶⁰

⁵⁸ Spravidla s cieľom pokúsiť sa o zmier manželov v prípadoch, v ktorých sa žiada rozvod manželstva z dôvodu cudzoložstva (§ 76), konania proti životu/zdraviu manžela (§ 78), odsúdenia na trest smrti/trest odňatia slobody v dĺžke aspoň päť rokov (§ 79) a obligatórne v prípade, v ktorom sa rozvod manželstva žiada pre „menej závažné konania“ vymenované v § 80.

⁵⁹ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 139.

⁶⁰ V texte pracujeme aj s ďalej vysvetlenými pojmami objektívne a subjektívne rozvodové dôvody. Za objektívne bolo možné označiť objektívne zistiteľné a konkrétne rozvodové dôvody ako napr. cudzoložstvo, spáchanie trestného činu, ublíženie manželovi a pod. Subjektívne mali odrážať emócie, vnútorné prežívanie či vôľu manžela, ktorej príčiny neboli

Rozvodové dôvody boli súdobou právnou náukou klasifikované ako **absolútne** a **relatívne** (§ 80), t. j. také, ktorých závažnosť nebola za všetkých okolností rovnaká, ale podliehala zásadne súdному posúdeniu a uváženiu, či robia manželský život natolko neznesiteľným, aby bol rozvod povolený. Podľa dobovej právnej vedy: „*Na základe absolútnych rozlučujúcich dôvodov súd je povinný vyriešiť rozlúčenie; kdežto na základe relatívnych dôvodov má súd právo voľne uvažovať, či treba manželstvo rozlúčiť alebo nie.*“⁶¹ My by sme priniesli ešte **ďalšie dvojskupinové delenie, pričom do prvej skupiny objektívnych rozvodových dôvodov by sme zaradili absolútne objektívne rozvodové dôvody podľa § 76** (cudzoložstvo), **§ 78** (konanie proti životu/zdraviu manžela), **§ 79** (odsúdenie na trest smrti/trest odňatia slobody v dĺžke aspoň päť rokov), **§ 80** (menej závažné konania vymenované v písmenách príslušného paragrafu) **a do druhej skupiny relatívne objektívny⁶² rozvodový dôvod podľa § 77** (úmyselné opustenie bez právnej príčiny). Na ďalších stranách bližšie definujeme jednotlivé dôvody najmä s ohľadom na komentár právnej vedy a vybranú judikatúru, pričom sa zameriame najmä na § 77 a ozrejmime dôvod takejto klasifikácie.

Rozvod manželstva z absolútne objektívnych dôvodov

Popri existencii absolútnych a relatívnych rozvodových dôvodov, prinášame tak členenie, kde do opozície dávame **absolútne objektívne** rozvodové dôvody, ktoré nastali proti vôli nevinného manžela a **relatívne objektívny** rozvodový dôvod, ktorý mohol byť simulovaný za predpokladu, že obaja manželia chceli ukončiť manželstvo. Predmetné potvrdzujú aj slová T. Papa⁶³ v jeho príspevku *Vertragsamente im Ungarischen Sekularisierten Eherecht des Dualis-*

úplne dokázateľné. Podľa dobovej právnej vedy: „*Dôvod subjektívny je ten, ktorý možno dokázať len nepriamo zmyslaním toho alebo oného manžela.*“ Z neskoršej právnej úpravy išlo napríklad o rozvrat manželstva či neprekonateľný odpor.

In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631.

⁶¹ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 651.

⁶² Oscilujúci medzi objektívnym a subjektívnym rozvodovým dôvodom.

⁶³ PAP, T.: *Vertragsamente im Ungarischen Sekularisierten Eherecht des Dualismus*. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 437.

mus, kde uvádza: „Aj v oblasti právnej úpravy rozvodov nachádzame zmluvné prvky. Absolútny rozvodový dôvod známy ako zlomyseľné opustenie mohol byť so súhlasom manželských strán a s pomocou advokáta či sudcu zinscenovaný a de facto mohol byť postavený na roveň výpovedi zmluvy, a to za predpokladu zhodnej vôle oboch manželov. Ak boli pravidlá predpokladané zákonom dodržané, sudca nemal žiadnu možnosť zamietnuť takúto žiadosť o rozvod.“ To, že mal predmetný dôvod zmiešanú povahu dosvedčujú aj dve neskoršie publikácie, z ktorých jedna zlomyseľné opustenie považuje za subjektívny dôvod a druhá za dôvod objektívny.⁶⁴ Čo sa týka termínu *subjektívnosť* v súvislosti s rozvodom, vnímame ho aj v zmysle možnosti ukončenia manželstva pre samotnú vôľu manželov rozvieť sa bez toho, aby bola táto vôľa zastieraná iným dôvodom. Podľa Roučka a Sedláčka boli subjektívnymi („nepriamo dokázateľnými“ a v niektorých prípadoch tak podľa nás aj simulovateľnými) rozvodovými dôvodmi v českých krajinách v rokoch 1919 – 1949 najmä zlomyseľné opustenie, hlboký rozvrat manželstva a neprekonateľný odpor,⁶⁵ pričom práve posledné dva vyvolávali veľké diskusie v českých krajinách o ich skrytom potenciáli pre manželov rozvieť sa na základe ich *dohody*.⁶⁶ V uhorskej právnej úprave do roku 1949 tak možno polemizovať o charaktere rozvodového dôvodu nazvaného ako zlomyseľné opustenie, upraveného v § 77 zák. čl. XXXI/1894, ktorý tiež vyvolával početné diskusie v kruhoch uhorských právnikov.

⁶⁴ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631 a KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 226.

⁶⁵ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631.

⁶⁶ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631.

Rozvod podľa § 76 zák. čl. XXXI/1894

Fotografia 1

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 43, 19, 1896.

Prvým z absolútne objektívnych dôvodov bolo **cudzoložstvo** podľa prístupu, že v každej legislatíve stojí na čele rozvodových dôvodov práve tento rozvodový dôvod.⁶⁷ Zákon očividne ponechal na sudcovskom uvážení, kedy sa konanie manžela považovalo za cudzoložstvo a zároveň za dostatočne preukázané cudzoložstvo. Z právnych princípov však vyplýva, že muselo ísť o úmyselné konanie. Právna prax poskytla tiež nasledujúce spresnenie: „Z *chápania*

⁶⁷ Napr. v ABGB, Code Civil či Landrechte bol vo výpočte na prvom mieste a aj v kánonickom práve mal osobitné postavenie tým, že to bol jediný dôvod, kvôli ktorému bolo možné povoliť trvalú separáciu.

In HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 183.

In kán. 1130, CIC 1917.

manželstva, jeho povahy a účelu vyplýva, že cudzoložstvo nemožno chápať v najužšom význame, ale v legálnom manželstve aj sľub k uzavretiu nového manželstva zo strany žijúceho jednotlivca narúša manželskú vernosť a odpo-ruje dobrým mravom...“⁶⁸

Cudzoložstvo bolo možné považovať za samostatný rozvodový dôvod, len ak k nemu došlo v čase spolužitia manželov (t. j. nie v čase, kedy boli manže- lia odlúčení od stola a lože).⁶⁹ Podľa judikatúry, ak sporové strany neudržiavali vzťah s tretími osobami v čase spoločného manželského života a dôvodom odluky nebolo cudzoložstvo v čase trvania manželstva, ale začali žiť v spoločnej do-mácnosti s inými osobami až počas odluky, nerozvedie sa ich manželstvo podľa § 76, ale podľa § 80 c.⁷⁰ alebo: „Pomer s cudzím mužom možno označiť za cu-dzoložstvo, len ak bol príčinou manželskej nehody a nadväzujúcej odluky.“⁷¹

Zánik manželstva na základe predmetného dôvodu bol nepochybne sociál-nou stigмой a právna sankcia zaň bola formulovaná v § 85, podľa ktorého manžel vinný z manželskej nevery nemohol vstúpiť do manželstva s osobou, s ktorou bol neverný. Ako sme už spomenuli, judikatúra síce ustanovila, že cudzoložstvo nemožno chápať v najužšom význame, zároveň však túto mno-žinu, pravdepodobne z daných dôvodov, neotvorila príliš široko. Judikovalo sa napríklad, že: „Hoci svedkovia dosvedčili, že obžalovaný viackrát navštívil verejný dom a zamkol sa v izbe so ženou ľahkých mravov, nemožno manželstvo rozlúčiť podľa § 76, ale väčšmi môže toto konanie naplniť § 80 c),“⁷² tiež že: „Nemanželský styk, ku ktorému došlo po manželskej roztržke vo svojej podstate tiež zakladá cudzoložstvo, ale po bližšom posúdení sa sudcovia zhodli, že také-to konanie nespadá pod § 76, ale pod § 80“⁷³ a rovnako aj: „Na základe troch

⁶⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 246 zo dňa 2. septembra 1908. In LÁNYI, M. – LALLOS-SEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. 2. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 67.

⁶⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4603 zo dňa 27. septembra 1905. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 54.

⁷⁰ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1800. M. 15.088. zo dňa 15. septembra 1897. In MESZLÉ- NY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 106.

⁷¹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. Rp. III. 1521, MD. XII. 158 z roku 1918. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 111.

⁷² Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5960/96. M. 15.089. zo dňa 26. januára 1897. In MESZLÉ- NY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 106.

⁷³ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4388. M. 16.255 zo dňa 8. augusta 1898. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 106.

*predložených listov bolo zistené, že obžalovaný už počas spolužitia so svojou manželkou udržiaval tajný lúbostný pomer s viacerými herečkami. Podľa výpovede svedkov udržiaval obžalovaný najvážnejší vzťah s herečkou T. L., s ktorou žije v domácnosti rovnako, ako žijú manželia a dokonca spolu už počali aj dieťa. Je evidentné, že obžalovaný žil vzdorovito nemorálnym životom a učinil tak manželské spolužitie so žalobkyňou neznesiteľným. V žalobe požadovaný rozvod na základe § 76 nebol možný, lebo cudzoložstvo nebolo dostatočne dovedené, manželstvo sa však rozlúčilo na základe § 80 c).*⁴⁷⁴

Súdna prax tak vytvorila nad rámec zákona viaceré pravidlá ustanovujúce, kedy sa konanie neposudzovalo ako cudzoložstvo. Išlo najmä o prípady, ak k cudzoložstvu došlo v čase odlúčenia manželov, ďalej ak nebolo jasné, kto bola tretia osoba, s ktorou manžel cudzoložil, či ak nebolo presvedčivé svedectvo o tom, že ide o pravidelné konanie.⁷⁵ Menej pravidiel existovalo pre zákaz podriadenia takéhoto konania pod menej závažný § 80. Napríklad: „Subsumácia konania pod § 80 c) nie je prípustná, ak sa manžel dopustil cudzoložstva s neznámou osobou s úmyslom, že takto nedôjde k vysloveniu zákazu uzavrieť s ňou manželstvo. V takomto prípade treba manželstvo rozviesť na základe § 76 a ignorovať zákonnú požiadavku vysloviť zákaz uzavretia manželstva s osobou, s ktorou sa cudzoložilo.“⁷⁶

Rozvod podľa § 78 zák. čl. XXXI/1894

Druhým absolútne objektívnym dôvodom bolo **úmyselné konanie proti životu alebo zdraviu manžela**. „Umožnenie rozvodu v danom prípade bolo chápané ako záležitosť verejnej bezpečnosti. Bezpredmetným bolo, či išlo o konanie s vopred uváženou pohnútkou alebo nie, ako aj skutočnosť, či bol manžel páchatelom alebo účastníkom trestného činu. Úmyselné konanie dokonca nemuselo naplňať požiadavky trestného práva, napr. v zmysle pokusu o vraždu, ale stačilo, ak došlo k prejaveniu zlého úmyslu či nenávisti.“⁷⁷

⁷⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 54541. 1900. M. XII. zo dňa 13. marca 1901. In MESZLÉ-
NY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata,
1930, s. 107.

⁷⁵ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvénycikk*. Budapest: Grill Ká-
roly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 189 – 190.

⁷⁶ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvénycikk*. Budapest: Grill Ká-
roly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 191.

⁷⁷ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 90.

Čo presne sa považovalo za konanie ohrozujúce fyzickú celistvosť a zdravie manžela, to bolo ponechané na voľnej úvahe sudcu.⁷⁸ Judikatúra však osobitne potvrdila, že aj nakazenie sa pohlavnou chorobou napĺňalo obsah daného rozvodového dôvodu,⁷⁹ avšak nie za každých okolností. Ešte uhorská Kúria riešila napríklad prípad, kedy žalobkyňa päť mesiacov po uzatvorení manželstva zistila, že trpí kvapavkou a svrabom, ktorými ju nakazil manžel, trpiaci týmito chorobami už v čase uzatvorenia manželstva, čo mu bolo známe (úmysel), a nerozlúčila manželstvo podľa § 78, ale podľa § 80 a).⁸⁰ Drobné poranenia a neúmyselné konanie mali byť tiež subsumované pod § 80 manželského zákona.

Diskusiu uhorských odborníkov rozpútala práve otázka úmyslu. Kráľovská kúria v rozhodnutí č. 1156 z roku 1897 rozhodla, že manželstvo možno na základe § 78 rozviesť aj v prípade, ak manžel, konajúci proti životu alebo zdraviu druhého manžela, trpel duševnou chorobou. Na jednej strane existoval názor, podľa ktorého je rozhodnutie Kráľovskej kúrie neprípustné, lebo duševná choroba vylučuje úmysel, na strane druhej názor, podľa ktorého sa telesné poškodenie „neodstane“ a je nutné subsumovať danú situáciu pod niektorý rozvodový dôvod, najvhodnejšie § 78 manželského zákona. Uhorskí právnici Jancsó či Raffay nesúhlasili výlučne ani s jedným stanoviskom a vyjadrili presvedčenie, že nemecký zákonník je lepší ako uhorská manželskoprávna úprava, lebo obsahuje samostatný rozvodový dôvod – nevyliciteľnú duševnú chorobu. Aj sama uhorská Kráľovská kúria o rok neskôr vydala rozhodnutie č. 7226, podľa ktorého pod daný paragraf nebolo možné podriaďiť skutky nezaložené na vôli či skutky vykonané v čase jej nedostatku.⁸¹

Rozvod podľa § 79 zák. čl. XXXI/1894

Spáchanie trestného činu, a teda ďalší rozvodový dôvod v skupine absolútne objektívnych, viedlo u stredovekých kánonistov k diskusii, či má alebo nemá

⁷⁸ HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 189 – 191.

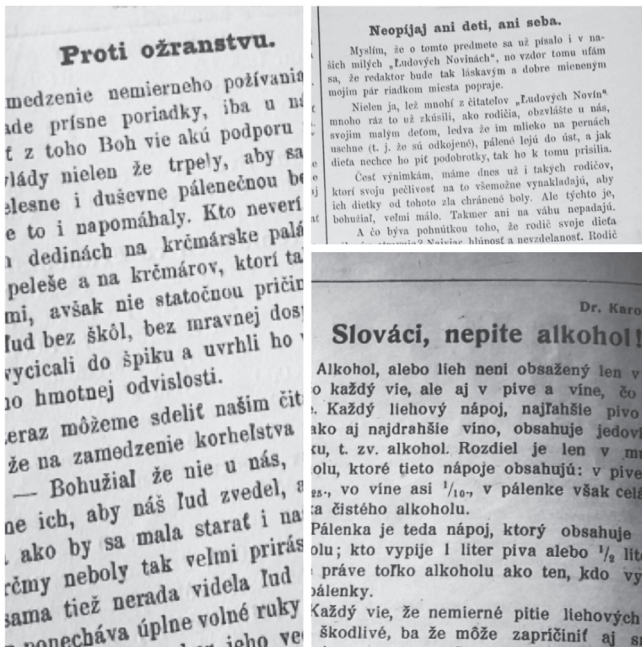
⁷⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. P. V. 1838, Mj. Dt. 118 z roku 1918. In MESZLÉNYI, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 86.

⁸⁰ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2008. M. 16, 271 zo dňa 26. septembra 1899. In MESZLÉNYI, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 98.

⁸¹ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvénycikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 224 – 225.

predstavovať odľukový dôvod. **Civilná uhorská právna úprava odzrkadľila práve charakter prístupu z minulosti, podľa ktorého bol trestný čin odľukovým dôvodom len za predpokladu, že ohrozil druhého manžela**, lebo zo spáchania trestného činu urobila ako absolútny (§ 79), tak relatívny (§ 80) rozvodový dôvod. Zodpovedalo to prístupu, že v prípade ťažšieho trestného činu je druhý manžel ohrozený (napr. násilnou povahou manžela alebo dlhotrvajúcim osamotením), kým menej závažné trestné činy, ktoré manželov odlúčia na menej ako päť rokov nemusia pôsobiť na manželstvo dekompozične, lebo viac ako na bezpečnosti manžela sa odzrkadlia na spoločenskom vnímaní manželstva či nerovnomernom rozložení povinností súvisiacich najmä so starostlivosťou o rodinu.

Rozvod podľa § 80 zák. čl. XXXI/1894

Obrázok 3 Úryvky početných článkov riešiacich problém slovenského národa – alkoholizmus

Zdroj: *Slovenská žena*, II, 1, 1921, s. 122 – *Ludové noviny*, III, 38, 1899, s. 301 – *Ludové noviny*, V, 32, 1901, s. 283.

Posledným objektívnym dôvodom bol dôvod podľa § 80, vyžadujúci vyšší stupeň voľnej sudcovskej úvahy nielen vo vzťahu k obsahu rozvodového dôvodu [napr. abstraktnosť formulácie ako *ťažká urážka povinností manžela* podľa písmena a)], ale najmä k jeho dosahu na manželstvo.

Existencia § 80 bola objasnená takto: „*V zákone nie sú vymenované vyčerpávajúco a obsérne všetky dôvody, ktoré môžu viesť k rozvodu manželstva, lebo zákonodarca sa chcel vyhnúť dvom krajným situáciám, a to, aby nedochádzalo k prílišnej ingerencii súdnej moci alebo naopak k zviazaniu rúk sudcov, kedy by abstraktné normy viedli k neodôvodneným rozvodom. Stáva sa, že rovnaké nevhodné správanie (podstatou § 80 boli rôzne stupne a spôsoby nemorálneho konania) v jednom prípade činí manželské spolužitie neznesiteľným, no v inom nezanechá na psychike manžela výraznejšie stopy... a v takom prípade musí zasiahnuť sudca. Neznamená to však, že ak v priebehu súdneho sporu nevyjde najavo dostatok dôkazov, nahrádza ich výlučne úvaha sudcu. Ohľad sa vtedy berie na spoločenské postavenie manželskej stránky, jej vzdelanie, citlivosť, životné skúsenosti atď. a na ich základe sudca v jednom prípade uzná rozvrat manželstva alebo v inom prípade určí, že predstavené dôvody nie sú natoľko závažné a žiadosť o rozvod zamietne.*“⁸² Ak by sme teda civilnú úpravu v danom paragrafe porovnali s kánonickou úpravou separácie, mohli by sme pozorovať obmedzenie sudcovskej právomoci, resp. voľnej úvahy sudcu zákonom. Tridentská formulácia *multae causae* v prípade odľuky od stola a lože dávala sudcovi viac priestoru na posúdenie, čo zakladá dôvod odľuky, avšak ohľad treba brať aj na skutočnosť, pretože sa spoločenská situácia počas prelomu 19. a 20. st. zmenila oproti predchádzajúcemu obdobiu nikým nespochybňovanej cirkevnej hegemonie v manželských veciach, ktorá bola jediným a výlučným faktorom ovplyvňujúcim sudcovskú úvahu.

V Hennerovej publikácii sa stretávame s kritikou predmetného rozvodového dôvodu, lebo bol považovaný za *príliš široký, keďže nikde nie je udané, čo všetko je pod dané ustanovenie subsumovateľné a oslabuje zásadu, že dôvody rozlúčenia manželstva majú byť presné.*⁸³

Judikatúra v súvislosti s **písmenom a)** napríklad špecifikovala, že *ak sa manželia*⁸⁴ *hanebne navzájom urážajú a hanlivo sa oslovujú a manželský ži-*

⁸² HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 195 – 196.

⁸³ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 90.

⁸⁴ V Kuriálnom rozhodnutí č. 33/1925 sz., fent 67. 1. is., hoci až po rozpade Rakúsko-Uhorska, bolo osobitne zdôraznené, že právo na úctu, rešpekt a pokojné spolužitie má rovnako nárok žena z vyššej spoločnosti ako nemajetná robotníčka z nižšej triedy.

vot medzi nimi je už dlhšiu dobu narušený, zakladá to dôvod na rozvod podľa § 80 a).⁸⁵

Rovnaké riešenie sa poskytlo aj pre prípad, ak si manželka neplní svoje manželské povinnosti, bráni plodeniu potomstva alebo sa správa k manželovi a deťom nevhodne a skúpo prihliadnuc na manželovo spoločenské postavenie a majetkové pomery.⁸⁶

Porušenie povinnosti malo, samozrejme, aj majetkový rozmer; dôvodom na rozvod podľa § 80 a) bolo, že obžalovaný po minúti vena žalobkyne odišiel a nestaral sa o výživu manželky ani syna⁸⁷ a tiež, že v čase odlúčenia manželov, daroval manžel cudzej žene šperky väčšej hodnoty.⁸⁸ Naopak, zakázané žobranie vykonané manželkou v prospech inej osoby nebolo uznané za rozvodový dôvod podľa § 80 a), lebo takýto, z priateľstva k inému človeku vykonaný skutok, nie je nečestný.⁸⁹

Prirodzene, v žiadostiach o rozvod prevažovala kumulácia rôznych porušení manželských povinností,⁹⁰ lebo hoci nemuselo ísť o konkrétne formulované porušenie povinností,⁹¹ netreba nadobudnúť dojem, že akékoľvek

In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 109.

⁸⁵ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4327/908. sz. a. III. p. t. zo dňa 9. februára 1909. In LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 73.

⁸⁶ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4668/910. sz. a. III. p. t. zo dňa 21. decembra 1910. In LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 74.

⁸⁷ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1069. M. XII. zo dňa 28. augusta 1900. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 93.

⁸⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 1756, MD. VIII. 75 z roku 1912. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 109 – 110.

⁸⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. Rp. II. 1153, MD. IX. 203 z roku 1915. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 109 – 110.

⁹⁰ Napr. „Tvrdenie žalobkyne podporené priznaním obžalovaného a výpoveďou svedkov spočíva v tom, že obžalovaný počas krátkeho trvania manželstva žil povrchným životom, márnotratne minul všetok zdedený majetok, povolanie odišiel vykonávať do vzdialeného mesta, často sa k žalobkyni správal surovo, dokonca jej viackrát ublížil, kvôli čomu raz (11. januára 1892) bola žalobkyňa nútená utiecť z domu, na čo následne obžalovaný roztrhal oblečenie žalobkyne, ako aj posteľnú bielizeň a podpálil ich.“ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8546. M. 12667 zo dňa 10. decembra 1895. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 93.

⁹¹ Napr. podľa súdnej praxe bol za rozvodový dôvod podľa § 80 a) považovaný taký spôsob života, ktorý vzbudzuje a dlhodobo udržiava podozrenie z nepočestného života. Nekon-

porušenie manželskej povinnosti bolo akceptované ako rozvodový dôvod. Dosvedčuje to aj nasledujúce súdne rozhodnutie týkajúce sa rodinných sporov, ktoré bolo nutné riešiť ináč ako žiadosťou o rozvod: „*Manželka nie je viazaná žiť v jednej domácnosti s manželovými rodinnými príslušníkmi majúcimi neznášateľnú a hádavú povahu a môže od manžela vyžadovať, aby takejto svojej rodine kúpil samostatný byt a zriadil osobitné bývanie.*“⁹² Tiež podľa rozhodnutia Kráľovskej kúrie z roku 1898 nebola odôvodnená žiadosť o rozvod zo strany žalobcu pre porušenie manželských povinností, ktoré podľa žalobcu spočívali v tom, že manželská stránka zamlčala žalobcovi, že trpí epilepsiou.⁹³ Zamietnutá bola aj žiadosť podaná výlučne z dôvodu prepuknutia duševnej choroby po vstupe do manželstva,⁹⁴ z dôvodu neplnenia manželských povinností v čase choroby manžela pripútaného na lôžko,⁹⁵ ako aj výlučne z dôvodu, že obžalovaný nepodporoval žalobcu a nestaral sa o žalobcu v čase trvania jeho choroby.⁹⁶ Rovnako sa pristúpilo k žiadosti o rozvod manželstva pre uverejnenie oznamu v novinách, obsahom ktorého bola výstraha, aby manželke obžalovaného nebol poskytnutý úver a vyhlásenie, že ak úver bude poskytnutý, obžalovaný nebude platiť splátky.⁹⁷ Ďalej podľa rozhodnutia Kráľovskej kúrie z roku 1899 obžalovaný tvrdil, že si jeho manželka po vstupe do manželstva nevykonala manželskú povinnosť a neposkytol žiadny

krétnosť však nemohla znamenať vágnosť, čo dosvedčuje aj rozhodnutie z roku 1903, podľa ktorého vyhlásenie, že manželský život je ďalej nezvládnuteľný, mohlo mať iba podpornú funkciu, ale bolo nutné ďalej skúmať, do akej miery je toto manželstvo rozvrátené. Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3189. M. 12, 667 zo dňa 1. júla 1896 a rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3713 zo dňa 14. októbra 1903. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 88.

⁹² Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5688/908 zo dňa 9. marca 1909. In LÁNYI, M. – LALLOS-SEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 73.

⁹³ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 846. M. 16.272 zo dňa 31. augusta 1898. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 98.

⁹⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 7234. M. 12647 zo dňa 6. novembra 1895. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 102 – 103.

⁹⁵ Rozhodnutie Veľkvaradínskej tabule č. 1415/1908., MD. III. 97. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 109.

⁹⁶ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3618 zo dňa 2. novembra 1899. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 104.

⁹⁷ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5903/900. M. XII zo dňa 16. januára 1901. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 105.

iný dôkaz okrem svedectva sporových strán, čo bolo podľa súdu tiež nedostatočné a žiadosť o rozvod zamietol.⁹⁸

Z uvedeného je ďalej evidentné, že kvantita dôkazných prostriedkov v manželských sporoch zohrávala dôležitú úlohu. Napríklad podľa rozhodnutia Kráľovskej kúrie z roku 1906 žalobkyňa tvrdila, že *obžalovaný s ňou zaobchádzal surovo, neustále ju karhal, prezýval nadávkami, nepomáhal jej v chorobe, poslal ju z domu a vyhrážal sa jej, že zomrie jeho rukami*, no obžalovaný poprel všetko, okrem *občasného karhania manželky, preto, že bola špinavá*. Žalobkyňa však navrhla vypočutie troch svedkov, ktorí vypovedali o nadávkach, ktorými obžalovaný častoval žalobkyňu a tiež o situácii na poli, kde *žalobkyňa omdlela pri práci s koňmi a obžalovaný k nej prišiel a povedal, aby vstala, lebo ju udrie vidlami*,⁹⁹ a súd tak rozlúčil manželstvo podľa § 80 a).

V judikatúre bolo zdôraznené, že nestačilo, aby porušenie povinnosti napĺňalo konanie neúmyselné, čo bolo explicitne vyjadrené aj v nasledujúcom rozhodnutí: „*Správanie sa manželky spočívajúce v častovaní manžela nadávkami a hrubými urážkami nemožno považovať za netolerovateľné a oprávňujúce k rozvodu za predpokladu, že manželka trpí duševnou chorobou alebo je impulzívna, náladová, prchká či neslušná*.“¹⁰⁰

Porušenie manželskej povinnosti či konanie niektorého z manželov ako také mohlo mať kontinuálny charakter, napr. v podobe *neznesiteľnej hašterivosti*,¹⁰¹ mohlo tiež ísť o svedkami dosvedčené *verejné ohováranie manžela a posmievanie sa manželovi pred služobníctvom aj cudzími osobami*¹⁰² či *predstavenie ženatého muža maloletej počestnej dievčine a navádzanie na vzťah, ako aj podporovanie tohto vzťahu*.¹⁰³ Tiež mohlo mať povahu jednorazového

⁹⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3374 zo dňa 3. novembra 1899. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 98.

⁹⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 6883 zo dňa 4. júna 1906. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 102.

¹⁰⁰ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 10.787/906 zo dňa 13. novembra 1907. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 95.

¹⁰¹ HENNER, K. 1904. *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 91.

¹⁰² Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1542. M. 16253 zo dňa 27. mája 1898. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 99.

¹⁰³ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 6108, MD. XI. 89 z roku 1916. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 110.

skutku – napr. zahájenie nečestnej živnosti,¹⁰⁴ falošné obvinenie manžela zo spáchania trestného činu (sprenevery) pred políciou,¹⁰⁵ ukradnutie cennejšieho majetku zamestnávateľovi, u ktorého pracuje aj druhá manželská stránka¹⁰⁶ alebo prehlásenie manželky o tom, že otcom dieťaťa narodeného v manželstve nie je jej manžel.¹⁰⁷ Obsah § 80 a) tiež napĺňalo násilné vynucovanie manželských povinností,¹⁰⁸ rovnako ako aj nedodržanie niektorých povinností v čase odlúčenia manželov.¹⁰⁹

Z formulácie **písmena b)** vyplýva, že konanie spočívajúce vo vôli alebo samotnom navedení dieťaťa v rodine na trestný čin alebo nemravný život sa týkalo detí tak spoločných, ako aj nenarodených z tohto manželstva, resp. ako pokrvných, tak aj adoptívnych, pričom spôsob navedenia bol bezpredmetný a výsledkom nemuselo byť aktívne konanie dieťaťa.

Zatvrdilé vedenie nemravného života podľa **písmena c)** nemalo povahu *jednorazového nemorálneho skutku*, no takú povahu nemuselo mať ani konanie podľa písmena a). Existencia § 80 c) bola preto zhodnotená ako zrkadlo zásady *superflua non nocent*,¹¹⁰ ktorá v práve vyjadruje prístup, podľa ktorého nadbytočné slová neškodí.

Podľa judikatúry sem spadalo najmä *nepočestné zamestnanie a zarábanie si, tvrdý alkoholizmus (okrem prípadu, že manžel-alkoholik podstúpil liečbu a hoci sa vrátil k pijanstvu, nikdy nevyvolal žiadny škandál, nikdy sa k manželke nesprával hrubo či surovo a s ňou ako i s deťmi sa vždy rozprával než-*

¹⁰⁴ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 91.

¹⁰⁵ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8242/900 zo dňa 17. februára 1904. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 96.

¹⁰⁶ Rozhodnutie Budapeštianskej tabule č. 2700/1905., Dt. 4. f. IV. 189. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 108.

¹⁰⁷ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 84. M. Tára II. 96. sz z roku 1921. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 112.

¹⁰⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1069. M. 16267 zo dňa 22. júna 1899. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 96.

¹⁰⁹ *Manželka trvalo odlúčená od manžela úmyselne a vážne naruší manželský vzťah, ak maloletému dieťaťu nachádzajúcemu sa v jej starostlivosti zmení životnú cestu (napr. budúce kariérne zameranie) a nevezme do úvahy námietky a protesty otca dieťaťa*. Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. P. III. 5762. Mj. Dt. XII. 65 z roku 1917. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 112.

¹¹⁰ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 89.

ne a s láskou),¹¹¹ tiež hazardérstvo,¹¹² hýrivosť, záhalčivosť či dokonca konkubinát.¹¹³ Podľa judikatúry bolo takýmto konaním aj manželkino náruživé, márnوترatné a ľahkovážne nakupovanie, nezodpovedajúce jej spoločenskému postaveniu a finančným pomerom, počas ktorého nakúpi veľa rôzneho tovaru a nezaplatí zaň a necháva si ho vydávať s tým, že zaň ručí manžel alebo ho aj zaplatí v hotovosti, ale ide o konanie, ktoré je jej manželovi, výlučne odkázanému na sudcovský plat, spôsobilé privodiť hmotnú núdzu.¹¹⁴

V **písmene d)** sa napokon objavuje spáchanie trestného činu ako relatívny rozvodový dôvod. Odsúdenie muselo *reálne* (nielen potenciálne) *rozvrátiť manželský vzťah, lebo zákon nemôže byť postavený príliš široko a vyžaduje, aby si manželia menšie pochybenia a poklesky odpustili*. Na to, aby odsúdenie zakladalo predmetný rozvodový dôvod, bolo potrebné prihliadať na *vymeraný trest, ktorý mal mať negatívny vplyv na počestnosť vzťahu*; takúto požiadavku naplňal osobitne *trestný čin spáchaný zo ziskuchtivosti*, v dôsledku ktorého došlo k odňatiu slobody; vylúčená bola teda situácia, že *zadržanie, ktorého predmetom je vypočúvanie alebo ktorého výsledkom je peňažná pokuta, by zakladalo rozvodový dôvod*.¹¹⁵

¹¹¹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5417/1908 sz. a. III. p. t zo dňa 17. decembra 1909. In LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 73-74.

¹¹² HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 200.

¹¹³ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 91.

¹¹⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1865 zo dňa 12. novembra 1908. In LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 73.

¹¹⁵ HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, s. 200.

Rozvod manželstva z relatívne objektívneho dôvodu (rozvod podľa § 77 zák. čl. XXXI/1894)

Fotografia 2

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 43, 22, 1896.

Ako sme sa už zmienili, zohľadnenie spoločnej vôle manželov ukončiť manželstvo zo subjektívneho dôvodu (nevôľa manželov zotrvať v manželstvom zväzku, ktorá nemá pôvod v objektívnom manželstvom probléme) nebolo predpokladané zák. článkom XXXI/1894. Po jeho vydaní sa vyskytli súdne rozhodnutia, ktoré na spoločnú vôľu prihliadli, no muselo ísť o vyhrtené situácie ako v nasledujúcom prípade:

„Obe manželské strany potvrdili, že ich manželstvo je už dvadsaťpäť rokov rozvrátené a manželský zväzok tak vážne narušený, že je nutné žiadať rozvod manželstva, čo manželské strany aj urobili. Súd zaujal stanovisko, že takáto dlhotrvajúca spoločná vôľa bráni trvaniu manželstva a rozlúčil manželstvo z viny oboch manželských stránok podľa § 80 a).“¹¹⁶ **Rozvod manželstva**

¹¹⁶ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3321. M. 12.661 zo dňa 1. septembra 1896. In MESZLÉ-
NY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata,
1930, s. 101.

podľa § 77 je preto zaujímavé analyzovať jednak pre poskytnutie priestoru pre simuláciu obojstrannej vôle manželov ukončiť manželstvo a jednak pre porovnanie jednostrannej vôle s obojstrannou a následný efekt na zánik manželstva. **Hoci zákon nepredpokladal iný ako objektívny charakter predmetného rozvodového dôvodu, súdna prax mu prisúdila odlišné postavenie, a tak možno jeho objektívny charakter zrelatívniť a hovoriť tak o relatívne objektívnom rozvodovom dôvode.**

Za **inšpiračný zdroj** predmetného paragrafu je považovaný § 1443 prvého návrhu nemeckého občianskeho zákonníka, ktorý vznikol z rôznych nemeckých partikulárnych práv ovládaných protestantskými názormi.¹¹⁷ Ešte pred existenciou manželského zákona na našom území upravil tzv. *neverné zanehanie* po procesnej stránke zák. čl. LIV/1868.¹¹⁸

Podstatou predmetného rozvodového dôvodu bolo úmyselné opustenie manžela bez právnej príčiny (tiež nahradené výrazom *zlomyselné opustenie*, maď. *hütlén elhagyás*), pričom skutočnosť, či existuje príčina právna, sa posudzovala pre každý prípad osobitne. Kedy v priebehu trvania manželstva došlo k zlomyselnému opusteniu bolo irelevantné, neplatilo to však pre dobu jeho trvania. V judikatúre prevažovali prípady opustenia po rokoch manželského spolužitia,¹¹⁹ ale objavil sa aj taký, kedy došlo k opusteniu hneď po svadbe, lebo, ako vypovedala manželka, *bola donútená rodičmi uzavrieť manželstvo, hoci toho muža nevedela vystáť a nemilovala ho, a preto s ním spoločný život ani nezačala.*¹²⁰

Zákon rozlišoval dve možné situácie. Išlo o *quasi-desertio* a *desertio*,¹²¹ ktorých odlišnosť tkvela v mieste pobytu odidenca, v dĺžke trvania opustenia, v dĺžke a druhu lehoty na navrátenie a spôsobe súdneho oznámenia.

¹¹⁷ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 89.

¹¹⁸ Zák. čl. LIV/1868, § 36: „*Jestli konečné rozlúčení žiada sa následkom neverného zanehanía: povolá sa neprítomná stránka – nakoľko je miesto jej zdržovania sa neznáme – pred tú súdnu stolicu, na území ktorej býva požadujúca stránka.*“

¹¹⁹ Podľa štatistiky do roku 1906 dominovali rozvod manželstiev u tých manželov, ktorí spolu prežili desať až štrnásť rokov a na druhom mieste boli rozvod manželstiev trvajúcich jeden rok.

In HUNT, W. CH.: *Department of Commerce and Labour Bureau of the Census: Special Reports – Marriage and Divorce 1867 – 1906*. Washington: Government Printing Office, 1909, s. 413.

¹²⁰ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8964 zo dňa 9. februára 1904. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 65.

¹²¹ Termíny použité napr. v HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 89.

V prvej situácii existovala vedomosť o tom, kde sa manžel nachádza, a tak mu po šiestich mesiacoch od opustenia druhej manželskej stránky bolo zaslané súdne rozhodnutie, ktoré ho zaväzovalo k obnoveniu manželského zväzku v sudcovskej lehote. V druhej situácii neexistovala vedomosť o tom, kde sa manžel nachádza, a tak bol po roku súdom vyzvaný (formou vyhlášky¹²²), aby manželstvo obnovil v zákonnej lehote jedného roka. Neospravedlnené neuposlušnosť súdneho rozhodnutia zakladalo rozvodový dôvod rovnako, ako aj vôľa odídeného manžela vrátiť sa k opustenému manželovi vyjadrená až po uplynutí stanovenej lehoty.

Maďarský sudca a učiteľ na právnickej akadémii, František Raffay, sa o predmetnom rozvodovom dôvode vyjadril ako o *najšpecifickjšom a najvydarenejšom výtvore zákonodarného zboru ako v právnej vede, tak aj v praxi* a ako o *najviac pripomienkovanom dôvode*.¹²³ Vo svojej publikácii venovanej výlučne § 77 opísal primárny **postoj mnohých uhorských právnikov**, ktorých negativizmus sa prejavil aj v nasledujúcich vyjadreniach: „*Zlomyselné opustenie manžela ako rozvodový dôvod je cudzou rastlinou presadenou do uhorskej pôdy, nehodí sa do zákona a na jeho prevzatie nebol žiadny dôvod;*“ tiež že: „*Znižuje hodnotu zákona a doširoka otvára dvere jeho zneužitiu a umožňuje obísť iné rozvodové dôvody;*“ alebo že: „*Je škvrnou na čistom liste uhorskej právnej úpravy rozvodov, ktorú treba čím skôr zmazať,*“ a že: „*Protirečí zákonu a úmyslu zákonodarcov lebo s ohľadom na morálnu povahu manželstva predpokladanú zákonom je neprijateľné brať ohľad na subjektívne pocity manželov pri zániku manželstva a je vylúčené, aby sa strany mohli dohodnúť na ukončení manželstva.*“¹²⁴ Negativizmus voči § 77 možno pozorovať aj v českej súdovej publikácii, keďže Henner vytkol, že *dikcia zákona* (výpočet rozvodových dôvodov) *nie je vždy dostatočne presná, čoho dôvod sa v názoroch líši a nie je možné dosiahnuť v nich zhodu*.¹²⁵ Raffay sa vo svojej publikácii nijako obdobne nezmenil, ale upozornil na veľkú nejednotnosť súdnych rozhodnutí (ktorých bolo zároveň najviac v porovnaní s rozhodnutiami podľa iných rozvodových dôvodov) a zároveň na nejednotný prístup k danému

¹²² Mala podobu oznamu uverejneného v novinách trikrát po sebe, pričom ročná lehota na obnovenie manželského zväzku plynula odo dňa publikácie tretieho oznamu. Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 130. M. IX. 15067 zo dňa 5. apríla 1898.

In KNORR, A.: *Házassági Perek És Eljárás a Házassági Perekben*. Budapest: Az Athenaeum Irod. És Nyomdai R. T. Kiadása, 1899, s. 80.

¹²³ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 1.

¹²⁴ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 1 – 2.

¹²⁵ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 89.

rozvodovému dôvodu, čo viedlo k právnej neistote, a to o to väčšmi, že § 77 a § 80 a) boli dôvodmi, pre ktoré sa manželstvá rozvádzali najčastejšie.¹²⁶

S predmetnými negatívnymi názormi na margo § 77 však možno polemizovať najmenej z dvoch dôvodov;

Po prvé, už v zákonoch sv. Štefana (Štefan, I/30) existovalo ustanovenie, podľa ktorého manželka mohla vstúpiť do nového manželstva za predpokladu, že jej manžel utiekol do inej krajiny. Manžel, za predpokladu, že sa vrátil, tak mohol urobiť len so súhlasom biskupa. V zákonoch kráľa Kolomana (Koloman II/7) sa riešila opačná situácia,¹²⁷ a to situácia opusteného manžela, ku ktorému mala byť manželka navrátená, a tak nemožno povedať, že by zlomyseľné opustenie bolo cudzie uhorskému právu.

Po druhé, po prečítaní § 77 v kombinácii s § 81 manželského zákona je vôľa zákonodarcu evidentná a nemožno súhlasiť ani s tým, že by ich formulácia protirečila zákonu. Avšak zákon je vždy dotvorený právnou praxou a keď bola judikatúra naozaj natoľko nejednotná a postoje k § 77 natoľko rôznorodé, nemožno ignorovať možnosť, že v niektorých prípadoch bol naozaj prostriedkom uplatnenia spoločnej vôle manželov ukončiť manželstvo. Situácia však nebola spôsobená zákonom, ale až následne – ľudským konaním či už na strane sudcov (čo dosvedčuje aj ministerské opatrenie č. II. 173. 1. upozorňujúce sudcov, že *musia zisťovať, či ide o sporové konanie a posúdiť všetky okolnosti svedomito, rozvážne a prísne, aby predmetný rozvodový dôvod nebol len zámienkou na presadenie vôle strán*),¹²⁸ alebo na strane sporových strán.¹²⁹ Ak však strany uzavreli tichú dohodu, obsah ministerského opatrenia sa sudcom nemohlo podariť naplniť. To, že Raffay nepodporil spomenuté negatívne vyjadrenia, môže byť svedectvom toho, že bol dokonca zástancom rozvodu dohodou. Vyplývalo by to z nasledujúceho tvrdenia: „*Je isté, že strany môžu veľakrát rozviesť svoje manželstvo na základe doho-*

¹²⁶ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udvt. Könyvkereskedése, 1901, s. 2.

¹²⁷ Pričom po prijatí zák. čl. XXXI/1894 sa výslovne uviedlo, že prípady opustených žien (t. j. nie mužov) dominovali súdnym sporom.

In RÉVAY, B.: *A Hütlen Elhagyás*. Budapest: Légrády Testvérek Kiadása, 1921, s. 16–17.

¹²⁸ RÉVAY, B.: *A Hütlen Elhagyás*. Budapest: Légrády Testvérek Kiadása, 1921, s. 17.

¹²⁹ **Napríklad z podania žalobkyne vyplývalo, že vzťahy medzi manželmi už dávnejšie ochladli a žalobkyňa nechce zotrvať v manželstve, čiže bolo evidentné, že žiadosť o súdnu výzvu, aby sa jej odídený manžel vrátil, bola len snahou o naplnenie požiadaviek v § 77, no vôľa oboch manželov bola manželstvo ukončiť (obsah paragrafu 77 len simulovali), a tak bola žiadosť o rozvod zamietnutá.** Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. 1522. M. 15.046 zo dňa 19. októbra 1897. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 60.

dy podľa § 77 a), pričom takáto dohoda nevyjde na povrch v súdnom konaní. Robia tak vtedy, ak existuje napríklad iný, kompromitujúci dôvod, ktorý chcú utajiť pred verejnosťou alebo aj vtedy, keď žiadny iný dôvod neexistuje;“ a tiež z citácie sudcu evanjelického vyznania, Kornela Sztehla, ktorý trval na tom, že: „Úmyselne a zo zákona cielene vynechaný rozvod dohodou (samozrejme, nie v súčasnom zmysle slova, lebo sporu dominovala vyšetrovacía zásada) sa uplatňuje prostredníctvom § 77 a). Nás, ktorí sme zástancovia rozvodu dohodou, ani trochu nešokuje skutočnosť, že právna prax si túto procedúru tiež osvojila.“ Citoval tiež ďalšieho právnik – sudcu a univerzitného pedagóga Juraja Jancsa,¹³⁰ podľa ktorého prísnosť spočívajúca vo vylúčení rozvodu dohodou často nahrádza práve § 77.¹³¹

Čo sa týka **judikatúry**, mnohé súdne rozhodnutia sa venovali otázke subjektívnej – t. j. otázky úmyslu. Bolo samozrejme, že zajatie alebo vojna vylučujú úmysel, no riešila sa napríklad časová postupnosť. Jednou z otázok bolo, či neúmyselne odlúčený muž v dôsledku zajatia môže prejavíť úmysel až následne. Odpoveď bola, samozrejme, kladná a lehota sa počítala od vyjadrenia jeho úmyslu nevrátiť sa po zajatí k manželke, a to najmä v listoch, ktorých autenticita nebola spochybňovaná.¹³² Úmysel sa však skúmal aj na druhej strane, a to u opusteného manžela. Aby odídeného manžela bolo možné súdnym rozhodnutím zaviazat' k obnoveniu manželského života, opustený manžel musel dať jasné vyjadrenie, či odídeného prijme naspäť a obnoví s ním manželské spolužitie a len na tomto základe sa mohla vydať súdna výzva k navráteniu.¹³³ Základom totiž bolo, aby po zlomyselnom opustení mal opustený vôľu a úmysel manželstvo obnoviť. Nebolo však možné požadovať od neho, aby počas celého sporu ostal tento úmysel zachovaný. Napríklad, ak by vyšlo najavo, že v čase zlomyselného opustenia zo strany manželky táto žila takým životom, ktorý by jej manžela znevažoval, nemusel ju prijať naspäť.¹³⁴ Tiež ak

¹³⁰ Gregor Jancsó (1853–1911) bol sudcom, univerzitným učiteľom civilného procesného práva v meste Kluž, kde sa stal aj dekanom a neskôr rektorom. K jeho najznámejším dielam patrili napríklad *A magyar házassági vagonjog* (1888, voľný preklad „Uhorské manželské majetkové právo“), *A magyar házassági jog* (1896, voľný preklad „Uhorské manželské právo“), *Magyar özvegyi jog* (1895, voľný preklad „Uhorské vdovské právo“) a i.

¹³¹ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 64.

¹³² RÉVAY, B.: *A Hütlen Elhagyás*. Budapest: Légrády Testvérek Kiadása, 1921, s. 20.

¹³³ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1804. M. 15.070 zo dňa 14. mája 1897. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 58–59.

¹³⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. G. 527 zo dňa 5. februára 1904. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 76.

sa obžalovaný rozhodol nevrátiť sa naspäť v sudcom vytýčenej lehote, resp. zákonnej lehote, žalobcova vôľa rozviesť sa bola absolútne akceptovateľná. Ak by teda obžalovaný až na pojednávaní vyhlásil, že chce obnoviť manželské spolužitie, bolo by to neskoro, lebo by svoje právo neuplatnil v sudcovskej lehote, ktorá bola spravidla pätnásť až tridsať dní¹³⁵ v prípade § 77 a), resp. v zákonnej lehote, ktorá bola jeden rok v prípade § 77 b).¹³⁶ V právnej vede sa uvažovalo, či sa má takáto lehota stanoviť po súdnej výzve alebo či by lehota a súdna výzva nemali byť zrušené, aby už samotné šesť alebo dvanásťmesačné opustenie manžela naplnilo rozvodový dôvod.¹³⁷ Tu tiež vidíme úmysel zákonodarcu, aby § 77 nenahrádzal rozvod dohodou, lebo nutnosť súdnej výzvy/uverejenie vyhlášky a následná lehota, v ktorej sa obnovilo alebo neobnovilo manželstvo, celý proces komplikovali.

Ak teda bol na akejkolvek strane úmysel využiť § 77 na simuláciu rozvodu dohodou, simulovať sa musel práve úmysel opusteného manžela prijať odídeného manžela naspäť a obnoviť s ním manželské spolužitie, pričom bolo potrebné ustriechnuť akékoľvek emócie. To sa nepodarilo vo februárovom súdnom spore z roku 1896, kedy počas pokusu o zmier žalobca vyhlásil, že za žiadnych okolností nie je ochotný sa zmieriť (t. j. absolútne odmietol možnosť obnovenia manželstva), hoci sa obžalovaný ponúkal obnoviť spolužitie, a tak bolo nutné žiadosť o rozvod zamietnuť.¹³⁸ Avšak len samotné, často vzdorovité vyhlásenie, že „*ak sa nevráti, rozvediem sa s ním*“, nevyučovalo úmysel obnoviť spolužitie.¹³⁹

V stálej súdnej praxi sa osvojilo materiálnoprávne pravidlo, že manželská strana, ktorá zrušila manželské spolužitie úmyselne a bez podstatného dôvodu, spravidla nie je zbavená práva, aby mohla žiadať od súdu vydanie rozhodnutia takého obsahu, ako je stanovené v § 77 a) manželského zákona; toto oprávnenie je však viazané k tej podmienke, aby najprv mimosúdne zrušila bezprávnou povahu ďalšieho oddeleného života zo svojej strany tým spôsobom, že sa zmieriť priblíži k nevinnému manželovi (manželke) a že súkromnou cestou, vážnym

¹³⁵ Resp. podľa § 648 zák. čl. I/1911 bola lehota maximálne 90 dní, ak to bolo účelné vzhľadom na vzdialenosť, resp. vzhľadom na iné okolnosti.

¹³⁶ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok.* Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 64.

¹³⁷ RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok.* Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 67.

¹³⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2924 zo dňa 7. septembra 1897. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 60–61.

¹³⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1142 zo dňa 29. marca 1905. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 62.

a úprimným úmyslom usiluje o to, aby druhú manželskú stranu zmierila a priamala k obnoveniu manželského spoluzitia a aby od toho dňa, keď sa toto stalo, vyčkala bezúspešne uplynutie šesťmesačnej lehoty stanovenej v § 77 a) manželského zákona.¹⁴⁰ Ak lehota bezúspešne uplynula a opustený manžel sa na výzvu nevrátil, žiadosť o rozvod mohol podať aj odídenny manžel.

Iné súdne rozhodnutia sa venovali otázke objektívnej, t. j. otázke miesta pobytu odídenného manžela. Podľa rozhodnutia Kráľovskej kúrie z roku 1906, ak sa muž rozhodol bez dohody so svojou manželkou zmeniť miesto pobytu a usadiť sa v inej časti sveta, manželka nebola nútená ho tam nasledovať a manželstvo bolo pre hlboký rozvrat možné ukončiť podľa § 77 a).¹⁴¹ Do úvahy bolo potrebné vziať, či manžel manželku zavolať so sebou¹⁴² a uhorský právnik Alojz Knorr¹⁴³ ďalej upozornil, že prípady treba posudzovať jednotlivo, lebo takáto zmena pobytu môže byť nielen prejavom hladania dobrodružstva, ale môže mať najpočetnejší dôvod a v rámci krajiny je manželka navyše vždy viazaná nasledovať svojho manžela na miesto, ktoré umožňovalo vedenie spoločného života. Zaujímavé ale je, že povinnosť nasledovať platila len jednostranne, t. j. takáto povinnosť neplatila pre manžela. Znenie zák. čl. XXXI/1894 nemožno kvôli danej formulácii však označiť za diskriminačné a takou nebola ani príslušná súdna prax¹⁴⁴ v duchu doby, keďže za hlavu

¹⁴⁰ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P zo dňa 3. októbra 1916. In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Zásadné rozhodnutia býv. uh. kr. Kúrie (do 28. X. 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Právnická jednota, 1927, s. 700.

¹⁴¹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 10.103/905 zo dňa 9. mája 1906 a rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 246 zo dňa 2. septembra 1908. In LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, s. 67.

¹⁴² Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 3066, MD. VIII. 77 z roku 1913. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 66.

¹⁴³ Alojz Knorr (1828 – 1911) bol uhorský advokát. Jeho najznámejším dielom bolo *Házassági perek és eljárás a házassági perekben* (1899, voľný preklad „Manželskoprávne spory a súdne konanie v manželskoprávných sporoch“).

¹⁴⁴ Na rozdiel od praxe medzi manželmi, ktorú bolo možné považovať za diskriminačnú. V dôsledku tradičného usporiadania rodiny to boli práve ženy, ktoré väčšmi ako muži trpeli právnymi následkami uznania za vinné z rozvodu, keďže málokto rá žena sa odvážila podať žalobu ako prvá. Medzi rokmi 1895 až 1918 bola zaznamenaná táto paralela: ako stúpala počet žalôb podaných mužmi, tak priamoúmerne stúpala počet žien uznaných za vinné. Muž bol považovaný za hlavu rodiny s tomu prislúchajúcou mocou a autoritou aj po prelome storočí, a to aj napriek jemnejšej formulácii v návrhu Občianskeho zákonníka z roku 1900, ktorý nadobudol autoritu formou právnej obvyčaje a stal sa tzv. „neuzákoneným zákonníkom“. V ňom bolo uvedené, že muž je hlavou rodiny, ale do úvahy musí vziať aj rozumné rady a námietky svojej manželky a nesmie svoju moc zneužívať.

rodiny sa považoval manžel. Zdôraznilo sa však, že manželka určite nie je viazaná nasledovať svojho manžela do cudziny, ak tam odišiel kvôli spáchaniu trestného činu.¹⁴⁵

Zlomyselné opustenie dokonca nemuselo znamenať, aby odídený manžel opustil spoločný dom,¹⁴⁶ čo potvrdilo aj súdne rozhodnutie z roku 1924 vydané v Maďarsku: „Na § 77 a) sa možno odvolať aj v prípade, že ani jedna manželská stránka nezanechala spoločný byt, ale žijú v izbách s oddeleným vchodom, pričom je navonok jasné, že žijú nezávislými životmi a že ich manželstvo je rozvrátené.“¹⁴⁷ Je evidentné, že v takomto prípade sa manželská stránka mohla odvolať aj na § 80 a), avšak ten bol relatívnym rozvodovým dôvodom, a ak sa strany chceli rozvieť, dosiahnuť rozvod podľa § 77 bolo pre ne určite výhodnejšie.

Judikatúra poskytovala ochranu opustenému manželovi viacerými spôsobmi. Napríklad navrátenie odídeného manžela muselo mať kontinuálny charakter. Ak sa stalo, že sa po výzve manželská stránka vrátila, strávila doma jednu noc a opäť odišla, nechápalo sa to ako obnovenie manželského spoluzitia.¹⁴⁸ Iným spôsobom ochrany bolo napríklad vydanie súdneho rozhodnutia, podľa ktorého *manželská stránka opustená úmyselne a bez právnej príčiny druhou manželskou stránkou, ktorá odišla s Cigánkou, nebola viazaná podať žalobu len podľa § 77, ale mohla tak urobiť aj podľa § 80 a).*¹⁴⁹ Ochrana, samozrejme, spočívala v tom, že v danom prípade nedošlo k okamžitému rozvodu, ale predchádzala mu odľuka od stola a lože.

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 142, s. 146, s. 147.

¹⁴⁵ KNORR, A.: *Házassági Perek És Eljárás a Házassági Perekben*. Budapest: Az Athenaeum Irod. És Nyomdai R. T. Kiadása, 1899, s. 75 – 76.

¹⁴⁶ KNORR, A.: *Házassági Perek És Eljárás a Házassági Perekben*. Budapest: Az Athenaeum Irod. És Nyomdai R. T. Kiadása, 1899, s. 74.

¹⁴⁷ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4332/1924., M. Tára VI. 57. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 56.

¹⁴⁸ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. G. 527 zo dňa 5. februára 1904. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 76.

¹⁴⁹ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2088. M. 16257 zo dňa 7. septembra 1898. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Birói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 89.

1.1.4 Dôsledky rozvodových ustanovení manželského zákona vo svetle každodennej reality

Fotografia 3 Slovenská rodina

Zdroj: *Živena*, VIII, 4–6, 1917, s. 69.

Henner sa v roku 1904 vyjadril o manželskom zákone takto: „Uhorský zákon znesie porovnanie s právom cudzím, nemožno mu vyčítať nejaké úmyselné znehodnocovanie a demoralizovanie ústavu manželského a stojí na takej úrovni, na akej sú svetské manželské zákony veľkých národov kultúrnych. Záležať bude, ako všade inde na tom, aby prax nestrhla zákonné ustanovenia do nížin, ktoré cudzie boli zákonodarcovi.“¹⁵⁰

Čo sa týka odkazu na svetské manželské zákony, určite sa týkal nemeckého BGB, francúzskeho Code Civil či rakúskej právnej úpravy nekatolíckych manželstiev v ABGB. BGB (1896) umožňoval rozvod z taxatívne vymenovaných dôvodov, ktoré sa z obsahovej stránky prekrývali s dôvodmi uvedenými v zák. čl. XXXI/1894, okrem prípadu duševnej choroby.¹⁵¹ Napoleonský

¹⁵⁰ HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, s. 97.

¹⁵¹ V § 1565 – § 1569 BGB boli taxatívne dôvody vymenované takto: cudzoložstvo, úklady jedného manžela o život druhého manžela, zlomyseľné opustenie manžela, hlboký rozvrat manželstva pre hrubé porušenie manželských povinností alebo pre nemravné správanie sa a nevyliciteľná duševná choroba.

Code Civil ustanovil v článkoch 229 – 233 za rozvodové dôvody cudzoložstvo manželky a cudzoložstvo manžela za predpokladu, že si manžel konkubínu priviedol domov, ďalej zlé ba až násilné správanie sa voči druhému manželovi, odsúdenie manžela najmä za ťažký zločin a napokon vzájomný neochvejný súhlas oboch manželov vyjadrený spôsobom predpísaným právom a podložený dôkazmi, že ich spoločný život je ďalej nezvládnuteľný.¹⁵² ABGB v § 115 ustanovil pre nekatolíkov tieto rozvodové dôvody: cudzoložstvo, odsúdenie za trestný čin v trvaní minimálne päť rokov, zlomyseľné opustenie, pričom sa neprihlásil v priebehu jedného roka na verejnú súdnu výzvu, ak je jeho pobyt neznámy, úklady o život alebo zdravie manžela, opakované a ťažké zlé zaobchádzanie s manželom a neprekonateľný odpor.¹⁵³ Je evidentné, že uhorskí zákonodarcovia si vybrali najmiernejšiu cestu, t. j. odmietli akceptovanie výlučnej existencie duševnej choroby za rozvodový dôvod vzhľadom na etický účel manželstva (BGB), dohodu manželov ukončiť manželstvo bez objektívneho dôvodu (Code Civil) aj dôvod neprekonateľného odporu (ABGB). Súdna prax nepokrivila úmysel zákonodarcu, ale naplnila to, čo jednotlivé rozvodové dôvody vždy teoreticky umožňovali a prakticky sa prejavili ako reakcia na modernú spoločenskú situáciu koncom 19. a začiatkom 20. storočia.

O ich využívaní manželmi v praxi sa dozvedáme napríklad zo **štatistiky z rokov 1898 – 1906**.¹⁵⁴ Podľa nej bolo najmenej manželstiev (päťdesiatšedem) rozvedených z dôvodu uloženia trestu smrti alebo trestu odňatia slobody manželovi minimálne na päť rokov za predpokladu nevedomosti druhého manžela o spáchaní trestného činu pred vstupom do manželstva, t. j. podľa § 79 zák. čl. XXXI/1894.

Druhým najmenej využívaným rozvodovým dôvodom bolo úmyselné konanie proti životu a zdraviu manžela podľa § 78 zák. čl. XXXI/1894, pre ktorý bolo v uvedenom období rozvedených sedemdesiatdva manželstiev. Dôvo-

In Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896. [online.] Innsbruck: Universität Innsbruck. [cit. 2016. 08. 27]. Text dostupný na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/BGBDR18961900.htm>.

¹⁵² FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, s. 63.

¹⁵³ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. I. Theil. [online]. Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. [cit. 2016. 08. 27]. Text dostupný na internete: <http://repeostrg.info/wp/abgb-1811/>.

¹⁵⁴ HUNT, W. CH.: *Department of Commerce and Labour Bureau of the Census: Special Reports – Marriage and Divorce 1867 – 1906*. Washington: Government Printing Office, 1909, s. 410 a nasl. a RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 2.

dom môže byť skutočnosť, že nebolo v právnej teórii ujasnené, či na rozvod stačí už samotný zlý úmysel, resp. či sa úmysel musí prejavíť v nejakom extrenom faktore, alebo či musí dôjsť ku konkrétnemu konaniu zasahujúcemu do telesnej integrity,¹⁵⁵ a tak boli mnohé situácie rozhodnuté podľa voľnej úvahy sudcu a viaceré subsumovateľné konania boli radšej podradené pod § 80. Problematickým tiež bolo, že nie každé konanie proti telesnej integrite bolo chápané ako neakceptovateľné a hranice akceptovateľnosti sa mohli líšiť aj od subjektívneho pohľadu sudcu či spoločenského postavenia strán. O tom svedčí aj toto rozhodnutie:¹⁵⁶ „*Drsné zaobchádzanie a menší zásah do telesnej integrity v podobe potrestania ženy trstenicou, ktorý si vyžiadal hojenie po dobu ôsmich dní, je adekvátny nižšiemu spoločenskému postaveniu manželov a rozvod je prípustný len podľa § 80 a.*“¹⁵⁷

Fotografia 4 Obrázok chudobnej ženy zo Zemplína

Fotografia 5 Vyobrazenie bohatých dám v ľudovom divadle

Zdroj: *Vasárnapi Ujság*, 42, 18, 1895, s. 284 a *Vasárnapi Ujság*, 42, 52, 1895, s. 864.

¹⁵⁵ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk.* Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 225.

¹⁵⁶ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 603 z roku 1898. In RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk.* Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 226.

¹⁵⁷ Tiež neskôr, počas existencie Československa, bolo v súvislosti s daným rozvodovým dôvodom vydané toto rozhodnutie: „*Ublíženie manželke zo strany manžela bitím nie je dôvodom k prerušeniu manželského spoluzitia len vtedy, keď je zistené také mravné založenie urazenej strany, ktoré by oprávňovalo k záveru, že nepociťuje bitie ako čin brutálnosti, lež ako obvyklý spôsob zaobchádzania.*“

In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.* 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 428.

Podľa § 76, t. j. z dôvodu cudzoložstva, bolo podľa predmetnej štatistiky rozvedených stoštrnásť manželstiev. Mimoriadne nízke číslo nie je prekvapujúce, keďže väčšina ľudí sledovala rozvodom možnosť legalizácie vlastného konkubinátu¹⁵⁸ a rozvod podľa uvedeného paragrafu uvalil na vinného manžela sankciu v podobe zákazu uzavretia manželstva s osobou, s ktorou cudzoložil. Zaujímavé ale je, že nízke využívanie daného rozvodového dôvodu nebolo zapríčinené len dohodou manželov o neuvedení skutočnej príčiny rozvratu manželstva, ale aj „*ľudskosťou*“ sudcov. Často zjavné dôvody cudzoložstva subsumovali pod § 80 a).¹⁵⁹

Je evidentné, že najviac manželstiev bolo v súlade so štatistickými údajmi rozvedených podľa § 80, ktorý uvoľňoval hranice existujúceho princípu viny (sedemtisícstopäťdesiat manželstiev) a § 77 nahrádzajúceho rozvod dohodou (trinásttisícšesťtyridsaťtri manželstiev podľa písmena a) a deväťstosedemdesiatdeväť manželstiev podľa písmena b), no zároveň tiež, že predmetná štatistika nevykazovala vždy skutočný dôvod, pre ktorý sa manželstvo rozpadlo, a to práve pre **existenciu princípu viny a právnú a spoločenskú stigmatizáciu vinného manžela** (snaha manželov často zastierať skutočný rozvodový dôvod a ústretová súdna prax zjemňujúca prísnosť manželského zákona¹⁶⁰).

Stigmatizácia v osobnej oblasti sa pre manželku v prvom rade prejavila stratou manželovho **priezviska**. V dôvodovej správe k predmetnému ustanoveniu¹⁶¹ bolo uvedené, že *manželka, ktorá pošpinila manželovo rodinné meno* (čiže je vinná z rozvodu) *si zaslúži, aby spoločnosť pred ňou takéto rodinné meno chránila*.

¹⁵⁸ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 139.

¹⁵⁹ Napr. rozhodnutie Kráľovskej kúrie, podľa ktorého opustenie manžela po šiestich rokoch, založenie konkubinátu a porodenie dvoch detí nezakladalo dôvody na rozvod podľa § 76 zák. čl. XXXI/1894, ale podľa § 80 a) zák. čl. XXXI/1894 (odvolacím súdom zmenený na § 80 c).

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 139.

¹⁶⁰ Napr. v súvislosti s tým, že manželský zákon neumožňoval rozvod z dôvodu duševnej choroby, si v právnej vede vyslúžil atribúty *rideg, merev és tarthatatlan* (rigidný, prísny a neudržateľný).

RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 225.

¹⁶¹ Zák čl. XXXI/1894, § 94.

Vina mala dosah aj na spoločné **maloleté deti** manželov staršie ako sedem rokov,¹⁶² ktoré spravidla ostávali v opatere nevinného manžela a ak boli vinní obaja rodičia, tak chlanci otcovi a dievčatá matke.¹⁶³ Samozrejme, slovná formulácia v ustanovení nemohla byť absolutizovaná, lebo najvyššou hodnotou bol záujem maloletého dieťaťa. Preto sa mohlo stať, že dieťa bolo zverené do opatery tretej osoby alebo dokonca ostalo u vinného manžela. Takým bol napríklad prípad maloletého, ktorý *aj po dovršení siedmich rokov ostal u vinnej matky, lebo otec ho niekoľko rokov do dovršenia siedmeho veku nenaštevoval, a teda on neprejavoval záujem*.¹⁶⁴

Podľa zák. čl. XX/1877 o úprave poručenských a opatrovníckych záležitostí poručníkmi a opatrovníkmi nemohli byť o.i. osoby žijúce pohoršlivým životom alebo osoby odsúdené pre zločin, hoci si svoj trest už odpykali, čo podľa manželského zákona predstavovalo tri rozvodové dôvody.¹⁶⁵

Ďalšia oblasť, v ktorej sa stigmatizácia prejavila, bola oblasť **majetková**,¹⁶⁶ pričom, prirodzene, úprava porozvodových finančných záväzkov nebola v európskom priestore v 19. storočí ničím výnimočným.¹⁶⁷ Zák. čl. XXXI/1894

¹⁶² Deti mladšie ako sedem rokov ostávali v opatere matky.

¹⁶³ Zák. čl. XXXI/1894, § 95.

¹⁶⁴ Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 18 zo dňa 13. júna 1900. In MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, s. 142.

¹⁶⁵ Zák. čl. XX/1877, § 43.

¹⁶⁶ Zák. čl. XXXI/1894, § 89 – § 94 a § 102.

¹⁶⁷ Napr. francúzsky Code Civil z roku 1804 v článku 299 (knih 1, titul 6, kapitola 4) uvádzal, že *ak dôjde k rozvodu z akéhokoľvek dôvodu, okrem prípadu rozvodu dohodou, stratil manžel, kvôli ktorému sa manželstvo rozvádza, všetky výhody, ktoré na neho preniesla druhá manželská stránka či už od zasnúbenia alebo od vstupu do manželstva*. V článku 301 sa tiež spresnilo, že *ak nedošlo medzi manželmi k prenosu akejkoľvek výhody alebo tie, ku ktorým došlo, sa nejavia byť dostatočné na zabezpečenie živobytia manželskej stránky, ktorá požiadala o rozvod, súd môže priznať, z majetku manžela, kvôli ktorému sa manželstvo rozvádza, výživné*. Porozvodové majetkovoprávne pomery v prípade konsenzuálneho rozvodu boli upravené v článku 305, ktorý uvádzal: *„Polovica z majetku každého manžela pripadne deťom narodeným v tomto manželstve, avšak otec aj matka majú zachované právo užívať takýto majetok až do plnoletosti týchto detí, za predpokladu, že tak zabezpečujú obživu detí, ich výchovu a vzdelávanie, spôsobom zodpovedajúcim ich majetku a stavu, a to bez ohľadu na akékoľvek iné výhody priznané týmto deťom matkou alebo otcom v súvislosti s manželským sľubom.“*

Úpravu porozvodových finančných záväzkov obsahoval aj nemecký BGB z roku 1896 v knihe 4, titul 7, § 1578 a nasl.: *„Manžel vyhlásený za výlučne vinného musí zabezpečiť výživu svojej bývalej manželky, zodpovedajúcu jej stavu, ak si takúto výživu nevie zabezpečiť sama zo svojho majetku alebo príjmov plynúcich z pracovnoprávných vzťahov, ak manželka žili takým spôsobom, že bolo pre manželku bežné zarábať peniaze prácou. Manželka vyhlásená za výlučne vinnú musí zabezpečiť výživu svojho bývalého manžela, ak si ju nevie zabezpečiť sám.“* Samozrejme, takáto výživa nemohla obmedziť ďalšie záväzky vyživujúceho manžela,

obsahoval *ad 1* právnu úpravu explicitne vyjadrených finančných záväzkov, ako výživné a náhrada hodnoty darov darovaných v súvislosti s manželstvom alebo vstupom doň, ak nebolo možné ich navrátenie¹⁶⁸ a *ad 2* odkazováciu právnu normu, na základe ktorej mali byť iné majetkovoprávne pomery manželov upravené platnými právnymi pravidlami.¹⁶⁹ Daná právna norma odkazovala na obyčajové právo a čiastkovú zákonnú úpravu upravujúcu spolunadobudnutý majetok (koakvizíciu), osobitný (výlučný) majetok jednej z manželských strán a inštitúty ako veno a obvenenie.¹⁷⁰

Podľa manželského zákona bolo potrebné navrátiť dary darované počas manželstva alebo pred manželstvom v súvislosti so vstupom doň (napr. snubný dar), ak bola uplatnená pohľadávka nevinným manželom.¹⁷¹ Ak boli obaja manželia vyhlásení za vinných, vrátenia darov sa nebolo možné domáhať.¹⁷² V súvislosti s výživným,¹⁷³ ktoré musel vinný muž platiť nevinnéj žene, a to aj v prípadoch, ak mali rovnaký príjem,¹⁷⁴ manželský zákon ustanovil, že urobiť tak musel vopred, v hotovosti zodpovedajúcej jeho majetkovému postaveniu a spoločenskému postaveniu a v mesačných intervaloch až do okamihu, kedy žena uzavrela nové manželstvo (resp. manželka zomrela, zriekla

resp. vlastnú výživu vzhľadom na stav vyživujúceho podľa § 1579. § 1578 neplatil, ak boli za vinných vyhlásení obaja manželia a vyživovacia povinnosť bola ukončená novým manželstvom oprávneného a smrťou povinného. Rozdiel oproti uhorskej úprave predstavoval napr. § 1583, podľa ktorého *v prípade rozvodu manželstva z dôvodu duševnej choroby, musí zdravý manžel vyživovať takého manžela rovnako, akoby bol vyhlásený za výlučne vinného. Naopak, zhodná bola úprava týkajúca sa darovania, keďže podľa § 1584 mohol nevinný manžel požadovať od manžela výlučne vinného navrátenie darov, darovaných v súvislosti so zasnubami alebo vstupom do manželstva.*

In FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, s. 83–85.

In Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896. [online.] Innsbruck: Universität Innsbruck. [cit. 2017. 03. 29]. Text dostupný na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/BGBDR18961900.htm>.

¹⁶⁸ Zák. čl. XXXI/1894, § 89 a nasl.

¹⁶⁹ Zák. čl. XXXI/1894, § 134.

¹⁷⁰ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 322.

¹⁷¹ § 89, zák. čl. XXXI/1894.

¹⁷² FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 426.

¹⁷³ Zák. čl. XXXI/1894, § 90 a nasl.

¹⁷⁴ Ak došlo k prerušeniu spoločného manželského života z viny manžela, manželka mala nárok aj na dočasné výživné, ktorý si mohla uplatniť žalobou, ktorá nebola viazaná na podanie žaloby na rozvod manželstva.

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 275–276 a s. 280.

sa výživného alebo manželia obnovili spolužitie). Od konca 19. st., keď začali byť ženy ekonomicky aktívne alebo mali vlastný majetok, bolo možné sa stretnúť aj s vyživovacou povinnosťou vinnej manželky voči manželovi, a to v právnej vede,¹⁷⁵ v súdnej praxi¹⁷⁶ a aj v návrhu uhorského občianskeho zákonníka z roku 1916 (§ 27).

V súvislosti s odkazovacou normou¹⁷⁷ je potrebné zdôrazniť, že *sociálnu premenu spoločnosti* (v 19. st.) bolo možné zachytiť vo vývoji niektorých inštitútov manželského majetkového práva (koakvizícia, osobitný majetok manželov), a naopak nebolo možné ju pozorovať pri tradicionalisticky vnímaných inštitútoch, akými boli veno a obvenenie.¹⁷⁸ Jedinou zmenou týkajúcou sa obvenenia¹⁷⁹ po prijatí civilnej úpravy bolo, že sa mohlo plniť aj pri rozvedení manželstva, ale len, ak bola žena nevinná alebo boli vinné obe manželské strany. Z toho vyplýva, že ak bola vinná len žena, nárok na obvenenie stratila (čo platilo už podľa Tripartita – Trip. I/105). Podľa návrhu uhorského občianskeho zákonníka z roku 1916 strácala žena nárok na obvenenie v prípade cudzoložstva a s tým súvisiaceho prerušenia manželského spolužitia a v prípade úmyselného konania proti životu manžela.¹⁸⁰

¹⁷⁵ „Zsögöd je za to, aby aj žena mala povinnosť vydržiať utláčaného, práceneschopného muža, tak ako je to v § 1360 nemeckého občianskeho zákonníka. Vavrikovi (členovi uhorskej kodifikačnej komisie) sa zlaté pásky závislosti od ženy nevidia a myslí si, že len na prípad nezavinennej práce neschopnosti má mať muž nárok na výživné od ženy. Podľa §§ 6 a 7 zák. čl. XXI/1898 je aj žena zodpovedná za mužove nemocenské trovy, ale to je len navonok voči tretím osobám, týmto titulom platený obnos má právo od muža požadovať naspäť.“

In: RÁTH, A.: *Práva medzi mužom a ženou v Uhorsku*. Praha: Alois Wiesner, 1906, s. 13.

¹⁷⁶ Vo všeobecnosti sa prax Kráľovskej kúrie priklonila k názoru, že i manželovi patrí výživné, ak je nemajetný a neschopný zárobku a k pozbaveniu pracovnej (zárobkovej) schopnosti došlo až počas trvania manželstva alebo následkom manželstva (napr. prenos infekčnej choroby z manželky na manžela).

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 282.

¹⁷⁷ Zák. čl. XXXI/1894, § 134.

¹⁷⁸ LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 87 a s. 91.

¹⁷⁹ Podľa Tripartita (časť 1, titul 93, § 2) bolo obvenenie odmenou ženy – legitímnej manželky, resp. manželským dlhom manžela voči manželke za obvyklé naplnenie jeho potrieb (t. j. odmena za svadobnú noc a vernosť).

In WERBÖCZ, S.: *Werböczii Decretum Tripartitum*. Tyrnaviae: Typis Collegii Academici Societas Jesu, 1764, s. 202.

¹⁸⁰ LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 142, s. 150 a s. 154.

Právna úprava darovania, výživného aj obvenenia v súvislosti s rozvojom a princípom viny sa odlišovala od právnej úpravy koakvizície.¹⁸¹ *Hoci sa v súdnej praxi bolo pomerne často možné stretnúť s popieraním práva na polovicu spolunadobudnutého majetku kvôli manželkinej nevere, Kráľovská kúria zaujala jednoznačné stanovisko, ktoré priznalo manželke právo na koakvizíciu, hoci len do zániku koakvizíčnej doby*¹⁸² (t. j. doba skutočného manželského spolužitia).¹⁸³

V neposlednom rade znamenala vina **zmenu spoločenského statusu vinného manžela** a zmenenú spoločenskú mienku o ňom. Bolo to dôsledkom skutočnosti, že rozvodové dôvody boli spojené buď s trestnou činnosťou (za trestný čin bolo považované aj cudzoložstvo¹⁸⁴), alebo s nemorálnym správaním, ktoré boli podrobne opísané v súdnych rozhodnutiach a nevynechávali ani najintímnejšie detaily.¹⁸⁵ Takéto spoločensky nebezpečné konanie posú-

¹⁸¹ T. j. spolunadobudnutý majetok manželov, získaný počas ich skutočného spolužitia, pričom jeho výška sa zisťovala tak, že sa od konečného majetku, ktorý bol pri skončení manželského spolužitia, odrátala hodnota počiatočného majetku manželky aj manžela, ako aj hodnota majetku nadobudnutá jedným z nich počas manželstva z osobitného dôvodu, najmä dedením a nadobudnutím daru.

In LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 322.

¹⁸² Podľa judikatúry koakvizíčná doba zanikla vstupom manželky, ktorej manžel je dlhé roky v Amerike, do konkubinátu, avšak samotná okolnosť, že muž opustil spoločnú domácnosť a už dlhé roky žije v Amerike, nezrušuje medzi manželmi zárobkové spoločenstvo, ak manžel odišiel so súhlasom manželky a nie preto, aby prerušil manželské spolužitie. Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 6017/1916 a č. 4658/1915.

In LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 231 – 232.

¹⁸³ Samozrejme platilo, že niektoré inštitúty manželského majetkového práva aj po roku 1848 (resp. aj po r. 1861) uchovávali stavovské rozdiely, pretože nie všetky inštitúty a nie v rovnakej podobe (koakvizícia a obvenenie) boli aplikovateľné na príslušníkov jednotlivých bývalých stavov. Pre bývalých príslušníkov šľachty boli typické spory o obvenenie a veno a pre bývalých poddaných o existenciu polovice spoločného majetku, odčlenenie vlastného osobitného majetku či plnenie vena.

In MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska II. (1848 – 1948)*. Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 119.

¹⁸⁴ Zák. čl. V/1878, § 246: „Cudzoložstvo, ak preň rozsobáš alebo rozvod manželstva právoplatným výrokom vyrieknutý bol: príchlopom do troch mesiacov trvajúcim trestané byť má. Prosbopis o rozsobáš alebo rozvod manželstva zadaný pretŕha preročenie, preročilosť, ale s výrokom v právnú moc vstúpivším znova sa počína. Trestné právočinstvo len na návrh uraženého spolumanžela má miesto.“

¹⁸⁵ Príkladom takéhoto detailného opisu, hoci až prvorepublikovým, bolo rozhodnutie Najvyššieho súdu č. Rv. III. 74/20 zo dňa 8. októbra 1920, ktoré opisovalo konanie žalovanej, ktorá sa zúčastnila tanečnej zábavy, kde sa zhovárala a tancovala s cudzím mužom, tiež za

valo vinného manžela na okraj spoločnosti, keďže je v súlade s prirodzenosťou človeka nebezpečenstva sa strániť.

Ako už bolo spomenuté, osobe uznanej za vinnú z rozpadu manželstva podľa § 76 (cudzoložstvo), sa v zrušovacom rozsudku zakázalo vstúpiť do manželstva s tou osobou, s ktorou sa manželstvu spreneverila,¹⁸⁶ pričom platilo to, čo aj v súčasnosti, a teda, že v treste je obsiahnuté aj negatívne hodnotenie páchatela, jeho činu, spoločenské odsúdenie aj jeho preventívne účinky.¹⁸⁷ Výnimku z predmetného ustanovenia mohol dať len kráľ na návrh ministra spravodlivosti.¹⁸⁸

Súdna prax sa musela vysporiadať so situáciou *svojvoľného hľadania výnimky* z predmetného ustanovenia o zákaze uzavrieť manželstvo, a to uzatvorením bigamického manželstva. Bigamia síce bola považovaná za trestný čin, avšak dolná hranica trestu odňatia slobody bola ustanovená na 0 rokov.¹⁸⁹ Existencia zákazu ustanoveného v § 85 bola zároveň dôvodom, prečo bolo potrebné široký pojem cudzoložstva doplniť v § 76 aj o bigamiu. V prípade bigamie nebolo možné rozviesť prvé manželstvo z dôvodu cudzoložstva, lebo k cudzoložstvu mohlo dôjsť len mimo manželstva. Ak by bolo možné rozviesť prvé manželstvo z dôvodu cudzoložstva, vinnému by bolo nutné zakázať vstup do manželstva s osobou, s ktorou sa manželstvu spreneveril, avšak s takou osobou už do manželstva vstúpil. Preto bolo nutné nielen v súdnom rozhodnutí, ale aj v samotnom zákone uviesť ako rozvodový dôvod bigamiu, hoci nie všetci právnici to považovali za nevyhnutné.¹⁹⁰ Inou možnos-

ním vošla do kasína, objímala ho v lese, dostala od neho tri fľašky parfumu a niekoľko pomarančov a počas konania o rozluku prijímala v hoteli cudzích mužov.

In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Zásadné rozhodnutia Kr. Kúrie a NS ČSR vo veciach občianskych*. Bratislava: Právnická jednota, 1927, s. 709.

¹⁸⁶ Zák. čl. XXXI/1894, § 85.

¹⁸⁷ BALÁŽ, P.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, s. 142.

¹⁸⁸ Zák. čl. XXXI/1894, § 20.

¹⁸⁹ Zák. čl. V/1878, § 251: „Kto v platnom manželskom sväzku sa nachodiac, zase do manželstva vstúpi, podobne aj ten (tá) nemanželský (á) čo s takým jednotlivcom (takou osobou) manželstvo uzavre: zločin dvojného manželstva spácha, a do troch rokov trvatelným žalárom trestať sa má. Ten (tá) ale, čo s ním (s ňou) do manželstva vstúpivšiu stránku straniva zotrývania predešlého sväzku do omylu uviedol (uviedla), žalárom do piatich rokov pokutovať sa má.“

¹⁹⁰ Napr. Zlinsky (*Das Personenrecht d. Ehegatten*). In RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 194.

ťou bolo domáhať sa neplatnosti jedného z manželstiev.¹⁹¹ V súvislosti s bigamiou a vinou z rozpadu manželstva bolo tiež zaujímavé, že manžel, ktorý manželke zamlčal, že je ženatý, jej musel zaplatiť odškodné, a to aj v prípade, ak bola manželka neverná po získaní vedomosti o manželovej bigamii.¹⁹²

Prax nemala vplyv len na rozpínavosť zákonných dôvodov v zmysle podriadenia takých situácií pod zákony, s ktorými zákonodarca nepočítal či na zatajovanie skutočných rozvodových dôvodov, alebo na počiatok existencie (aj) krátkodobých manželstiev,¹⁹³ ale v neposlednom rade aj na súdne rozhodnutia a dokonca na život za hranicami Litavy.

Čo sa týka **súdnych rozhodnutí**, po prelome storočí sa niektoré jednoduchšie súdne rozhodnutia stali kratšími, vo formulároch sa vyplnilo len niekoľko osobných údajov a odôvodnenia často pozostávali z niekoľkých slov. Neuvádzali sa najintímnejšie detaily rozvratu manželstva, ale sudy začali akceptovať takpovediac ľahkovážne dôvody rozvratu na danú dobu.¹⁹⁴

Formulácia rakúskeho ABGB vo vzťahu k pôvodnej konfesionalnej úprave a najmä k zák. čl. XXXI/1894 mala dosah aj na **konanie za hranicami Uhorska**. „V istom peštianskom časopise známom pre svoje antiklerické satiry bola dňa 11. marca 1883 uverejnená karikatúra Johanna Strauβa s poznámkou János Strausz a Magyar ember.¹⁹⁵ Viaceré viedenské noviny krátko predtým priniesli informáciu, že Strauβovi bolo povolené prepustenie z rakúskeho štátneho zväzku. Dôvodom uverejnenia článkov a karikatúry bol úmysel Strauβa stať sa maďarským občanom a evanjelikom. Rakúskym aj uhorským čitateľom však bol zrejímý dôvod stojaci za týmto úmyslom – Adela, ktorú si chcel Strauβ

¹⁹¹ RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, s. 194.

¹⁹² FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 428.

¹⁹³ V roku 1914 trvalo každé tretie manželstvo extrémne krátku dobu (päť až osemnásť mesiacov).

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 145.

¹⁹⁴ Napr. označenie manžela za *prostoduchého, necharakterného človeka, ktorý svoju manželku oslovoval nadávkou* či opustenie manželky manželom, lebo už ju viac nemiloval a nudil sa s ňou.

In HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 145.

¹⁹⁵ Johann Strauβ – maďarský muž.

– odlúčený od postele a stola od rakúskej manželky Angeliky, vziať za novú manželku.¹⁹⁶“

Strauß sa musel stať protestantom v Uhorsku a nie v Rakúsku preto, lebo podľa ABGB mohol rozvedený nekatolík vstúpiť do nového manželstva, len ak sa nerozvedlo jeho predchádzajúce manželstvo z dôvodu jeho cudzoložstva, ublíženia manželovi alebo iného trestného konania (§ 119 ABGB). A tiež preto, že od roku 1867 bolo ustanovené, že od začiatku katolíckeho manželstva, ktoré sa až následne stali zmiešanými, ďalej ktoré boli od začiatku zmiešanými manželstvami, a tie ktoré sa akatolíckymi stali prestúpením oboch manželov, nebolo možné rozviesť. Uhorská právna úprava bola oveľa benevolentnejšia už pred rokom 1894, lebo ak napr. katolík prestúpil na protestantskú vieru, jeho manželstvo bolo spravované už výlučne podľa protestantských predpisov, a teda na rozdiel od predlitavskej časti únie ho bolo možné rozviesť.¹⁹⁷ Väčšiu tendenciu k sekularizácii manželských vecí v Zalitavsku dokladuje aj občiansky súdny poriadok, konkrétne § 22 zák. čl. LIV/1868, ktorý obmedzil príslušnosť cirkevných súdov v manželských veciach len na otázky platnosti manželstva, odľuky manželov alebo zániku manželstva.

Z daného možno vyvodiť, že prijímanie manželského zákona v Uhorsku nebolo v politických kruhoch urýchleným krokom, ale prirodzeným vyvrcholením niekoľko desaťročí trvajúceho prístupu k manželským veciam.

Uverejnenie spomínanej karikatúry bolo navyše medializovanou predzvestou ešte intenzívnejšieho diania po roku 1894, kedy sa Rakúsko dostalo do pozície, v ktorej bolo jeho manželské právo konfrontované so susedným uhorským či nemeckým právom a v dôsledku ich pokrokovosti obchádzané. Ako dokladuje súdna prax a súdobá literatúra,¹⁹⁸ aj po roku 1894 sa rakúske právo často obchádzalo spôsobom, aký si zvolil Johann Strauß – zmenou štátneho občianstva a domicilu s cieľom rozviesť sa, ako aj uzatvoriť manželstvo, samozrejme, už bez potreby zmeny vierovyznania. Čo sa totiž týkalo rozhodného práva v medzinárodnom kontexte v manželských veciach, v Európe 19. storočia bol rozhodujúci princíp teritoriality doplnený o princíp

¹⁹⁶ NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 101 – 102.

¹⁹⁷ SZABÓ, I.: Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése. In *Iustum Aequum Salutare*. 2008, 3, s. 51.

¹⁹⁸ „Predtým za Rakúska to bolo nepekné a drahé... a taktiež to bolo ponižujúce pre človeka, že svoje nešťastie musel vykúpiť zapretím vlasti...“
In RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, roč. LIX, zošit VI, s. 193.

personality, a tak sa buď vychádzalo z princípu domicilu (spoločné bydlisko manželov), alebo z princípu občianstva (príslušnosť k štátnemu celku).¹⁹⁹

1.2 Rozvody v rakúskej právnej úprave konca 19. a začiatku 20. storočia

V rakúskej časti monarchie, a teda aj v teritoriálnom rámci Česka, bol od roku 1812 účinný Všeobecný občiansky zákonník (ABGB), prostredníctvom ktorého sa náboženstvo, väčšmi ako u nás, prenieslo do súkromného práva.²⁰⁰ ABGB, rovnako ako jeho predchodca – Jozefínsky manželský patent, striktné odlišovali medzi manželstvom ako zmluvou a manželstvom ako sviatosťou, avšak možnosť rozvodu podmienil konfesiónálne. Stanovil teda odlišné rozvodové pravidlá pre katolíkov, nekatolíckych kresťanov a židov.

Pre katolíkov bola ako dočasný rozvod (*zeitliche Scheidung*) povolená separácia od stola a lôžka (*die Scheidung von Tisch und Bett*) podľa § 103 – § 110 ABGB. Podľa § 111 bola úplná rozluka (*gänzliche Trennung*) u katolíkov možná len smrťou jedného z manželov. Rozvod sa teda v zmysle katolíckej náuky nepripúšťal.

Nekatolícki kresťania sa mohli rozviesť podľa § 115 ABGB, a to z dôvodov ako cudzoložstvo, odsúdenie za trestný čin v trvaní minimálne päť rokov, zlomyseľné opustenie, pričom sa odídený manžel, ktorého pobyt je neznámy, neprihlásil v priebehu jedného roka na verejnú súdnu výzvu, úklady o život alebo zdravie manžela, opakované a ťažké zlé zaobchádzanie s manželom a neprekonateľný odpor.

Rozvod židovského manželstva bol z veľkej časti (okrem dôvodu cudzoložstva) ponechaný na dohode manželov, dokonca v duchu starozákonnej tradície, podľa ktorej manžel dával do ruky manželke rozvodový list, a podľa ktorej dôležitú úlohu pri samotnom právnom úkone zohrával rabín. Úpravu možno nájsť v § 133 – § 135 ABGB. Podľa § 133 *platne uzavreté manželstvo židov môže byť rozvedené len na základe ich vzájomného slobodného súhlasu prostredníctvom rozvodového listu, ktorý dá manžel manželke. Manželia však*

¹⁹⁹ NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 107 – 110.

²⁰⁰ In *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. I. Theil*. Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. Text dostupný na internete: <http://repoestrgr.info/wp/abgb-1811/>. [cit. 13. 1. 2016].

najprv musia oznámiť svoj úmysel ich rabínovi alebo duchovnému učiteľovi, ktorý sa pokúsi nájsť najempatickejší spôsob ich zmierenia a len ak je tento pokus bezvýsledný, vydá im písomné potvrdenie o tom, že si splnil povinnosť, avšak napriek jeho všetkej snahe sa mu nepodarilo strany od ich rozhodnutia odhovoriť. § 134 ABGB upravoval povinnosť oboch manželov dostaviť sa s týmto listom pred okresný súd, v obvode ktorého mali bydlisko a ten sa mohol ešte v dvojmesačnej lehote pokúsiť o ich zmier. Podľa § 135, ak sa manželka dopustila dokázaného cudzoložstva, manžel ju mohol prepustiť rozvodným listom aj proti jej vôli. Žaloba musela byť podaná na okresnom súde, v obvode ktorého mali manželia bydlisko.

V ďalšom období účinnosti Všeobecného občianskeho zákonníka mala na jeho podobu vplyv revolúcia meruósmych rokov, o dôsledkoch ktorej sme sa zmienili v predchádzajúcej kapitole.

2 RECEPCIA RAKÚSKO-UHORSKÉHO PRÁVA A DUALIZMUS PRÁVNEJ ÚPRAVY ROZVODOV V PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKE

Fotografia 6 Družina svadobníkov

Zdroj: *Živena*, IX, 5, 1918, obrázková príloha.

28. októbra 1918 bol 2. článkom recepčnej normy do československého práva prevzatý uhorský manželský zákon č. XXXI/1894 a rakúsky ABGB. Na niekoľko mesiacov sa tak československí občania ocitli v zvláštnej situácii, kedy v jednom štáte platili dve protichodné právne úpravy rozvodov – pôvodne rakúska rozvodová úprava účinná na českom území, ktorá pre majoritu obyvateľstva nepovoľovala rozvody a pôvodne uhorská rozvodová úprava účinná na území Slovenska, ktorá tu rozvody povoľovala. Prirodzene, veľmi rýchlo sa objavili snahy o prekonanie právneho dualizmu v československom manželskom práve, avšak prijatím **zákona č. 320/1919 Zb. z. a n., tzv. manželskej novely**, nedošlo k odstráneniu dualizmu v rozvodovom práve a *návrh subkomitétu pre revíziu občianskeho zákonníka pre Československú republiku* (činnosť 1920 – 1923), ďalej *zákon, ktorým sa vydáva všeobecný zákonník občiansky* (1931) a ani *vládný návrh zákona, ktorým sa vydáva občiansky zákon-*

ník (1937) prijaté neboli. Dualizmus v rozvodovom práve sa tak nepodarilo odstrániť až do roku 1949.

2.1 Prijatie zákona č. 320/1919 Zb. z. a n. (tzv. manželská novela)

Sedem mesiacov po vyhlásení prvej Československej republiky bol schválený zákon č. 320/1919 Zb., ktorým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, tiež známy ako *manželská novela* alebo *rozlukový zákon*. Predstavoval *lex specialis* voči ABGB platnému na českom území a vystupoval tiež ako prienik dvoch manželskoprávných režimov platiacich na jednom území, keďže v § 30 ustanovil, že pre Slovensko a Podkarpatskú Rus platili v ňom uvedené § 1 – § 12, § 25, § 29 a po novelizácii z roku 1924 aj § 26. Dôsledkom bola jednotná úprava uzavretia manželstva,²⁰¹ avšak rozdielna úprava jeho zániku v rámci Československa. Manželská novela pre české územie nadviazala na smer, ktorí si uhorskí zákonodarcovia zvolili zákonným článkom XXXI/1894, lebo: „*Zjednotila právo manželské, takže rovnaké právo platí pre všetkých občanov republiky – bez rozdielu vyznania,*²⁰² hoci, nie bez rozdielu teritoriálneho.

Je evidentné, že prvotnou snahou nebolo len modernizovať právo pre české územie, ale odstrániť tiež **právny dualizmus**, keďže postoj k potrebe rozlučiteľnosti manželstva bol obdobný ako na území Uhorska pred prijatím zák. čl. XXXI/1894 a pôvodne mal byť zavedený obligatórny civilný sobáš aj pre české územie, čím by sa stav v republike zjednotil. Predmetné potvrdzuje

²⁰¹ Manželstvo bolo podľa § 1 predmetného zákona možné uzavrieť občiansky alebo cirkevne, čo v uhorských kruhoch mohlo byť vnímané spiatocnícky, avšak z pohľadu moderného práva tým došlo k ešte väčšej ochrane práv jednotlivca, natolko zdôrazňovaných ako dôvod potreby rozlučiteľnosti manželstiev či už pri prijímaní zák. čl. XXXI/1894 alebo zák. 320/1919 Zb. z. a n. Podľa dôvodovej správy k manželskej novele: „*Ak navrhujeme, aby rozlučiteľnosť, pripustená zákonom občianskym, rozšírená bola aj na manželstvá katolícke, robíme tak z najvážnejších dôvodov. Vede nás k tomu presvedčenie, že to poslúži verejnej mravnosti, že vyhovie oprávneným požiadavkám desiatok tisíc nešťastných spoluobčanov a že ochránime tisíce nevinných detí, ktoré sú v ohrození.*“ Samotné uzavretie manželstva sa skladalo z dvoch častí, ktorými boli ohlásky a slávnostný prejav manželského súhlasu. In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 01. 09]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm.

²⁰² SVOBODA, E.: *Rodinné právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 41.

aj súdobý článok uverejnený v časopise *Právnik*, v ktorom profesor občianskeho práva Ráth²⁰³ upozornil, že *Česi sa nemôžu uspokojiť s tým 32 paragrafovým ventilom, ktorý tvorí novela o fakultatívnom manželstve a tou prosťou možnosťou, že aj doma sa môžu rozvieť a znova zosobášiť*. Zdôraznil, že *v krátkej dobe musí byť vytvorený úplne jednotný zákon, lebo české ženy a vdovy nemôžu žiť podľa iných zákonov než ženy a vdovy slovenské*.²⁰⁴ Zák. čl. XXXI/1894 bol chápaný ako inšpiratívny, čo vyplýva aj z jeho nasledujúcich slov: „*Začali národy dvíhať hlavy, štáty sa hlásili k svojim zákonodarným právam, a tak vznikol zák. čl. XXXI/1894, kde je celé manželské právo právnicke veľmi dôkladne spracované*;²⁰⁵ no predsa sa predlohou k unifikácii z viacerých dôvodov nestal. **Najsilnejším dôvodom bola politika, a to rovnako cirkevná, ako aj štátna.** Podporu nášho tvrdenia vidíme jednak v odpovedi prof. Rátha na otázku, prečo nedošlo k unifikácii manželského práva, v ktorej sa vyjadril, že *sa nejde púšťať do politiky, a už najmenej do cirkevnej politiky, híc sunt leones*²⁰⁶ a jednak vo vyprchaní *vášnivého antiklerikálneho tónu* z prejavov T. G. Masaryka, čo vyústilo do upustenia od cirkevno-štátnej odľuky a do uzákonaenia obojakého spôsobu uzavretia manželstva pre územie Česka aj Slovenska.²⁰⁷ **Ďalším z dôvodov bol nesúhlas cirkvi**, ktorý bol založený aj na zmenšení sa príjmov kňazov v dôsledku nevysluhovania sviatostí, pričom

²⁰³ Augustín Ráth (1873 – 1942) bol slovenský právnik, advokát, sudca a profesor občianskeho práva, rektor Univerzity Komenského v Bratislave a prvý dekan jej Právnickej fakulty.

²⁰⁴ RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit VI, s. 193.

²⁰⁵ Prof. Ráth dokonca napísal, že slovenské právo považuje za modernejšie a pokrokovejšie ako rakúske.

In RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit VI, s. 193 – 194.

²⁰⁶ Prof. Ráth sa na rovnakom mieste tiež vyjadril: „*Ja viem, že do vytvorenia nášho republikánskeho zákona o fakultatívnom manželstve hrala u nás politika, a preto utekám od tejto témy.*“

In RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit VI, s. 193.

²⁰⁷ Masarykov postoj bol evidentný napr. z nasledujúceho výroku: „*Návrh zákona, zavádzajúci obligatorný civilný sobáš pre všetkých bez rozdielu vyznania, nasleduje prevažnú väčšinu európskych štátov, vyhovuje svetskej povahe našej republiky a je jednoznačným krokom vpred, na ceste vedúcej k rozluke štátu od cirkvi, ktorá je programom pokrokových strán a ktorú dôrazne hlása súčasný prezident a tvorca nášho štátu.*“ Ešte radikálnejší bol napr. ďalší Masarykov výrok „...*proti katolicizmu, najhoršiemu nepriateľovi nášho milého národa je nutné bojovať.*“

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 01. 09]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm.

In KLIMEK, A.: *Boj o Hrad 1. Vnitropolitický vývoj Československa 1918 – 1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Praha: Panevropa, 1996, s. 29.

táto skutočnosť bola potvrdená aj na zasadnutí Národného zhromaždenia.²⁰⁸ **V neposlednom rade bola dôvodom aj náboženská príslušnosť ľudu**, ktorá bola napriek prvotným prejavom antikaticizmu v novovzniknutom Československu (strhnutie Mariánskeho stĺpa na Staromestskom námestí, vynášanie krížov zo škôl, odstránenie sôch sv. Jána Nepomuckého z Karlovho mosta a pod.) v silnej miere zachovaná, čo sa prejavilo aj na Katolíckom kongrese z roku 1935, na ktorom sa zišli zástupcovia všetkých národností Československej republiky a ktorý bol *skutočným unikátom a obrovskou akciou*.²⁰⁹

Manželská novela sa *prima facie* (a v praxi v závislosti od súdu) vybrala cestou výraznejšej sekularizácie v prípade rozvodových dôvodov.²¹⁰ Tie boli

In SKALICKÝ, K.: Tomáš Garrigue Masaryk. Teologické texty. In *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie*. [online]. 2002, č. 2 – 3. [cit. 2017. 01. 06]. Dostupné na internete: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Tomas-Garrigue-Masaryk.html>.

²⁰⁸ „Náboženskému presvedčeniu osnova (manželskej novely) vyhovuje tým, že ponecháva manželom možnosť, aby sa podrobili tiež obradom cirkevným. Niet pochyb, že toto právne ustanovenie bude dosť často využívané, čím odpadá dôvod pre námietku, že sa pre zavedenie civilného sobáša zmenšia príjmy kňazov, pričom tejto námietke, mysliac najmä na kňazov na chudobnejších farách, nemožno určité oprávnenie uprieť.“

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 01. 09]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm.

²⁰⁹ PALÁN, A.: *Historik Michal Pehr: Zděšení katolíků bylo pochopitelné*. [online]. Praha: Katolický týdeník, 2008. [cit. 2017. 03. 09]. Dostupné na internete: <http://www.katyd.cz/clanky/historik-michal-pehr-zdeseni-katoliku-bylo-pochopitelne.html>.

²¹⁰ Akceptácia označenia manželstva ako zmluvy nebola prejavom takejto výraznej sekularizácie, lebo manželstvo bolo za zmluvu označené vo význame, aký jej pripisoval rakúsky ABGB stojací na kánonických základoch. V porovnaní s pôvodne uhorskou právnou úpravou, išlo tak len o terminologickú nejednotnosť obsahu jednotne definovaného inštitútu. V zákone č. 320/1919 Zb. z. a. n. ani v zák. čl. XXXI/1894 však zákonná definícia manželstva obsiahnutá nebola. Podľa súdovej literatúry, dôvodom, prečo novšie zákoníky neobsahovali definíciu manželstva bolo, že štátna regulácia manželstva sa stala tak samozrejmom, že už ju nikto nespochyboval. Obsah daného pojmu v slovenskom práve vyplýval z ustanovení o právach a povinnostiach manželov a z dôvodov rozvodu. V českom práve sa vychádzalo z ABGB, ktorý predmetnú definíciu obsahoval, lebo vznikol v čase, kedy sa ešte viedol zápas o to, či štát má alebo nemá zasahovať do manželských vecí. Keďže ABGB sledoval hladisko autonómie jednotlivcov, prehlásil manželstvo za zmluvu. Autonómia jednotlivcov však bola obmedzená len na rozhodnutie, či do manželstva chcú vstúpiť a obsah zmluvy bol z autonómie strán vyňatý. *Označenie manželstva za zmluvu však nemalo žiadny právnický význam, lebo právnický je manželstvo zmluvou, ktorá môže byť voľne rozviazateľná, ako aj úplne nerozviazateľná. Občiansky zákonník tým, že prehlásil manželstvo za zmluvu, vyzdvihol tú okolnosť, že manželstvo sa zakladá na konkrétnej právnej norme, ktorá sa zakladá na prejave vôle snúbencov, ktorí musia byť rôzneho pohlavia. Niet preto rozdielu medzi pojmom manželstvo podľa § 44 Občianskeho zákonníka a podľa práva slovenského.* Na druhej strane, v pruskom práve znamenalo označenie manželstva za

totiž v manželskej novele vymenované obsirnejšie a mnohoznačnejšie ako boli v zák. čl. XXXI/1894 (dokonca aj voči ich chápaniu s prihliadnutím na § 77 v zmysle jeho aplikácie súdnou praxou ako náhrady za neexistujúci rozvod dohodou a s prihliadnutím na § 80, ktorému súdna prax dodala elasticitu), čo dosvedčuje aj Klabouch: „*Taxatívne dôvody, ktoré československá manželská novela pre povolenie rozvodu stanovila, boli poňaté značne subjektívne, takže vznikali pochyby o tom, či nebola súdržnosť manželstva uvoľnená príliš. Brána k rozlukám manželstiev bola otvorená pomerne široko, za dôvod čoho sa považovala skutočnosť, že zákonodarcovia vykonali klasobranie rozlukových dôvodov z najrôznejších cudzích zákonníkov, v ktorých ale v žiadnom nebolo toľko dôvodov pohromade.*“²¹¹ Rovnaký názor už v roku 1920 vyjadril Vacek, keď povedal: „*Náš zákonodarca sa vydal na zberateľskú púť po cudzom zákonodarstve... a zbiera všetko, čo cestou uzrie. Krátko a jasne: brána manželským rozvodom bude otvorená takmer dokorán.*“²¹² Je preto evidentné, že dôvody, pre ktoré nedošlo k unifikácii, tkveli v politike a v tom, že pôvodom uhorský manželský zákon bol natoľko moderný a postačujúci pre územie Slovenska vzhľadom na rozvodovú štatistiku, že sa unifikácia nestala akútnou. Navyše, otvárala sa tiež možnosť novej kodifikácie v pripravovanom československom občianskom zákonníku.

2.1.1 Porovnanie rozvodových dôvodov podľa manželského zákona (1894) a manželskej novely (1919) s prihliadnutím na územie Slovenska

Dôvody, ktoré boli pre manželský zákon (MZ) aj manželskú novelu (MN) spoločné, boli:

- a) cudzoložstvo (§ 76 MZ a § 13 písm. a MN);
- b) právoplatné odsúdenie na trest odňatia slobody (§ 79 MZ a § 13 písm. b MN) – pričom podľa úpravy v manželskej novele postačoval trest odňa-

zmluvu – premenu nerozlučiteľného inštitútu na inštitút, ktorý bolo možné ukončiť vzájomnou dohodou. Tiež Montesquieu vnímal manželstvo ako zmluvu, ktorá je práve z tohto titulu zrušiteľná dohodou.

In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 369 – 372.

In DETHLOFF, N.: *Die Einverständliche Scheidung.* München: C. H. Beck, 1994, s. 16.

In MONTESQUIEU, CH. L., de S.: *Persian Letters.* London: J. Tonson, 1736, s. 136 – 138.

²¹¹ KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti.* Praha: Orbis, 1962, s. 226.

²¹² VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství.* Praha: Máje, 1920, s. 50.

- tia slobody na tri roky, resp. aj menej, ak pohnútka či okolnosti svedčili o „zvrhlej povahe“ páchatela;
- c) zlomyseľné opustenie manžela (§ 77 MZ a § 13 písm. c MN) – úprava v manželskej novele bola benevolentnejšia, keďže ustanovovala len lehotu návratu odídeného manžela v dĺžke šiestich mesiacov od súdnej výzvy;
- d) úmyselné konanie proti životu a zdraviu manžela (§ 78 MZ a § 13 písm. d MN);
- e) *konanie v rozpore s manželskými povinnosťami* (§ 80 MZ a § 13 písm. e, f, g MN), ktorého prípady boli síce v zákonoch vymenované odlišne, no v zásade boli aj v dôsledku súdnej praxe zhodné – s výnimkou obojstranného práva podať návrh²¹³ pre prípad *trvale alebo periodicky prebiehajúcej duševnej choroby* (aj vyliečiteľnej) *v trvaní troch rokov* a tiež s výnimkou *epilepsie*, ktorú manželská novela akceptovala za rozvodový dôvod v prípade, že *trvala aspoň jeden rok s najmenej šiestimi záchvatmi v roku alebo sa k nej pridružila duševná porucha*, ktoré právna prax ešte za čias Rakúsko-Uhorska vylúčila ako prípustný rozvodový dôvod. Abúzus alkoholu a iných návykových látok však manželská novela pripustila za konanie v rozpore s manželskými povinnosťami za vcelku prísnej podmienky, ktorou bolo trvanie v dĺžke dvoch rokov.²¹⁴ Rovnaký názor existoval aj pre trojročnú dobu vyžadovanú pre prípad duševnej choroby, ale v právnej vede sa vyslovil názor, že v prípade naliehavosti by súd mal vyhovieť aj podľa § 13 h). Možno sa domnievať, že predmetná, pomerne dlhá doba trvania duševnej choroby v podstate nahrádzala požiadavku slovenskej súdnej praxe, aby duševná choroba spôsobovala zdravému manželovi príkorie.²¹⁵ Tri roky sú dostatočne dlhá doba na to, aby manželský život pokračoval aj s danou komplikáciou, alebo aby sa zdravý manžel cítil fyzicky alebo psychicky natoľko zasiahnutý, že požiadal o rozvod.

²¹³ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XI, s. 397.

²¹⁴ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XI, s. 398.

²¹⁵ Napríklad: „Nebolo možné manželskú stranu zaviazat' k pokračovaniu v manželskom spoložití, ak by táto žiadosť bola zrejme proti slušnosti (napr., keď druhá strana bola v dôsledku duševnej poruchy nebezpečne agresívna a pod.)“
In ŠOŠKOVÁ, I.: *Premena manželských osobných práv a povinností v československom práve v polovici 20. storočia*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 6. [cit. 2017. 01. 12]. Dostupné na internete: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Soskova_Ivana_\(4583\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Soskova_Ivana_(4583).pdf).

Dôvody, ktoré boli obsiahnuté v československej manželskej novele, avšak nie v manželskom zákone prebratom na územie Slovenska, mali relatívne *subjektívnu* povahu a boli nimi tieto:

- a) tak **hlboký rozvrat manželstva**, že od manželov nebolo možné spravodlivo požadovať, aby zotrvali v manželskom spoločenstve, pričom žalobu nemohol podať manžel, ktorý bol prevažne vinný z rozvratu [§ 13 písm. h)],
- b) **neprekonateľný odpor**, pričom žalobe bolo možné vyhovieť len vtedy, ak sa k žiadosti o rozluku, hoci aj dodatočne, pripojil druhý manžel²¹⁶ a vyhovenu musela predchádzať odlika od lože a stola [§ 13 písm. i)].

Nielen v právnej úprave pre územie Slovenska, ale aj v slovenskej odbornej i laickej spoločnosti ostával v rozvodovej otázke po prijatí manželskej novely akýsi *status quo* spred roku 1918. Prístup odbornej verejnosti možno pozorovať aj na rozhodnutiach Najvyššieho súdu ČSR pre územie Slovenska, ktoré boli často zdôvodnené obdobne ako ich zdôvodnila Kráľovská kúria ešte v časoch existencie Rakúsko-Uhorska. Napr. „*K zisteniu manželskej nevery nie je treba, aby boli zistené pohlavné styky (cudzoložstvo), stačí prejavovanie ľúbostnej náklonnosti k druhej osobe;*“²¹⁷ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 246 zo dňa 2. septembra 1908). Ďalej: „*Rozvod manželstva z dôvodu § 77 a) MZ možno žiadať len vtedy, ak predchádzajúca výzva k návratu do spoločnej domácnosti bola skutočným a vážne mieneným*

²¹⁶ Z judikatúry NS ČSR vo vzťahu k súhlasu s rozvodom pre neprekonateľný odpor možno uviesť:

„Nijako nemožno vyvodzovať z toho, že sa k povoleniu rozvodu pre neprekonateľný odpor vyžaduje súhlas druhého manžela, že odpor, pre ktorý sa jeden manžel môže domáhať rozluky, musí pociťovať aj druhý manžel;“ a „Aj ak by bol neprekonateľný odpor dokázaný, ale manžel by neudelil súhlas, manželstvo rozviesť nemožno.“ In Rozhodnutie NS ČSR č. 554, Rv. I 289/20 zo dňa 22. júna 1920. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, 1922, s. 366 – 367. „Súhlas s rozvodom pre neprekonateľný odpor je neodvolateľný.“ Toto rozhodnutie bolo však zmenené v roku 1946, kedy sa ustanovilo, že *súhlas s rozvodom manželstva tu musí byť v čase, kedy sa o rozvode rozhoduje*, a preto: „Súhlas s rozvodom manželza žalovaného na rozvod z dôvodu neprekonateľného odporu môže byť odvolaný.“ In Rozhodnutie NS ČSR č. 7710, R. I 4/28 zo dňa 21. januára 1928. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, 1929, s. 529 a Rozhodnutie NS ČSR č. 82, Rv II 109/45 zo dňa 15. mája 1946. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Hejda & Zbroj, 1946, s. 190 – 191.

²¹⁷ Úradná zbierka 604. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 654.

prostriedkom k obnoveniu manželského spolužitia;²¹⁸ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1804. M. 15.070 zo dňa 14. mája 1897). Tiež: „Ak je uplatňovaný rozvodový dôvod podľa § 77 MZ, nemožno odpustenie vnímať v tom, že sa žalujúca strana podvolila k jednej súloži, ak vinný manžel neobnovil, resp. sa nepokúsil obnoviť manželské spolužitie;²¹⁹ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. G. 527 zo dňa 5. februára 1904). Podobne: „Dohoda, uzatvorená len s cieľom získania rozvodového dôvodu podľa § 77 a) MZ – že manžel vyzve manželku k obnoveniu spolužitia, táto však výzve nevyhoví, je neplatná. Z výzvy, ktorú manžel podľa tejto dohody učinil, nemožno uzatvárať, že manžel manželke hrubé porušenie manželských povinností odpustil;²²⁰“ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. 1522. M. 15.046 zo dňa 19. októbra 1897). Práve tak: „Bez dôvodné upodrozrievanie z trestného činu je dôvodom k opusteniu manželského spolužitia;²²¹ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8242/900 zo dňa 17. februára 1904). Rovnako: „Rozvodu manželstva podľa § 80 a) MZ pre opustenie, ktoré sa stalo úmyselne a bez podstatného dôvodu, môže sa domáhať opustená manželská strana, ktorá nechce obnoviť manželské spolužitie, a od ktorej to pre rozvrátenosť manželského pomeru nemožno slušne žiadať;²²² (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2088. M. 16257 zo dňa 7. septembra 1898). Takisto: „Nie sú dôvodom podľa § 80 a) MZ hrubé nadávky, ktoré by síce po stránke objektívnej a za normálnych okolností ťažko porušovali manželské povinnosti, ktoré však boli medzi manželmi tak obvyklé a časté, že ich zo svojho subjektívneho stanoviska za urážky, a tým za ťažké porušenie manželských povinností, ani nepovažovali. Tiež nie sú dôvodom podľa § 80 a) MZ nadávky vyprovokované morálne za-

²¹⁸ Úradná zberka 293. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 654.

²¹⁹ Úradná zberka 877. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 654.

²²⁰ Úradná zberka 1730. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 654.

²²¹ Úradná zberka 293. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 654.

²²² Rozhodnutie NS ČSR č. RV. III. 288/21 zo dňa 6. septembra 1922. In FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Zásadné rozhodnutia býv. uh. kr. Kúrie (do 28. X. 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi.* Bratislava: Právnícká jednota, 1927, s. 704.

*vrhnutiahodným činom druhého manžela;*²²³ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 10.787/906 zo dňa 13. novembra 1907). Obdobne: „*Hrubým porušením manželských povinností (§ 80 a) MZ je tiež každé konanie manžela, ktoré vzbudzuje u druhej manželskej strany odôvodnené podozrenie, že došlo k porušeniu manželskej vernosti;*“²²⁴ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5960/96. M. 15.089. zo dňa 26. januára 1897). Aj: „*Zo samej skutočnosti, že sa manžel vystaňoval do Ameriky, kde viac rokov žil, nemožno vyvodit', že sa vystaňoval preto, aby opustil svoju manželku; je totiž častým javom, že aj ženatí muži s cieľom zárobku opúšťajú svoju domácnosť a sťahujú sa na dlhšiu dobu do Ameriky;*“²²⁵ (porovnaj rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 3066, MD. VIII. 77 z roku 1913).

Čo sa týka slovenskej laickej spoločnosti, slovenský ľud najmä na vidieku bol naďalej označený za „veľmi nábožensky založený,“²²⁶ čo malo napokon dosah na uzákonenie fakultatívnej civilnej formy uzavretia manželstva aj pre územie Slovenska v roku 1919.²²⁷ Najmä rurálna spoločnosť odsudzovala nie tradičné vzťahy medzi mužom a ženou a podporovala aj vynútené sobáše v dôsledku tehotenstva či po krátkej známosti a odsudzovala rozvody. Aj slovenský politik a zakladateľ slovenskej sociológie Anton Štefánek (1877 – 1964) potvrdzuje: „*Pojem zákonitosti vôbec má u sedliaka, modernou civilizáciou neovplyvneného, celkom inú podstatu ako u mešťana, zvyknutého na zákony a normy, ustanovené ľudskou vôľou a rozumom. Nerozumie paragrafom a nemiluje ich, hoci rešpektuje zákony a vrchnosti väčšími než inteligent. Lenže si váži to, čo je dané od starodávna ako norma života a práce, čo pokladá priamo za súčiastku prírodnej zákonitosti. Majetkové, rodinné, obecné právo atď. prešlo u neho vo zvykové právo, aplikované na jeho hospodársky, rodinný a náboženský život a získalo akosi božie, t. j. statické, nezmeniteľné posvätenie.*

²²³ Úradná zberka 763. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 655.

²²⁴ Úradná zberka 1357. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 655.

²²⁵ Úradná zberka 370. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 655.

²²⁶ PEROUTKA, F.: *Budování státu 1918 – 1919: 1919 1/2.* Praha: Academia, 2003, s. 404.

²²⁷ Po prvej svetovej vojne bola sobášnosť na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi tak vysoká, že to zaujalo aj odborníkov v demografii, ktorí to považovali za *zaujímavý materiál k štúdiu duše ľudu.* In ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska.* Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 183.

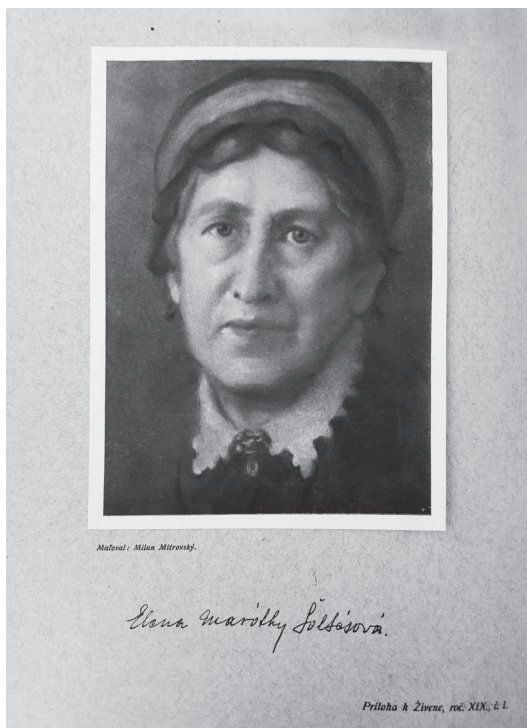
Človek musí mať schopnosť vžiť sa do duše sedliakovej, ktorý sa cíti súčasťou prírody a všetko posudzuje z hľadiska závislosti od vôle božej. Tak ako príroda neúprosne a raz navždy určuje podľa nezmeniteľných zákonov čas práce a odpočinku, orania, siatia, žatvy a storaké formy práce okolo dobytky, role, maštale, domu, tak si vedome alebo podvedome predstavuje i zákonitosť manželského života, výchovy detí, súkromné i obecné hospodárenie, cirkevné povinnosti. Právny cit na dedine počiatku 20. storočia je consensus populi.²²⁸ Napokon, tiež v slovenskej literatúre bol predstavený typ slovenskej ženy ako čestnej, mravnej a najmä vernej ženy z ľudu (napr. Hanka Čajková v Hviezdoslavovej Hájnikovej žene, Viola Podhradská vo Vansovej Sirote Podhradských či Anna Drobnická v Šoltésovej Popoluške), ktorá nezvažovala únik z manželstva, ani v prípade manželských problémov (napr. manželom alkoholikom bitá Katka Stoličková v Timravovej Hrdinoch, Tajovského Mamka Pôstková so synom a manželom alkoholikom a povačačom, či Magdaléna Maliariková, manželka násilníckeho neverného pijana v Troch gaštanových koňoch Margity Figuli). Napríklad v próze *O civilnom manželstve* máme vykreslenú typickú ženu z ľudu a jej pohľad na civilné manželstvo,²²⁹ ktorý bol navyše rozšírený aj medzi niektorými politikmi.²³⁰ Ženské mienkotvorné časopisy

²²⁸ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 67.

²²⁹ ... „Ale keď som sa domov prinavrátil, mal som náramnú patáliu so ženou. Prišla mi plačúca a revúca z kostola a začala mi bez všetkej príčiny nadávať do pluhavcov, nehamblivcov, lotrov a Pán Boh vie akých planých a sprostých ľudí a to všetko len preto, že som vôtu dal takému ablegátovi, čo je za civilné manželstvo. Pán kaplán vraj vo veľmi peknej kázni otvoril ženám oči, čo sa ide s nimi robiť ako sa budú onedlho chlapi ženiť, že ich bude rychtár sobášiť na tri roky a potom si zas druhú môžu brať; že ma ona hneď nehá a ide radšej hneď naspäť k mame, ako by mala s takým oplanom ďalej žiť.“ V diele ďalej plačúcu manželku upokojovala rečtorica, ktorá jej vysvetľovala pozitíva a potrebnosť prijatia tohto zákona, lebo je to už dávno i po druhých krajinách tak, a u nás je to ešte tým potrebnejšie, že v našej vlasti je mnoho evanjelikov, kalvínov, starovercov, unitárov a židov a každý má iný manželský zákon a keď katolíčka chce ísť za luterána, alebo luteránka za pravoslávneho – kňazi tomu prekážky robia... K záveru diela zaznieva myšlienka: „Nemiešajme teda náboženstvo a vieru do politiky, tým menej lebo statočný a mravný človek ostáva vždy takým, či je rozsobáš dovolený či nie.“ In MUDRONČEK, J.: *O civilnom manželstve*. Budapešť: Účast. spolok „Hazánk“, 1894, s. 7 – 8, s. 27.

²³⁰ V Ludových novinách okomentovali manželský zákon slovami: „... tu pristúpi všemohúci štát a hovorí: cirkev nemá nič do manželstva, nad manželstvom ja rozsudzujem. A kňaz, ktorý bez civilného manželstva požehná váš sňatok bude od 50 – 500 zl. pokutovaný... keď nás ženie pred matrikára, mnohokrát inoverca; keď mu je prvšia kancelária ako kostol; prvší frak ako štóla; prvší stolík notárov ako oltár, tu so sebazaprením protestujeme proti tomu... Národy kultúrne svojimi novotami si kopú hroby.“ In *Ludové noviny*, IV, 45, 1900, s. 496 – 497.

boli dlhodobo plné rád, ako sa má správať mravná žena a ako má vyzerat' príkladné manželstvo a tieto rady vychádzali zo zakorenených tradícií.²³¹

Obrázok 4 Ženský „plagát“ – Elena Maróthy Šoltésiová

Zdroj: Živena, XIX, 1, 1929.

²³¹ Napr. periodicky publikovanou súčasťou časopisu Živena boli citáty autoriek kníh pre ženy. Vyberáme z citátov Eleny Maróthy Šoltésovej:

Keby vzájomnosti podľa neporušeného detského citu ľudia i v dospelosti zostávali vernými, nenastupovalo by ich štiepanie sa na rozličné stavovské strany, v ktorých každou prvou a hlavnou požiadavkou je nenávisť proti všetkým ostatným, z čoho akživ nemôže vyplynúť blaho a spokojnosť ani jednej.

Duchovne slabé a mravne zanedbané, svojej hodnosti nepovedomé ženské jakživ nemôžu byť držiteľkami mravnosti a Mravná čistota vedie k pravde, všetkému počínaniu ona dáva schopnosť života a trvania. Kto si ju osvojí s čistým srdcom, v úprimnosti duše, ten ide po ceste plnenia božského zákona. A božský zákon plniť je i navždy ostane najvyššou schopnosťou i najvyšším vyznačením človeka.

Výnimočne však už možno badať narušenie predmetného statusu quo, a to v dôsledku prvej svetovej vojny. Ženy ostali zmätené, pod tlakom spoločnosti, ktorá na jednej strane vyžadovala, aby zachovávali staré tradície, ktoré im ale *neposkytovali v novom živote* („po prevrate“, t. j. po vzniku Československa) *bezpečného vodítka*,²³² na strane druhej sa od nich začala žiadať akási *čarodejná mnohostrannosť, priberajúca ešte vždy nových stránok, ktorá má nesmierne rozviť a vybrúsiť všetky ich duševné schopnosti, čo v nich ukryté driemali. A nielen vybrúsiť, lež i prehľbiť ich, aby to nebol len povrchný lihogot. A ku tomu i sama pôvodná, prirodzená úloha žien, ktorá tkvie v rodine a domácnosti, stáva sa mnohostrannejšou a spletitejšou...*²³³ Ženy získali volebné právo, začali sa vzdelávať a nahrádzať mužov na uprázdnených pozíciách v dôsledku vojny, k čomu boli nabádané.²³⁴ Ekonomická aktivita žien

Nechýbali však ani motivačné články, napr. „Ideálna žena“:

Ona je milá, láskavá, a tým i pekná, hoci niekedy tvár nemá súmernú. Muža priťahuje nie koketnosťou, ale jemným, milým, prirodzeným chovaním. Je múdra. Muž nájde vždy u nej porozumenie a príjemnú domácnosť, že miesto do hostinca pôjde radšej domov. Keď príde večer domov, vidí usmiate tváre. Je taktná. Keď pozoruje, že je zlej nálady, alebo že má starosti, nebude pýtať od neho peniaze na nový klobúk, ani mu nebude rozprávať, že slúžka zabila tanier. Je sporivá. Nemusi všetko mať, čo vidí vo výklade, alebo čo majú kamarátky bohatšie. Nerobí dlžoby, ani nevydáva z peňazí, určených pre domácnosť, na všakové maličkosti: puder, farby atď. Neklebetí, neohovára, nie je škodoradostná. Rada pomáha, kde treba. Je hrdá oproti cudzím mužom, k svojmu prítulná, nie zo slabosti, ale z vernosti. Nezná sebeckta, ona je láska, tá večná, vždy kvitnúca, i keď hlavu sneh pokrýva. Stojí pri svojom mužovi v šťastí i nešťastí. Deti si neponechá slúžkam, sama sa s nimi trápi. Je srdcom rodiny, je jasným bodom, okolo ktorého sa krúti šťastný rodinný život. Je svetlom, ktorého lúče padajú ďaleko do života dospievajúceho človeka a chránia ho pred mravným pádom.

In *Živena*, XXIII, 7, 1933, s. 192 – 193.

In *Živena*, XIX, 6, 1929, s. 141.

²³² GÖLLNEROVÁ, A. – ZIKMUNDOVÁ, J.: *Žena novej doby: kniha pre výchovu demokratickej ženy*. Bratislava: Tatra, 1938.

²³³ ŠOLTĚSOVÁ, E. M.: „Slovenská žena.“ *Slovenská žena*, I, 1, 1920, s. 1.

²³⁴ Napr. „V dnešný čas i takéto večierky (v prospech Červeného kríža) ťažko je usporadovať, lebo temer pri každom bode programu chýbia mužskí. S týmto nedostatkom počítajú už samo zostavenie programu je značne krušnejšou úlohou, než v čase riadnom, treba prehľadať, prebádať, prečítať ešte viac všeličoho, kým sa nashaňajú zodpovedajúce veci. Avšak umnému taktu našich riaditeľiek a porozumejúcej ochote všetkých spolupúčujúcich podarilo sa premôcť i tieto mimoriadne ťažkosti...“

„Že sú moderné ženy, ktoré sa domohly výhod emancipácie, v istom spôsobe vzdelanejšie, než boly ich milé, prosté, po božom zákone žijúce pramatky, lebo sa im dostáva neporovnateľne viac školského, mnohým až vysokoškolského vzdelania, to je pravda. Sú i viac k samostatnosti vychovávané (i pre seba, nielen pre muža), zväčša i s odbornou prípravou o nejakému povolaniu...“

„Slovenky štátny prievrat postavil na prah moderného života, do nových pomerov. Povolania, ktoré predtým neboly prístupné ani mužským, iba ak na účet ich národného presvedčenia,

začala meniť prioritnú funkciu rodiny, lebo ako sa zhodujú respondentky v etnologickom prieskume, *manželstvo bolo pre ženy v romantickej predstave naplnením lásky, no reálne išlo o vzájomné poskytovanie „služieb“, kde obe strany vedeli o svojich povinnostiach,*²³⁵ ktoré sa nepochybne od ekonomickej aktivity odvíjali. Aj v literatúre sa začínajú objavovať konvencie narúšajúce emancipované ženské postavy, napr. Iľa – kráľovná v Timravinej *Ťapákovcoch*.²³⁶ Prirodzene, rozdiely v nazeraní na manželstvo a na ženskú otázku sa odvíjali od viacerých faktorov, počnúc spoločenskými; „*Žena nebola pre sedliaka luxusným predmetom, ale súčiniteľom vo všetkom, čo sa rodiny a gazdovstva týka. Vidiecke manželstvá boli solídnejšie, stálejšie a čistejšie než manželstvá v mestách a „už sama skutočnosť, že sklon k ženbe je na vidieku väčší a intenzívnejší, že staromládenectvo a staropanenstvo sa pokladá za niečo menejcenného, ba hodného opovrhnutia, že i „slepý a hrbatý“ hľadá svoju družku, že tzv. ostarkovia a ostarené dievky sú terčom vtípu, že manželstvo je sviatosťou, znakom poriadku a cnostného života, nasvedčuje tomu, že vážnosť manželského stavu a poriadnej rodiny je základom spoločenského života na dedine.*“²³⁷ Rozdiely ďalej spočívali aj v zázemí a vzdelanosti rodiny. Rozvádzali

núkali sa temer slovenským ženám, lebo veď bolo pracovníkov. A obdivuhodné je, ako chytré vžíly sa Slovenky do nových pomerov, ako chytré pochopili svoje nové povinnosti a úlohy, ktoré im nastaly s novým životom v novom, svobodnom štáte.“

„Počína sa všeobecne uznávať, že ženské spoluúčinkovanie pri spravovaní ľudského spoločstva je nevyhnutné a musí časom napraviť krivé, z jednostrannosti samej mužskej správy pošlé pomery v ňom.“

„Dnešnej žene nestačí len láska, ona hľadá i prácu; prácu, ktorá by ju na jednu úroveň kládla s mužom...“

In *Beseda Živeny, Živena*, VIII, 1, 1917, s. 16.

In *Živena*, VIII, 4–6, 1917, s. 112.

In *O živote a práci Slovencek, Živena*, XIX, 10, 1929, s. 227.

In ŠOLTĚSOVÁ, E. M.: „Slovenská žena.“ *Slovenská žena*, I, 1, 1920, s. 1.

In GREGOROVÁ, H.: *Ženy (Mužovi)*. Bratislava: Litera, 1946, 2. vydanie, s. 111.

²³⁵ VRZGULOVÁ, M.: Pozície a role žien v živnostníckych/podnikateľských rodinách zachytené v ich interpretáciách životných príbehov. In BOTÍKOVÁ, M. – HERZANOVÁ, L. – BOBÁKOVÁ, M. (eds.): *Neroľnícka rodina na Slovensku*. Bratislava: PPA, 2007, s. 181.

²³⁶ Iľa bola vzdelanejšia než ostatné ženy v rodine, bola dedinskou babičkou, ktorá túžila po modernejšom, kultúrnejšom spôsobe života. „*Nauča, majstruje a chce zrútiť staré obyčaje, odjakživa v Ťapákov zakorenené... Ha do školy tiež chodí na vzdelávateľné rozhovory.*“ Je hrdá na svoje vzdelanie, sebavedomá a pokroková (napr. si odkladá svoj zárobok): „*Preto, že som vyučená, že som vzdelaná, mne je len na chválu... Keď sa chytím, za pol dňa spravím tolko, ako ony všetky tri za celý...*“ Rozhodne sa opustiť muža a pracovať u rehtorky, kým jej muž predsa neurobí po vôli, neopustí rodinu a nepostaví im nový dom – žltý, na odlišenie sa od zvyšku dediny. In TIMRAVA, SLANČÍKOVÁ, B.: *Ťapákovci* (1914).

²³⁷ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 76.

sa najmä manželia zamestnaní v priemysle, obchode, živnostníci, úradníci a mešťania vôbec.²³⁸ Najčastejšími príčinami boli sexuálna nemravnosť, cudzoložstvo, nákazlivé choroby, zlé zaobchádzanie s manželkou, odsúdenie pre zločiny, opustenie manželky/manžela atď.²³⁹ Z uvedomelej farbiarskej rodiny pochádzala napr. aj spisovateľka Hana Gregorová, obhajkyňa emancipačných snáh žien, ktorá svoju prvotinu, zbierku krátkych próz s názvom *Ženy* (1912), uviedla slovami: „A je zvrchovaný čas, aby i na Slovensku zjavili sa typy nespokojných žien, aby prestala bojazlivá poslušnosť oproti mužom-pánom.“ Svoju poviedku *Svetlonos* síce ukončuje slovami v prospech zachovania manželstva („Hoci si boli vedomí toho, že sa púšťajú do nového boja, nebáli sa, cítili sa silnejšími, bojovať ho nielen so sebou, ale i s pomermi. Rozchodom by sa nič nenapravilo a naprávať treba. Budovať.“),²⁴⁰ predsa len v diele vystupuje rozvedená žena, ktorej autorka vkladá do úst vetu: „Mravnejšie je rozísť sa, ako žiť s niekým, s kým si nezodpovedáme.“²⁴¹ V poviedke *Žiarlivý* ale poukazuje na bežnú realitu, a to, že nešťastná žena zostáva trpieť v manželstve („Rozsobáš zneuctúje ženu, a nikdy nie muža...“).²⁴² Autorka však zvyrazňuje potrebu emancipácie žien, a to napr. v poviedke *Prvá obeť* prostredníctvom hlavnej hrdinky Olgy Bielych či v ostrej kritike Lackovej dievčenského románu *Zahodené diamanty* („Pri Elenách, Olgách a Ivanoch je tu reč len o naivnom, sentimentálnom skláňaní hláv a pýrení líčiek.“), voči ktorej sa však ohradili napr. v časopise *Živena* so slovami, že ľud na dedine sa na realistické veci každý deň nahľadí a čítať chce „niečo krajšie“.²⁴³

Rozdiely v nazeraní na ženu a manželstvo tkveli tiež nepochybne v regionálnych osobitostiach. V porovnaní s českými krajinami bola v prvých rokoch po svetovej vojne rozvodovosť na Slovensku štyri až päťkrát menšia ako v Čechách, avšak tento pomer sa zhoršoval v nasledujúcich rokoch.²⁴⁴ O nízkej rozvodovosti sa dozvedáme aj zo sociologických výskumov²⁴⁵ aj štatistiky,

²³⁸ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 189.

²³⁹ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 190.

²⁴⁰ GREGOROVÁ, H.: *Ženy. Sobrané spisy Hany Gregorovej sväzok 1*. Bratislava: 1946, s. 196.

²⁴¹ GREGOROVÁ, H.: *Ženy. Sobrané spisy Hany Gregorovej sväzok 1*. Bratislava: 1946, s. 184.

²⁴² GREGOROVÁ, H.: *Ženy*. Bratislava: Litera, 1946, 2. vydanie, s. 43.

²⁴³ Poznámky ku kritike Hany Gregorovej o románe Zory Zahodené diamanty. *Živena*, XVIII, 6–7, 1928, s. 162–164.

²⁴⁴ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 189.

²⁴⁵ ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 188.

podľa ktorej sa počet rozvodov na Slovensku dlho udržiaval pod hranicou tisíc udalostí ročne, čo do začiatku päťdesiatych rokov, kedy začala rozvodová krivka prvýkrát stúpať, predstavovalo 0,2 – 3,6 rozvodu na 100 sobášov v danom roku, resp. 0,1 – 0,3 rozvodu na tisíc obyvateľov.²⁴⁶

Dualizmus rozvodových dôvodov, resp. celkovo otázka manželského práva bola aj vzhľadom na tieto rozdiely a osobitosti označená za otázku *výsostne politickú*,²⁴⁷ a tak aj otázky, ktoré riešime v nasledujúcich kapitolách (rozvodové dôvody), rozoberáme najmä z pohľadu teoreticko-právneho a potenciálu rozoznávaného odbornou verejnosťou.

²⁴⁶ ŠPROCHA, B. – MAJO, J. Storočie populačného vývoja Slovenska I.: demografické procesy. In *INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave*. [online]. Bratislava: INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 43 a nasl. [cit. 2017. 12. 20]. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Storocie1.pdf>.

²⁴⁷ Dr. Bouček. In PEROUTKA, F.: *Budování státu 1918 – 1919: 1919 1/2*. Praha: Academia, 2003, s. 405.

3 NEPREKONATEĽNÝ ODPOR V PRVOREPUBLIKOVOM PRÁVE ČESKÝCH KRAJÍN

Najväčším špecifikom rozvodovej právnej úpravy v manželskej novele bolo zakotvenie dvoch rozvodových dôvodov pre české krajiny, a to dôvodu rozvratu manželstva a neprekonateľného odporu. Keďže v prvorepublikovom československom práve poskytoval najväčší priestor na simuláciu vzájomnej vôle rozviesť manželstvo práve neprekonateľný odpor, ktorý vyvolával aj najviac teoretickoprávnych otázok, ktorých komplikovanosť azda v najpodstatnejšej miere odôvodnila prechod od taxatívneho výpočtu rozvodových dôvodov k jedinému rozvodovému dôvodu – rozvratu manželstva v roku 1949, zameriame sa naň v predmetnej podkapitole, hoci platil len pre územie českých krajín.

Podľa Sedláčka bol neprekonateľný odpor špecifickým druhom rozvodového dôvodu zvaného ako rozvrat manželstva [§ 13 h) manželskej novely], *ku ktorému bolo treba pristupovať ešte opatrnejšie, ako k dôvodu rozvratu, lebo ináč by sa dospelo k rozluke mutuo dissensu, čo znamená dokonalý rozvrat manželstva, ako dokazuje vyžívajúci sa starovek v 5. a 6. storočí.*²⁴⁸

Podľa Klaboucha bol dôvod neprekonateľného odporu **zjavnou náhradou za nepovolenie rozluky jednoduchou dohodou strán**, *keďže mohol byť ľahko simulovaný, ak sa strany dohodli o rozluke aj z iných dôvodov.*²⁴⁹ Daný prístup nie je zarážajúci, keďže len v tejto jedinej situácii bol na ukončenie zväzku potrebný súhlas oboch manželov, pričom bolo irelevantné, či žalobu podali manželia naraz alebo sa jeden z manželov pripojil až po jej podaní. Oporu daného tvrdenia sme našli aj v zahraničnej literatúre; *Dôvodu neprekonateľného odporu nie je v literatúre venovaná veľká pozornosť, lebo vzbudzuje rovnaké pochybnosti, ako sa uvádzajú aj pre prípad vzájomnej dohody manželov ukončiť manželstvo. Tie sa týkajú svojvôle a chápania manželstva ako zmluvy, ktorá by bola zrušiteľná jednostrannou výpoveďou.*²⁵⁰

²⁴⁸ SEDLÁČEK, J.: *Rodinné právo*. Brno: Nákladom československého akademického spolku „Právnick“ v Brne, 1934, s. 66.

²⁴⁹ KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 226.

²⁵⁰ HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 167.

František Rouček a Jaromír Sedláček vo svojej publikácii o občianskom práve v Československu napísali: „*Neprekonateľný odpor je zvláštny prípad hlbokého rozvratu manželstva. Podľa praxe sa nevyžaduje, aby išlo o vzájomný neprekonateľný odpor. Postačí, ak je tento neprekonateľný odpor na jednej strane vyvinutý takým spôsobom, že sú tým znemožnené funkcie manželstva. Ide hlavne o stav subjektívny, psychický, ktorý však môže mať tiež rás objektívny. Vzhľadom na túto kvalifikáciu neprekonateľného odporu ako duševného stavu nevyžaduje sa žiadna vina a taktiež prípadné zavinenie je úplne irelevantné. Podľa nášho práva je lahostajné, či neprekonateľný odpor vznikol hoc i samotným konaním žalujúceho manžela.*”²⁵¹

Uvedený rozvodový dôvod považujeme za explicitné vyjadrenie toho, čo si osvojila súdna prax v intencii § 77 zák. čl. XXXI/1894, ktorý veľmi progresívne nahrádzal rozvod dohodou.²⁵² Manželia mohli totiž simulovať rozvodový dôvod známy ako zlomyseľné opustenie, pričom mohlo ísť o jednoduchú dohodu strán rozviesť manželstvo pre akýkoľvek iný dôvod (konkrétny a objektívny, ktorý chceli zmlčať alebo abstraktný subjektívny majúci podobu neprekonateľného odporu), keďže takáto dohoda manželským zákonom výslovne pripustená nebola. Vďaka dôvodu neprekonateľného odporu už nemuseli strany za určitých podmienok svoju tichú dohodu simulovať, ale mohli svoj zámer (totožný so zámerom pri simulovaní § 77) prejavíť aj pred súdnym orgánom. Ich ďalšia spoločná črta bola, že ak podľa § 77 zák. čl. XXXI/1894 odídený manžel nezareagoval na súdnu výzvu návratom, nebolo potrebné vykonať ďalšie dokazovanie. Ak aj manželia simulovali zlomyseľné opustenie a mali obojstrannú vôľu rozviesť sa, tak v podstate absolvovali potrebnú separáciu, ako je to v súčasnosti v moderných právnych poriadkoch pripúšťajúcich rozvod dohodou bez spoločného dokazovania kvalifikovaného rozvratu, a súd ich manželstvo rozviedol. V prípade § 13 i) zákona 320/1919 Zb. z. a n. takisto manželia absolvovali legálnu separáciu a následne stačilo, aby bol návrh na rozvod riadne doručený druhému manželovi, ten mlčky súhlasil, nedostavil sa na pojednávanie a súd tak bez ďalšieho dokazovania nadobudol presvedčenie, že skutočne ide o neprekonateľný odpor a manželstvo rozviedol. Rozdiel spočíval teda v tom, že kým pri § 77 zák. čl. XXXI/1894 spoločná vôľa manželov rozviesť sa pre subjektív-

²⁵¹ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631 a KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti.* Praha: Orbis, 1962, s. 639.

²⁵² Bližšie v RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok.* Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, s. 64.

ne dôvody nebola zákonodarcom predvídaná, pri § 13 i) zákona 320/1919 Zb. z. a n. predvídaná a akceptovaná bola. Obe zákonné formulácie umožňovali dosiahnuť obdobný výsledok, hoci odlišným postupom, čo mohol byť dôvod, prečo nedošlo k urgentnej unifikácii rodinného práva v prvej Československej republike. Samozrejme, zahrnutie neprekonateľného odporu ako dôvodu rozširujúceho taxatívny výpočet rozvodových dôvodov bolo minimálne po formálnej stránke vyhovujúcejšie pomerom modernej spoločnosti 20. storočia.

3.1 Právnohistorické východiská právnej úpravy neprekonateľného odporu

Rozvodový dôvod zvaný ako neprekonateľný odpor bol do československého právneho poriadku prevzatý z ustanovení Všeobecného občianskeho zákonníka,²⁵³ ktorého zahraničným inšpiračným zdrojom bolo pruské právo. Možno to tvrdiť na základe najväčšieho množstva podobností medzi rakúskou a československou úpravou, čo bolo prirodzené vzhľadom na fakt, že ABGB bol v Čechách a na Morave účinný od 1. januára 1812. Napokon, potvrdené to bolo aj v judikatúre NS ČSR.²⁵⁴

Vzhľadom na protestantský pôvod rozvodového dôvodu zlomyseľného opustenia zahŕňajúceho *quasi-desertio* založené na subjektívnom pocite (neprekonateľného odporu) nie je ničím prekvapujúcim, že prvým územím, na ktorom bol rozvodový dôvod zvaný ako neprekonateľný odpor prvýkrát uzákonený, bolo **Prusko**.

Osvietenstvo, sekularizácia prirodzeného práva a myšlienka, že nerozlučiteľnosť manželstva odníma takú slobodu jednotlivcovi, ktorá je neodňateľná, vydláždili cestu modernej európskej kodifikácii, v ktorej sa právna úprava neprekonateľného odporu objavila prvýkrát, a to pruskému *Corpus Iuris Fridericianum* (prvý návrh z r. 1749). Podľa predmetného kódexu bol rozvod možný, *ak medzi manželmi panovalo smrteľné nepriateľstvo, ktoré muselo*

²⁵³ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občianskeho a občianske právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631 a KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti.* Praha: Orbis, 1962, s. 639.

²⁵⁴ „Z tohto zákonného ustanovenia prevzatého zo zrušeného § 115 obč. zák. vyplýva, že...“ In Rozhodnutie NS ČSR č. 4072, Rv II 296/24 zo dňa 23. júla 1924. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských.* Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1925, s. 1079 – 1080.

byť *notorické alebo dostatočne preukázané*.²⁵⁵ Pociťovanie nepriateľstva však muselo byť naviazané na objektívny dôvod, ktorými boli: bitie manžela, pohlavná choroba, pokus o vraždu, odsúdenie na ponižujúci trest verejného pranierovania alebo na smrť, alebo vyhnanie z krajiny.²⁵⁶

Jeho ustanovenia boli následne prevzaté do pruského dekrétu *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*²⁵⁷ vydanom v roku 1794. V § 716 – § 718 b) bolo ustanovené, že *bezdetní manželia môžu byť na základe vzájomnej dohody rozlúčení, pokiaľ takáto dohoda nie je výsledkom ľahkovážnosti, unáhlenia alebo skrytého donútenia na jednej alebo druhej strane. Okrem tohto prípadu, ak ide výlučne o tvrdenie o odpore, ktorý nie je podporený žiadnym zákonným dôvodom, spravidla k rozlúčeniu manželstva nedôjde. Avšak sudcovi má byť v osobitých prípadoch – definovaných skutkami, v ktorých je odpor hlboko a mocne zakorenený – umožnené, aby rozlúčil tak nešťastné manželstvá, v ktorých neexistuje žiadna viera v uzmiernenie a opätovné dosiahnutie účelu manželstva. V takomto prípade ale musí byť manžel, ktorý takýmto spôsobom proti vôli druhého manžela trvá na rozvoze, prehlásený za vinnú stranu a odsúdený na rozvodové pokuty podľa § 786.*²⁵⁸

Do úvahy tak prichádzali dve situácie, a to že neprekonateľný odpor mohli pociťovať obe manželské strany (vzájomný neprekonateľný odpor) alebo len jedna (jednostranný neprekonateľný odpor, na ktorom sa manželské strany nedohodli). Ak išlo o vzájomný neprekonateľný odpor v bezdetnom manželstve, bolo nesporné, že mohol mať subjektívny charakter. Otázka bola, ako chápať jednostranný neprekonateľný odpor.

Právni historici skúmajúci predmetný rozvodový dôvod v pruskom právnom poriadku potvrdili, že vznikol ako objektívny rozvodový dôvod (keďže tak to tak bolo aj v Corpus Iuris Fridericianum). Až izoláciou od požiadavky byť v súvislosti s iným objektívnym dôvodom sa jednostranný neprekonateľný odpor etabloval ako samostatný rozvodový dôvod, pričom ešte pri nadobudnutí platnosti ALR bolo nejasné, či má byť chápaný ako rozvodový dôvod založený na objektívnom základe alebo nie. V prvotnom výklade kompetentného súdneho orgánu sa ustanovilo, že zákonná referencia na sudcovskú právomoc rozlúčiť manželstvá aj bez objektívneho základu neprekonateľné-

²⁵⁵ Časť I, kniha II, titul III, článok I, § 35. In DETHLOFF, N.: *Die Einverständliche Scheidung*. München: C. H. Beck, 1994, s. 6.

²⁵⁶ HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 193.

²⁵⁷ ALR.

²⁵⁸ *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*. Zweiter Theil, Erster Band. Berlin: A. J. Mannkopf Königl. Preuss. Kammergerichts-Rath, 1837, s. 125.

ho odporu (§ 718 a) nezakladá samostatný rozvodový dôvod. Následne však došlo k revízii predmetného rozhodnutia a možnosť rozlúčiť manželstvá aj pre subjektívny neprekonateľný odpor (§ 718 a) sa stala samostatným rozvodovým dôvodom.²⁵⁹

V predmetnej diskusii a **v tomto konkrétnom rozvodovom dôvode možno pozorovať počiatky tzv. Zerrüttungsprinzip, resp. princípu, na základe ktorého je dôvodom zániku manželstva jeho rozvrat.** Boli tu prítomné, samozrejme, len náznaky, keďže rozvod na základe jednostranného neprekonateľného odporu a na základe subjektívneho neprekonateľného odporu mal podľa zákonného znenia predstavovať len výnimku a nie pravidlo.

Predmetný rozvodový dôvod znamenal tiež nový spôsob nahliadania na manželstvo, a to pripustením, že nie každé manželstvo je schopné naplniť predpokladané sociálne úlohy.²⁶⁰ S určitosťou možno o ňom tak povedať, že išlo o rýdzo sekulárny dôvod, ktorý umiestnil pruskú právnu úpravu do opozície konzervatívnym pokusom o výstavbu právnej úpravy rozvodov v medziach inšpirácie kresťanským učením.²⁶¹ Prvá nemecká sudkyňa, doktorka Marie Munk (1885 – 1978), sa napríklad vyjadrila o vhodnosti zakotvenia neprekonateľného odporu do právnej úpravy, *lebo by umožnil rozviesť sudcovi také manželstvá, kde objektívny dôvod na rozvod existuje, ale nepodarilo sa ho spoľahlivo dokázať.*²⁶²

Na rozdiel od pruského práva stál **rakúsky ABGB** na konfesiónálnom základe, reflektujúc Tolerančný patent Jozefa II. (1781).²⁶³ Hlavným inšpiračným zdrojom pre ABGB bol totiž jeho predchodca, *Codex Theresianus*, návrh ktorého pripravil Josef Azzoni (18. st.), dekan pražskej právnickej fakulty

²⁵⁹ HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 193.

²⁶⁰ HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 194.

²⁶¹ HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 193.

²⁶² HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, s. 167.

²⁶³ Niektoré ustanovenia ABGB o manželskom práve platili generálne pre všetkých manželov, niektoré len pre katolíkov ako príslušníkov „štátnej cirkvi“, niektoré pre nekatolíkov a niektoré pre židov. Rovnaké delenie rozoznával Tolerančný patent, ako aj bavorský zákonník *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis*, predchodca nemeckého BGB. Pre osoby bez vyznania sa za rozvodové dôvody považovali odlukové dôvody katolíkov (§ 109 ABGB).

In FISCHER-CZERMAK, C.: *Die Entwicklung des Ehegatterhalts*. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2012, s. 187.

a neskôr univerzitný rektor. Ten sa vyjadril, že *manželské veci sú duchovnou záležitosťou, do ktorej môže svetská moc len ingerovať*.²⁶⁴ Ako sme už spomenuli, zahraničným vzorom pre ABGB bol nepochybne pruský ALR, čo vyplýva zo slov rakúskeho právnika Karla Antona von Martini: „*Kto by teraz, po Homérovi, nepovažoval za obtiažne napísať Iliadu?*“²⁶⁵

Neprekonateľný odpor (unüberwindliche Abneigung) bol tak zakotvený aj v rakúskom občianskom zákonníku, avšak **len ako rozvodový dôvod pre nekatolíkov** (t. j. protestantov a pravoslávnych). Nekatolími museli byť obaja manželia. Ak nimi obaja neboli (t. j. išlo o zmiešané manželstvo katolíka a nekatolíka), nastala zaujímavá situácia. Podľa § 116 mohol o rozvod požiadať len nekatolík. Nekatolík, zároveň, mohol byť rozvedený na základe niektorého rozvodového dôvodu v § 115, avšak pre katolícku stranu mal rozvodový rozsudok len účinky separácie od stola a lože a za života jeho bývalého manžela nemohol vstúpiť do nového manželstva. Situácia sa zmenila v roku 1876, kedy bolo ustanovené, že od začiatku katolíckeho manželstva, ktoré sa až následne stali zmiešanými, ďalej ktoré boli od začiatku zmiešanými manželstvami, a tie ktoré sa nekatolíckymi stali prestúpením oboch manželov, nebolo možné vôbec rozviesť.²⁶⁶ Čo sa týka ustanovení ABGB platných pre židov, ich manželstvo mohlo byť rozvedené aj na základe dohody, ktorej dôvodom mohol aj nemusel byť neprekonateľný odpor.²⁶⁷ Katolíci mali, v súlade s filozofiou osvietenstva, k dispozícii dohodu o faktickom ukončení manželstva, t. j. o odluke od stola a lože (§ 103). *V súlade so Schopenhauerovým „Nichts is ohne Grund, warum es sei“; nešlo o odluku bez príčiny, ale o odluku, ktorej príčiny (napr. neprekonateľný odpor) ostali podľa vôle manželov*

²⁶⁴ NESCHWARA, CH.: Die ältesten Quellen zur Kodifikationsgeschichte des österreichischen ABGB. Wien: Böhlau Verlag, 2012, s. 54.

²⁶⁵ NESCHWARA, CH.: Zur Kodifikationsgeschichte des Österreichischen ABGB. [online]. Wien: Universität Wien, s. 39. [cit. 6. 1. 2017.] Dostupné na internete: <https://homepage.univie.ac.at/christian.neschwara/dateien/veroeffentlichungen/Zur%20Kodifikationsgeschichte%20des%20ABGB%20Endfassung.pdf>.

²⁶⁶ In STUBENRAUCH, M.: Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 194.

In NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2012, s. 101 – 102.

²⁶⁷ FISCHER-CZERMAK, C.: Die Entwicklung des Ehegatterhalts. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 188.

skryté a vymykali sa kontrole súdu. Ak boli však zjavne malicherné, sudca odľuku nepovolil.²⁶⁸

Podľa § 115, musel byť neprekonateľný odpor pred súdom uplatnený ako rozvodový dôvod, na ktorom sa **obe strany dohodli** (v pruskom práve mohol neprekonateľný odpor znamenať obe situácie, a to, že sa manželia dohodli na rozvode kvôli tomu, že pociťovali neprekonateľný odpor alebo sa nedohodli, odpor pociťoval len jeden z nich a žalobu podal bez dohody). *Ak by strana počas konania svoj súhlas odvolala, manželstvo nebolo možné rozviesť z dôvodu neprekonateľného odporu.*²⁶⁹ Ako spresnila judikatúra, neznamena to však, že by neprekonateľný odpor musel byť vzájomný.²⁷⁰

Obdobne platilo, že neprekonateľný odpor sa **nemusel viazať na iný objektívny dôvod**²⁷¹ a na rozdiel od pruskej úpravy mu musela **predchádzať odľuka od stola a lože** a podľa okolností aj opakovaná. Ako sa totiž zdôraznilo v komentári k ABGB, manželia takéto rozvod mohli požadovať, ale bolo nezávislé na ich vôli, či sudca, *ktorý sa najprv musel pokúsiť poraziť nevyliciteľnosť odporu,*²⁷² ich manželstvo rozviedol alebo nie.²⁷³ *Sudca mal prostredníctvom odľuky, resp. jej opakovaní zo správania sa manželov zistiť, aký majú medzi sebou problém, aby si podmanil ich zmýšľanie*²⁷⁴ a rozvod pre neprekonateľný odpor odvrátil. Otázka, ktorá vyvstáva je, že ak nebolo nutné viazať neprekonateľný odpor na objektívne dôvody, ako sudca *zistil problém s cieľom poraziť nevyliciteľnosť odporu.*

²⁶⁸ ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20–21, s. 618.

²⁶⁹ STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

²⁷⁰ STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

²⁷¹ „Vývodit' sa mohol len na základe indícií.“

In STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

²⁷² STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

²⁷³ STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

²⁷⁴ STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, s. 193.

3.2 Neprekonateľný odpor podľa zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.

Neprekonateľný odpor nebol rozvodovým dôvodom, ktorého by sa domáhala slovenská právna veda či prax. Manželský zákon, zák. čl. XXXI/1894, platil pre územie Slovenska dvadsaťpäť rokov, kým sa pre české územie vôbec povolili rozvody. Bohatá prax súdov, ktorá dodala elasticitu niektorým rozvodovým dôvodom (§§ 77 a 80 zák. čl. XXXI/1894), bola dostatočná na to, aby už dávno pred vnesením rozvodového dôvodu neprekonateľného odporu do československého prostredia rozvádzala manželstvá spôsobom, ktorý začal umožňovať neprekonateľný odpor pre české územie.

Pozícia neprekonateľného odporu v zákone č. 320/1919 Zb. z. a n.²⁷⁵ bola **trojaká**. Jednak bol dôvodom, na základe ktorého mohol sudca povoliť odľuku od stola a lože, t. j. separáciu manželov,²⁷⁶ ďalej bol rozvodovým dôvodom podľa § 13 i) a napokon bol dôvodom, na základe ktorého mohli odlúčení

²⁷⁵ Československá manželská novela, resp. rozlukový zákon.

²⁷⁶ V roku 1934 bola v časopise *Právnik* položená otázka: „Zakladá neprekonateľný odpor dôvod odľuky? Zákon na to výslovne neodpovedá. Náuka to spolahlivo nerieši. Súdny rozhodujú rozmanito.“ Napr. prof. Čermák na otázku odpovedal kladne a jeho zdôvodnenie bolo právnu vedou akceptované:

- výpočet dôvodov v § 109 Občianskeho zákonníka bol exemplifikatívny a zrovnateľne dôležité dôvody predstavovali dôvody odľuky,
- pri neporovnateľnom dôvode (resp. dôvode, o ktorom nevieme jasne povedať, či je zrovnateľný alebo nie podľa autorovho prístupu *Nur vorlauter Parteigeist antwortet mit ja oder nein, während der vorsichtige Denker ja und nein zugleich antwortet...*), t. j. dôvode neprekonateľného odporu, sa aplikoval argument *a maiori ad minus*, ktorí rakúski právnici aplikovať nemohli kvôli konfesnému rázu práva, ktorý sa však už pomínul (neprekonateľný odpor bol podľa rakúskeho ABGB dôvodom rozvodu nekatolíckych manželstiev),
- nejde len o *dictamen rationis*, ale aj o *dictamen legis*, lebo rozlukový zákon sa v § 17 odvolával na § 13, v intenciách ktorého vykladá § 107 – § 109 Občianskeho zákonníka, a odvolal sa naň ako na celok, bez odlišenia jeho litery i) od ostatných.

V judikatúre aj odbornej literatúre však boli kladené isté nároky na to, aby **neprekonateľný odpor** mohol byť **dôvodom nedobrovoľnej odľuky**.

Podľa rozhodnutia NS ČSR číslo 4072: „*Jednostranný neprekonateľný odpor jedného manžela, ktorému sa druhý manžel vzpiera, nestačí, aby na jeho základe bola povolená odľuka od stola a lože.*“ V odôvodnení sa však pokračovalo so slovami: „*Ibaže by neprekonateľný odpor bol odôvodnený niektorým, v § 109 Občianskeho zákonníka príkladmo uvedeným alebo jemu na rovné postaveným, dôvodom rozvodovým.*“

Postačujúcim dôvodom odľuky tak bol buď neprekonateľný odpor **vzájomný a súhlasný, alebo dôležitý** v zmysle § 109 Občianskeho zákonníka. V prípade odľuky bolo ustanovené, že *nemožno povoliť odľuku pre neprekonateľný odpor žalobcu zapríčinený jeho vlastným správaním.*

manželia žiadať o premenu odlukového rozsudku na rozsudok rozvodový podľa § 15 predmetného zákona. Vo všetkých troch pozíciách bol zároveň dôvodom, ktorý vyvolával najviac otázok.²⁷⁷

3.2.1 Neprekonateľný odpor ako rozvodový dôvod

V súvislosti s neprekonateľným odporom ako rozvodovým dôvodom treba najskôr zodpovedať otázku, aký bol vzťah medzi § 13 h) a § 13 i) zákona č. 320/1919 Zb. z. a n., resp. akú pozíciu mal rozvrat manželstva vo vzťahu k ostatným literám zákona. Je pravdepodobné, že zodpovedanie otázky o vzťahu rozvratu k ostatným rozvodovým dôvodom, pomôže objasniť vzťah medzi rozvratom a neprekonateľným odporom, a v konečnom dôsledku dopomôže zodpovedať otázku, ako chápať rozvodový dôvod zvaný ako neprekonateľný odpor. Kladieme si tieto otázky: Vyplýval vzťah nadradenosti a podradenosti rozvodových dôvodov zo zákona? Aký dôsledok by mala hierarchizácia rozvodových dôvodov? Aká bola potenciálna a reálna interpretácia neprekonateľného odporu?

3.2.2 Vzťah neprekonateľného odporu (§ 13 h) a rozvratu (§ 13 i)

V právnej teórii sa vyskytol názor, že *s rozvodovým dôvodom manželského rozvratu treba zaobchádzať veľmi opatrne*.²⁷⁸ Po prečítaní odbornej literatúry sa javí, akoby právnici vykladali predmetný rozvodový dôvod oveľa užšie (opatrnejšie), než ako zákonná formulácia umožňovala a postavili ho do pozície supremácie nad neprekonateľným odporom,²⁷⁹ ako aj supremácie nad ostatnými rozvodovými dôvodmi. Nebol do úvahy braný gramatický výklad

In ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, ročník LXXIII, zošit 20 – 21, s. 617, 620 – 621, 623, 637.

In Rozhodnutie NS ČSR č. 4072, Rv II 296/24 zo dňa 23. júla 1924. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právníké vydavatelství v Praze, 1925, s. 1079 – 1080.

²⁷⁷ „Kdežto stran litery a–h § 13 m. z. nikterak se nepochybuje, naléhá stran litery i) množství závažných pochybností.“

In ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, ročník LXXIII, zošit 20 – 21, s. 623.

²⁷⁸ SEDLÁČEK, J. *Rodinné právo*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právnik“ v Brne, 1934, s. 61.

²⁷⁹ Napr. ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právníké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631.

zákona, resp. štylistické usporiadanie týkajúce sa rozvodových dôvodov, ktoré nijako nehierarchizovali rozvodové dôvody. Rozvrat bol (podľa prof. Čermáka len na základe jediného výroku²⁸⁰) teóriou aj praxou interpretovaný ako **generálna klauzula** stojaca na objektívnych dôvodoch, *lebo manželská novela ho zakotvila všeobecne*.²⁸¹

V časopise *Právnik* sa napríklad uviedlo, že *podľa významu a obsahu sú litery a) – g) a i) odrodou litery h) a čo platí o druhu, platí aj o odrodách*, čím sa myslelo, že všetko, čo sa vzťahuje k písmenu h), sa vzťahuje aj k ostatným písmenám § 13.²⁸²

Vyplývala hierarchizácia rozvodových dôvodov zo zákonnej formulácie?

Po prvé, nemyslíme si, že pri vzniku zákona bola predpokladaná nadradenosť písmena h) vo vzťahu k písmenám a) až g). Judikatúra dokazuje, že to neboli len rozvodové dôvody podľa písmen a) až g), ktoré viedli k rozvodu pre rozvrat, ale boli to aj iné dôvody, v zákone výslovne nevymenované.²⁸³

Po druhé, nemyslíme si, že pri vzniku zákona bola predpokladaná hierarchizácia písmena h) vo vzťahu k písmenu i), kvôli odlišnosti výkladu pojmov rozvrat a odpor a kvôli odlišne upravenej otázke viny.

Začnime tým, že ak zákon položil vedľa seba **dva pojmy**, je nutné predpokladať, že zákonodarca si počínal rozumne a treba sa brániť myšlienke, že ide o hrubý poklesok logický (vzájomnú obsažnosť pojmov v literách h) a i), lebo rozvrat je stav vonkajší a odpor je stav vnútorný, priamo nedokázateľný, kvôli čomu sa vyžaduje súhlas a odľuka ako indicie odporu.²⁸⁴ Odpor mal byť chápaný ako subjektívny stav, ktorého dôvody sa dokazovať nedali, resp. sa dokazovať nemali. Podľa rozhodnutia NS ČSR *súhlas druhého manžela so žiadosťou o rozvod pre neprekonateľný odpor má, podľa úmyslu zákonodarcu, byť*

²⁸⁰ „Tak bolo raz usúdené a potom už prijaté...“ Odkaz na článok A. Horáka, ktorý sa sám vyjadril, že *vedel, že založí svoj výklad na § 13 h), ale netušil, aké neprebádané poklady latentného práva sú v ňom uložené*.

In ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, roč. LXXIII, zošit 20–21, s. 633 a HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, roč. LIX, zošit IX, s. 313.

²⁸¹ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 638.

²⁸² HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit X, s. 358.

²⁸³ Bližšie v kapitole 3.6.

²⁸⁴ ČERMÁK, V. Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20–21, s. 635–636.

ochranou manželstva proti manželovi, ktorý prechováva voči druhému manželovi neprekonateľný odpor, ale nemôže preň uviesť dôvody hodné zreteľa.²⁸⁵ Podľa iných rozhodnutí NS ČSR, strany museli uvádzať rôzne skutočnosti, ktoré v nich odpor vyvolali. Na základe súdneho výkladu musel tak neprekonateľný odpor stáť na objektívnych dôvodoch, ktoré sa museli dokázať a nie na dôvodoch subjektívnych, ktoré by pred sudcom ostali skryté („fakt nemožnosti spolužitia musel byť objektívne zistiteľný“,²⁸⁶ resp. „rozvod pre neprekonateľný odpor nebude povolený, ak odpor nebude preukázaný objektívne“.²⁸⁷) Subjektívne tvrdenia manželov, ako *rôznosť pováh*, alebo že *sa k sebe nehodia*, alebo že *spolu už dlho nežijú*,²⁸⁸ neboli podľa praxe postačujúce na naplnenie rozvodového dôvodu neprekonateľného odporu. Muselo ísť o dôvody konkrétne²⁸⁹ a objektívne dokázané.²⁹⁰ Ak ich neuviedol žalobca, musel byť o *podstatné dôvody opretý súhlas žalovaného*.²⁹¹

V tomto smere sa prejavilo aplikovanie nadradenosti rozvratu voči neprekonateľnému odporu ako stav následný, lebo biologicky nemusia subjektívne pocity vždy stáť na objektívnych základoch.²⁹² Na druhej strane však treba

²⁸⁵ Rozhodnutie NS ČSR č. 4782, Rv I 27/25 zo dňa 5. marca 1925. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1926, s. 1119.

²⁸⁶ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 638.

²⁸⁷ GERLICH, K.: *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: V. Linhart, 1934, s. 163.

²⁸⁸ Rozhodnutie NS ČSR č. 7249, Rv. II 67/27 zo dňa 16. augusta 1927. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, 1928, s. 1254 – 1255.

²⁸⁹ „Všetko, čo žalobca uviedol je tak povrchné, že o tom nemožno vykonať dokazovanie, ktorým by sa vypátrali okolnosti, ktoré by žalobu odôvodnili.“ In rozhodnutie NS ČSR č. 4072, Rv II 296/24 zo dňa 23. júla 1924. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1925, s. 1079 – 1080.

²⁹⁰ Rozhodnutie NS ČSR č. 82, Rv II 109/45 zo dňa 15. mája 1946. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Hejda & Zbroj, 1946, s. 190 – 191.

²⁹¹ Podľa rozhodnutia NS ČSR č. 4782, Rv I 27/25 zo dňa 5. marca 1925: „*Manželia spolu dlho nežili, žalobca sa o manželku ani o deti nestaral a v dvoch prípadoch sa dopustil manželskej nevery.*“ In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1926, s. 1119.

²⁹² Samozrejme, riešenie vzťahu emocionality a racionality je odlišné vo viacerých filozofických koncepciách. David Hume však tvrdil, že objektívny dôvod neposkytuje motiváciu pre mravné správanie sa. Spomedzi súčasných výskumníkov dospel k rovnakému záveru aj uznávaný portugalský neurológ Antonio R. Damasio venujúci sa výskumu emócií, ktorý tvrdí, že *emócie nie sú tieňom objektívnych dôvodov*.

dodať, že sporovému konaniu vládla vyšetrovacía zásada a zákonodarca nemal preto jednoduchú úlohu. Náročne sa implementoval hmotnoprávny rozvodový dôvod k takej procesnoprávnej úprave, ktorá ho nepredpokladala.

Pokračujme otázkou **viny**. Ak by bola supremácia rozvratu nad neprekonateľným odporom, znamenalo by to, že žalobu nemohol podať manžel prevažne vinný z rozvratu (ku ktorému by sa pripojil druhý manžel). Ako však určiť, kto bol vinný z neprekonateľného odporu? Bola vinnou osoba, ktorá neprekonateľný odpor cítila? Alebo bola vinná osoba, kvôli ktorej druhý manžel neprekonateľný odpor cítil? Čo ak jeden z manželov cítil odpor a druhý ho začal cítiť tiež, lebo sa cítil byť ponížený spolužitím s osobou, ktorá k nemu cítila neprekonateľný odpor? Kto mal v takomto prípade prevažnú vinu? V právnej teórii tak na jednej strane existovali názory o supremácii rozvratu nad odporom, na strane druhej sa však akceptovalo, že: „*Vinu na rozvode pre neprekonateľný odpor skúmať, a výrok o nej do rozsudku prijímať, sa evidentne nemá.*“²⁹³

Existovalo síce súdne rozhodnutie NS ČSR, podľa ktorého, *ak sa domáhali obaja manželia rozvodu pre rozvrat, nebolo potrebné skúmať, kto z nich je rozvratom prevažne vinný* (manželka opustila manžela pre jeho nízky príjem a manžel cudzoložil),²⁹⁴ čo sa aplikovalo aj na neprekonateľný odpor. Pre rozvrat však nemohol žalobu podať manžel prevažne vinný a uvedené sa pri neprekonateľnom odpore nedodržiavalo. V rozhodnutí NS ČSR²⁹⁵ bolo uvedené, že manžel mohol udeliť súhlas na rozvod pre neprekonateľný odpor pod podmienkou, že rozvod bol vyslovený z viny druhého manžela; „*Súhlas s rozvodom pre neprekonateľný odpor možno viazať na podmienku vyslovenia výlučnej viny žalobcu... ak strana prehlási zreteľne, že rozvod nežiada – okrem prípadu samojedinej viny odporcu, lebo... rozvod nezáleží od vôle strán, ale...*

In RADCLIFFE, E. S.: Hume on the Generation of Motives: Why Beliefs Alone Never Motivate. In *Hume Studies*. [online]. 1999, roč. 25, č. 1 a 2, s. 102. [cit. 2017. 01. 31]. Dostupné na internete: <http://www.humesociety.org/hs/issues/v25n1-2/radcliffe/radcliffe-v25n1-2.pdf>.

In GALLAGHER, S.: *Brainstorming: Views and Interviews on the Mind*. Charlottesville: Philosophy Documentation Center, 2008, Interview with Damasio.

²⁹³ Napr. Krčmář či Svoboda.

In ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 630.

²⁹⁴ Rozhodnutie NS ČSR č. 800, Rv I 670/20 zo dňa 7. decembra 1920. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1922, s. 704.

²⁹⁵ Rozhodnutie NS ČSR č. 7710, R. I 4/28 zo dňa 21. januára 1928. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1929, s. 529.

pokiaľ ide o zachovanie manželstva, dispozícia strán je neobmedzená a súd je v záujme zachovania manželstva ňou viazaný.“ Žalobu *de facto* podala osoba, ktorá mala dominantnú vinu, pričom odlišenie prevažnej a výlučnej viny nemuselo byť vždy evidentné, najmä podľa prístupu *nihil fit sine causa*.

Predmetné rozhodnutie sa priecilo požiadavkám, aby bol neprekonateľný odpor chápaný ako špecifický druh rozvratu, lebo rozvod by *nebolo možné vysloviť k žalobe manžela, ktorý je rozvratom prevažne vinný*.²⁹⁶ Vidíme, že tu by supremácia platila len za predpokladu zakotvenia podmienky, že sa výnimka vzťahuje na vzájomnú žalobu. Tvrdenie supremácie v tomto bode opäť záležalo od interpretácie, ktorá nebola autentická.

Ex post hierarchizáciu považujeme za dôsledok vplyvu kánonického práva²⁹⁷ a obáv, pretože zákonodarca pri vytvorení zákona otvoril množinu možnosti rozvodov (*klasobranie* rozvodových dôvodov nazvané *Klabouchom* a pred ním *Vacekom*). Vyplývalo by to aj z nasledujúceho tvrdenia: „*Doteraz bol útočiskom neprekonateľný odpor. Keď mali (strany) dôvody alebo dôkazy slabé alebo žiadne, zostrojili si odpor a keďže sa v súvislosti s ním tak málo dá dokázať, muselo sa mnohému len veriť. Ak bola strana bohatá, druhá strana sa odškodnila, aby pristúpila na odpor a všetkým bolo dobre. Nie sme moralisti, ak boli bezdetní... našu mienku sme povedali až teraz. Ale § 13 je daný promiscue – detní, bezdetní – všetko jedno, tá brána nie je pre kšefty a experimenty.*“²⁹⁸

To, že vytvorenie vzťahov nadradenosti a podradenosti bolo výsledkom až následnej interpretácie zákona²⁹⁹ dosvedčuje aj nasledujúce:

Subsumácia odporu pod rozvrat nebola taká jednoduchá a vyvolala viacero otázok, na čo Horák upozornil v časopise *Právnik*: „*Neprekonateľný odpor je vlastne a správne čiastočne generálneho dôvodu, t. j. rozvratu, ale tento je ešte obsiahlejší.*“ Autor predmetného článku však polemicky skonštatoval: „*Potom ale naozaj nechápeme, prečo má byť nárok na rozluku pre neprekonateľný odpor viazaný na súhlas druhej strany.*“ Ďalej napísal: „*Ak pri rozvrate nesmie byť žalobca prevažne vinný, nesmie byť ani pri odpore...*“ Rouček

²⁹⁶ Zákon č. 320/1919 Zb. z. a n., § 13 h).

²⁹⁷ „*Okolnosť, že Habsburgovci svojho času podrobili vzbúrený národ nielen k svojmu vlastnému prospechu, ale aj k väčšej cti a sláve cirkvi rímskokatolíckej a následné vrelé priateľstvo samozvaných vládcov národa k tejto cirkvi boli (prvým) kameňom úrazu.*“
In VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 4.

²⁹⁸ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit X, s. 357.

²⁹⁹ Na základe viacerými autormi prevzatého tvrdenia A. Horáka (HORÁK, A. 1920. Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit X, s. 353 – 358).

In ČERMÁK, V.: *Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu*. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 633.

a Sedláček ale tvrdili, že pri odpore sa *žiadna vina nevyžaduje a prípadné zavinenie je úplne irelevantné*.³⁰⁰ To, že neprekonateľnému odporu sa vnucovala iná pozícia, než aká pôvodne vyplývala zo zákona, bolo napokon odvoditeľné aj z ďalšieho autorovho tvrdenia: „*Ak netreba súhlas druhej strany pri rozvrate, netreba ho ani pri odpore, tak nech je toto ustanovenie litery i) čo najskôr zákonom abrogované, lebo výkladom ho už odstrániť nemožno*.”³⁰¹

Ak by sme súhlasili s tým, že neprekonateľný odpor bol od počiatku (od vytvorenia zákona) špecifickým druhom rozvratu, ako to uvádza československá dobová literatúra, mohol by sa daný dôvod v právnej úprave javiť ako nadbytočný. Naopak, súhlasíme s tvrdením V. Čermáka, že *rozvodové dôvody v § 13 správne za sebou v troch skupinách nasledujú*.³⁰² Prvá skupina, t. j. písmená a) – g) predstavovali objektívny dôvod k rozvodu manželstva. Druhá skupina, t. j. rozvrat manželstva, hoci pôvodne predstavoval subjektívny rozvodový dôvod majúci funkciu *zadnej brány vo vzťahu k písmenám a) – g)*, hneď podľa dôvodovej správy sa stal *hlavnou bránou*, teda niečím objektívnym, čo je založené na písmenách a) – g), avšak aj ich variáciách.³⁰³ V tretej skupine bol napokon neprekonateľný odpor, majúci pôvodne výlučne subjektívny charakter, vyžadujúci súhlas oboch manželov s rozvodom a osobitne sa stavajúci k zavineniu rozvodu, t. j. dôvod úplne odlišný od predchádzajúcich dvoch skupín.

Na to, aby bolo možné tvrdiť závislosť jednotlivých dôvodov, musel by mať zákon odlišnú formuláciu, aká bola uvedená aj v časopise *Právnik*:

„*Zákon chcel a mal znieť a (autor trval na tom, že) má zmysel akoby znel:*

§ 13. *Ak medzi manželmi vznikne taká situácia, že od nich nemožno spravodlivo požadovať, aby v ňom zotrvali (rozvrat manželstva), môže manžel, ktorý nie je rozvratom sám prevažne vinný, žiadať o rozvod. Za taký rozvrat pokladá sa najmä (v následnosti vymenované písmená a) – g) a i).*“³⁰⁴

³⁰⁰ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 639.

³⁰¹ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XI, s. 405.

³⁰² ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 636.

³⁰³ ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 636.

³⁰⁴ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit X, s. 356.

3.2.3 Neprekonateľný odpor ako dôvod premeny odluky na rozvod

Nasledujúce tri paragrafy (§ 15, § 16, § 17)³⁰⁵ boli ďalším dôvodom, prečo mal neprekonateľný odpor relatívne kontroverzné postavenie. Napr. súdobá odborná publikácia označila neprekonateľný odpor v § 15 – § 16 za fikciu a § 17 výslovne za ustanovenie umožňujúce **zneužitie zákona**: „Je úplne jasné, že manželia, ktorí na základe vzájomnej dohody predstierajú, v rozpore so skutočnosťou, že jeden z nich má proti druhému dôvod na rozvod, a ktorí by mali obavy, že ich obchádzanie zákona by mohlo vyjsť najavo v prísnom konaní rozvodovom podľa § 13 posl. odst., pomôžu si veľmi jednoducho.“³⁰⁶

³⁰⁵ Podľa § 15 zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.: „Ak boli manželia odlúčení na základe rozhodnutia súdu, môže každý manžel, ak nechce žalovať o rozvod z iného dôvodu uvedeného v § 13, žiadať o rozvod pre neprekonateľný odpor. Takúto žiadosť je možné podať až po uplynutí najmenej jedného roku od súdom vykonanej odluky, ak manželia neobnovili manželské spoločenstvo. Ak išlo o manželstvo odlúčené pred vydaním tohto zákona, žiadosť o rozvod je možné podať, keď od vykonanej súdnej odluky uplynulo šesť mesiacov a manželia neobnovili manželské spoločenstvo.“

Podľa § 16: „a) Súd postupuje podľa zásad konania nesporového. Úlohou súdu je tiež poučiť manželov o všetkých dôsledkoch rozvodu. Ak obaja manželia súhlasia s rozvodom a súd vykonaným šetrením nadobudne presvedčenie, že tu skutočne neprekonateľný odpor je, vysloví rozvod uznesením. Ak ide o manželov odlúčených pred pôsobnosťou tohto zákona stačí, ak súd nadobudne presvedčenie, že nejde o nerozvážny čin. Ak uplynuli od súdom vykonanej odluky tri roky, netreba neprekonateľný odpor a ani rozvážnosť konania zisťovať.

b) Súhlas so žiadosťou o rozvod treba predpokladať, ak sa manžel, proti ktorému žiadosť o rozvod smeruje, nedostaví na súd; na tento následok musí byť upozornený v obsielke, ktorú je nutné doručiť tomuto manželovi do vlastných rúk spolu s rovnopisom žiadosti. Právo súdu použiť donucovacie prostriedky podľa § 87. zák. o org. s. tým dotknuté nie je.

c) Ak nejde o manželstvo, v ktorom boli manželia odlúčení pred pôsobnosťou tohto zákona a druhý manžel nesúhlasí s rozvodom alebo tvrdí, že ide o dôvody odlišné od neprekonateľného odporu, súd odkáže žiadateľov, aby požadovali nápravu.“

Podľa § 17: „Ak bola súdom právoplatne vyslovená odluka podľa § 107 – § 109 obč. zák., a to z niektorého dôvodu podľa § 13 tohto zákona, môže každý manžel, nehľadiac na ustanovenie § 15, žiadať o rozvod manželstva na podklade už vykonaného sporu o rozvod. Ak súd na základe konaných šetrení, pri ktorých sa riadil zásadami nesporového konania, dospel k presvedčeniu, že by skutočnosti pre odluku už predtým odôvodnili výrok o rozvode, keby sa oň požiadalo, vysloví rozvod manželstva uznesením, do ktorého prevezme výrok o vine z rozsudku vydaného v spore o odluku tohto manželstva. Rozvod tu nemožno vysloviť, ak stav uvedený v § 13 g) pominul.“

³⁰⁶ Fikcia v zmysle, že neprekonateľný odpor bol len termín, ktorý nahrádzal zákonné podmienky (po prvé pre prípad odluky pred nadobudnutím platnosti manželskej novely: uplynutie šiestich mesiacov od odluky, neobnovenie spolužitia, súhlas s rozvodom a rozvážnosť, resp. len uplynutie troch rokov a neobnovenie spolužitia a po druhé pre prípad

Aj tu sa, rovnako ako pri § 13 i), uplatnil reštriktívny výklad právnej vedy.³⁰⁷ Avšak kým pri § 13 i) viedol k zúženiu možnosti dosiahnuť prostredníctvom neho rozvod dohodou, pri predmetných paragrafoch nepomohol tomu, aby neprekonateľný odpor ako dôvod premeny odľuky na rozvod nebol považovaný za náhradu rozvodu dohodou.

Vacek sa o manželskej novele v roku jej vydania vyjadril takto: „*Náš zákonodarca prehlasuje – a to dokonca s akousi okázalosťou, že rozvod na základe vzájomného súhlasu manželov (ktorý bol v tom čase povolený len v Nórsku, Belgicku a Rumunsku) neuzákoňuje. Toto tvrdenie však vôbec nezodpovedá pravde! V našom manželskom práve je pripustená možnosť rozvodu dohodou a jedinými podmienkami sú, aby si manželia vymohli súdnu odľuku a zotrvali v oddelenom živote po dobu jedného, resp. troch rokov. Uvedomil si náš zákonodarca, kam vedú v praxi života jeho zákonné texty? Ak odpovieme na túto otázku, s vierou v zákonodarcovu úprimnosť, záporne, nemôžeme vidieť v citovaných textoch iné, ako výplod naivity, ktorá sa bude zdať prapodivnou medzinárodnej kritike, keď sa jej dostane na vedomie náš zákon. Ak odpovieme, s vierou v zákonodarcovu schopnosť kladne, nemožno ho ušetriť čo najostrejšej kritiky pre hru na schovávačku...*“³⁰⁸ Z autorovho textu vyplynulo, že zákonodarca vedome, okľukou na prvý pohľad nezjavnou, chcel zaviesť rozvod dohodou. Túto okľuku vyčítali zákonodarcovi aj iní autori a pripojila sa aj výčitka, že zákonodarca mal aspoň rozlišovať medzi bezdetnými manželmi a manželmi s deťmi.³⁰⁹

Kontroverznosť § 15 – § 17 sa snažil reštriktívny výklad právnej vedy zmierniť takto:

Podľa § 15 – § 16 mohli byť manželia odlúčení dobrovoľne alebo rozsudkom,³¹⁰ pričom zo zákonnej formulácie, konkrétne zo slov *každý manžel* by vyplývalo, že žiadosť o rozvod pre neprekonateľný odpor mohol podať aj manžel, ktorý bol označený za vinného pri odľuke. V odbornom výklade sa však ustanovilo, že *ak ide o rozvod založený na nedobrovoľnej odľuke, musíme podľa prirodzených právnych zásad právnych nárok naň odoprieť manže-*

odľuky po nadobudnutí platnosti manželskej novely: uplynutie jedného roka, neobnovenie spolužitia, súhlas, dokázanie odporu (nie ak uplynuli tri roky od odľuky).

In HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 436.

In VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 45 – 46.

³⁰⁷ Argumentujúc, že v písaní zákonov mala Praha doposiaľ tak málo cviku, a tak sa stalo, že zákon hovorí aj tu niečo iné, ako vo svojom vnútri skutočne chce.

In HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 437.

³⁰⁸ VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 51 – 55.

³⁰⁹ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 437.

³¹⁰ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 434.

lovi, pre prevažnú vinu ktorého došlo k odluke, čo posúdiť možno len z dôvodov, keďže z výroku samého sa o miere viny nedozvedáme. Ináč by bol právny poriadok sám so sebou v rozpore. Platí to však len pokiaľ ide o rozvod proti vôli druhej strany, lebo kde táto súhlasí, podáva aj ona návrh a jej ho nemožno odoprieť.³¹¹

Obdobné sa požadovalo aj v súvislosti s § 17, čo vyplýva aj z existencie správy právneho výboru z 26. marca 1920, v ktorej sa požadovalo nahradenie slov každý manžel slovami manžel, ktorý nie je prevažne vinný na odluke.³¹²

Podľa súdnej praxe aj manžel, ktorý bol uznaný v rozsudku vyslovujúcom odluku manželov za vinného, je oprávnený domáhať sa rozvodu podľa §§ 15 – 16.³¹³ Tiež v súvislosti s § 17 bolo ustanovené, že v prípade § 17 sa môže síce každý manžel domáhať rozvodu, nemožno však za každých okolností každému manželovi rozvod dovoliť. Menovite nemožno povoliť rozvod pre hlboký rozvrat manželstva manželovi, ktorý bol rozvratom prevažne vinný.³¹⁴ V súvislosti s tým bolo aj súdne rozhodnutie, podľa ktorého ak pri odluke pre hlboký rozvrat manželstva nebolo vôbec zisťované, či je niektorý manžel vinný, a hlavne, ktorý je prevažne vinný, nemožno manželstvo rozviesť podľa § 17, ak nemožno podľa spisu vylúčiť, že prevažná vina je na strane navrhovateľa.³¹⁵

O dva roky neskôr Najvyšší súd akoby miernejšie ustanovil, že povolenia rozvodu podľa § 17 sa môže domáhať ten i onen z manželov, či už bol v odlukovom konaní žalobcom alebo žalovaným, ďalej či bol manžel domáhajúci sa rozvodu na odluke prevažne alebo i výhradne vinný, jedine že by návrh na povolenie rozvodu odporoval dobrým mravom.³¹⁶

Odpoveď, prečo § 17 viedol k rozvodom dohodou bola, že v odlukovom konaní dominovala zásada formálnej pravdy, t. j. prejednávacia zásada, kým v rozvodovom konaní zásada materiálnej pravdy, zásada vyšetrovacia a súdy

³¹¹ HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 435.

³¹² VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 80.

³¹³ Rozhodnutie NS ČSR č. 7439, R I 924/27 zo dňa 22. októbra 1927. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1928, s. 574.

³¹⁴ Rozhodnutie NS ČSR č. 5687, R I 29/26 zo dňa 21. januára 1926. In VÁŽNÝ, F. 1927. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1927, s. 125 – 127.

³¹⁵ Rozhodnutie NS ČSR č. 9447, R I 950/29 zo dňa 7. decembra 1929. In VÁŽNÝ, F. 1930. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1930, s. 1615 – 1617.

³¹⁶ Rozhodnutie NS ČSR č. 10520, R II 14/31 zo dňa 12. januára 1931. In VÁŽNÝ, F. 1932. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1932, s. 638.

vykládali toto ustanovenie ináč, ako chcel zákonodarca. Úmysel zákonodarcu bol, aby sa nanovo posúdili všetky pôvodné okolnosti, no v praxi to vyzeralo tak, že odlukový dôvod považovali súdy hneď za dôvod rozvodový. Čiže manžel mohol relatívne jednoducho docieľiť odluku (napr. aj rozsudkom pre zmeškanie, čo potvrdil Najvyšší súd viacerými rozhodnutiami³¹⁷) a v praxi sudcovia každé odlúčené manželstvo rozviedli.

Napokon, za najkontroverznejšie považujeme spojenie § 13 i) s § 18.

Podľa neho: „*V sporoch o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor odpadá predchádzajúca odluka podľa § 13 i), ak sú manželia už súdom odlúčení a uplynul od tej doby jeden rok, bez toho, aby manželia obnovili manželské spoločenstvo; ak uplynuli tri roky od vykonanej súdnej odluky, je potrebné pokladať tvrdený odpor za dokázaný, pokiaľ výsledky ústneho pojednania tomu neodporujú.*“

Súdne odlúčenie totiž mohlo byť aj dobrovoľné.³¹⁸ Sudca sa síce riadil vyšetrovacou zásadou, ale ak manželov na základe ich vôle (dobrovoľne, bez dokazovania objektívnych dôvodov) už predtým sudca odlúčil, žili v odlúčení tri roky a na pojednávaní zamlčali, že ich rozvod, resp. neprekonateľný odpor ako dôvod rozvodu nemá objektívny dôvod, ich manželstvo bolo rozvedené.

3.3 Neprekonateľný odpor v návrhoch Občianskeho zákonníka

Prvým prvorepublikovým návrhom Občianskeho zákonníka bol návrh subkomitétu pre revíziu občianskeho zákonníka pre Československú republiku (1920 – 1923).³¹⁹ V subkomitétu malo zastúpenie ministerstvo spravodlivosti, ministerstvo unifikáčnych prác, sudcovia, advokáti, notári aj akademici z Pražskej univerzity.

³¹⁷ Napr. rozhodnutie NS ČSR č. 918, R I 32/21 zo dňa 9. januára 1921. Judikatúra sa v tejto veci zmenila až za predmnichovskej doby.

In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1923, s. 116.

In PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právník*. 1950, 89, 1, s. 15.

³¹⁸ ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 672.

³¹⁹ KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revizi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 18 a nasl.

Nepochybnou reakciou na snahy o rozvod dohodou bola rezolútna dikcia navrhovaného § 41 ods. 1, podľa ktorého: „*Manželom nie je v žiadnom prípade dovolené, aby svojvoľne zrušili manželské spoločenstvo, napríklad sa o tom dohodli, či už tvrdia, že je manželstvo neplatné alebo chcú vykonať odľuku alebo rozvod.*“ O rozvode pojednával navrhovaný § 53, ktorý sa od § 13 zák. č. 320/1919 Zb. výrazne líšil a bol formulovaný práve v zmysle predtým opísaného reštriktívneho výkladu § 13 manželskej novely. Už zo zákonného znenia malo vyplývať, že rozvrat je generálnym rozvodovým dôvodom. Podľa návrhu: „*Žalobu o rozvod každého manželstva možno podať, ak sa pomery medzi manželmi vyvinuli tak, že nie je možné od nich spravodlivo požadovať, aby zotrvali v manželskom spoločenstve (rozvrat manželstva). Rozvod nemožno vysloviť na základe žaloby manžela, ktorý je rozvratom prevažne vinný.*“

Formulácia rozvodových dôvodov v návrhu subkomitétu bola zmenená v zmysle reštriktívneho výkladu § 13 manželskej novely právnou vedou hneď po jej prijatí. Rozvodové dôvody boli už v tomto návrhu hierarchizované, pričom neprekonateľný odpor nebol v taxatívnom výpočte rozvodových dôvodov, ktoré predstavovali rozvrat manželstva, avšak právnou vedou bol prakticky považovaný za rozvrat manželstva.³²⁰

Neprekonateľný odpor ako rozvodový dôvod bol pre svoju odlišnosť³²¹ upravený v samostatnom odseku, nie v odseku taxatívne vypočítavajúcim rozvodové dôvody už výslovne označené za rozvrat manželstva.

Komisia uznala, že zaznievali požiadavky aj na sprísnenie právnej úpravy rozvodov vynechaním neprekonateľného odporu, aj na uvoľnenie právnej úpravy, ktorá sa mala dosiahnuť vylúčením potreby súhlasu druhého manžela s rozvodom pre neprekonateľný odpor. Prvé komisia odmietla pre vžitost' neprekonateľného odporu, ktorý bol pre české prostredie známy od roku 1811 a druhé pre zabránenie svojvoľným rozvodom označeným za nemorálne.³²² Zachovaný ostal neprekonateľný odpor, požiadavka na sudcu rozviesť manželstvo pre neprekonateľný odpor po predchádzajúcej, aj opakovanej odľuke a potrebný súhlas druhého manžela k takémuto rozvodu. Ten bol považovaný za dostatočnú ochranu nevinnej strany aj pre zachova-

³²⁰ KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 89.

³²¹ KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 89.

³²² KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 90 a nasl.

nie možnosti premeniť odlúčené manželstvo na rozvedené z dôvodu neprekonateľného odporu.³²³

Výsledok práce subkomitétu bol aj s dôvodovou správou publikovaný v roku 1924. Návrhy subkomitétov boli rozoslané právnickým fakultám, súdom, úradom a odborným korporáciám k posúdeniu a boli sprístupnené všetkým záujemcom a ministerstvo spravodlivosti dokonca vydalo nemecký preklad. Vytvorenie jednotného celku z elaborátov subkomitétov a zhodnotenie a zapracovanie pripomienok k nim bolo zverené **superrevíznej komisii**, ktorá začala svoju činnosť v roku 1926.

V roku 1931 ministerstvo spravodlivosti vydalo **Zákon, ktorým sa vydáva všeobecný zákonník občiansky: návrh superrevíznej komisie**. Opätovne bolo zhodnotené, že boli aj návrhy na vypustenie rozvodu pre neprekonateľný odpor aj na povolenie rozvodu pre neprekonateľný odpor bez súhlasu druhého manžela, čo svedčí o neutíchajúcej diskusii existujúcej od prijatia zákona č. 320/1919 Zb. z. a n., avšak návrh subkomitétu o rozvode pre neprekonateľný odpor bol prijatý bez výraznejšej zmeny (§ 67 ods. 3)³²⁴ a bolo zdôraznené, že rozvod pre neprekonateľný odpor je možný aj bez odľuky, ak bude dôvodnosť odporu dostatočne dokázaná – napr. chorobou, ktorá, prirodzene, spôsobuje odpor (zápachom, nebezpečenstvom nákazy a pod.). Podľa superrevíznej komisie možno niekedy manželstvo rozvedené pre neprekonateľný odpor považovať za rozvrátené, inokedy však nie.³²⁵ Premeny odlúčeného manželstva na rozvedené sa týkali §§ 69 a 70, ktoré boli oproti predchádzajúcemu návrhu pozmenené.³²⁶

³²³ § 15 zák. č. 320/1919 Zb. z. a n. mal byť podľa návrhu zachovaný, s výnimkou jeho prechodnej časti a vynechaný bol prívlastok „súdna“ odľuka, aby sa predišlo pochybnostiam, či aj dobrovoľne odlúčené manželstvá možno premeniť na rozvedené pre neprekonateľný odpor. Podľa slov Komisie: „*Komisia si praje, aby táto otázka bola zodpovedaná kladne.*“

§ 17 zák. č. 320/1919 Zb. z. a n. mal byť podľa návrhu vynechaný, keďže jednak mal slúžiť ako prechodné ustanovenie a jednak slúžil na obchádzanie zákona.

§ 18 zák. čl. 320/1919 Zb. z. a n. bol prevzatý s vynechaním prívlastku „súdna“ odľuka.

³²⁴ FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. III. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 430.

³²⁵ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI: *Zákon, ktorým se vydává všeobecný zákonník občianský. Návrh superrevízni komise. Díl II. Důvodová zpráva*. Praha: Typus, 1931, s. 62.

³²⁶ Podľa návrhu subkomitétu (§ 55):

Ak bolo manželstvo odlúčené, môže každý manžel, ak nechce žalovať na rozvod z iného dôvodu (rozvodového), žiadať o rozvod pre neprekonateľný odpor. Žiadosť túto možno podať najprv, keď uplynul od vykonanej odľuky aspoň rok a manželia neobnovili manželské spoločenstvo (§...).

Podľa návrhu komisie (§ 69):

V roku 1934 bola osnova Občianskeho zákonníka z roku 1931 odovzdaná do medziministerského konania, počas ktorého mali orgány výkonnej moci predkladať pripomienky. Diskusiam však dominovali politické nezhody, ktoré sa najvýraznejšie prejavili na poli rodinného práva, kde na strane jednej dochádzalo k zdôrazňovaniu ekonomických vzťahov v rodine³²⁷ a na strane

Odlúčení manželia sa môžu domáhať rozvodu podľa všeobecných pravidiel. Avšak v sporoch pre rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor, nech sa neuzná odluka, aká podľa § ... môže byť súdom nariadená, ak uplynul od právoplatného výroku o odluke aspoň rok a manželia neobnovili manželské spoločenstvo (§...).

Tento § Osnovy z roku 1931 sa mal použiť len pri dobrovoľne odlúčených manželstvách. Podľa návrhu subkomitétu (§ 56):

V sporoch o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor odpadá predchádzajúca odluka podľa § ..., ak sú manželia odlúčení a uplynul od tej doby jeden rok bez toho, že by manželia obnovili manželské spoločenstvo (§...); ak uplynuli tri roky od vykonanej odluky, treba pokladať tvrdený neprekonateľný odpor za dokázaný, pokiaľ tomu neodporujú výsledky ústneho konania.

Podľa návrhu komisie (§ 70):

Okrem toho môže, ak uplynú aspoň dva roky od právoplatného rozsudku o odluke a manželia neobnovia manželské spoločenstvo (§...), žiadať vinný aj nevinný manžel o rozvod bez ktoréhokoľvek z dôvodov uvedených v §...

Tento § Osnovy z roku 1931 sa mohol použiť pri dobrovoľne aj nedobrovoľne odlúčených manželstvách a pri tomto paragrafe sa malo postupovať podľa zásad konania nesporového. Mal nahrádzať subkomitétom vynechaný § 17 zák. č. 320/1919 Zb. z. a n., ktorého vynechanie bolo „podstatným krokom späť, nevyhovovalo by potrebe a bolo by základom nejednej situácie, kedy by sa ten či onen z manželov ocitol v moci druhého a na ňom, kým by bol živý, by záviselo, či dá alebo nedá súhlas k tomu, aby odlúčené manželstvo bolo rozvedené a aby druhý manžel vôbec mal možnosť svoje rozvrátené pomery včleniť zasa do koláji v súlade so všeobecným mravným nazeraním (premeniť konkubinát na manželstvo, legitimovať sobášom nemanželské deti atď.)“. **§ 17 manželskej novely totiž umožnil premeniť rozhodnutie o odluke na rozhodnutie o rozvode bez ďalšieho uvádzania dôvodov, čo v návrhu subkomitétu chýbalo (bola tam iba prezumpcia neprekonateľného odporu v prípade trojročnej separácie, ale výsledky ústneho konania tomu nemohli odporovať) a v návrhu superrevíznej komisie bola opäť zakotvená možnosť rozvodu bez uvedenia dôvodu za predpokladu dvojročnej separácie, a to bez ohľadu na vinu manžela. Predmetné dosvedčuje, aká živá a rôznorodá bola diskusia o neprekonateľnom odpore a jeho uplatnitelných rozmeroch.**

Prax súdov bola nejednotná a Najvyšší súd sa v roku 1936 vyjadril, že *predpokladom premeny odluky na rozvod podľa § 17 manželskej novely je, že išlo o odluku nedobrovoľnú. Ak boli strany v otázke odluky, ako aj v otázke viny na nej zajedno, ide o zastrážení dobrovoľnú odluku, ktorá nemôže byť podkladom pre rozvod podľa § 17 manželskej novely...*“ In Rozhodnutie NS ČSR č. 15167, R I 460/36 zo dňa 2. mája 1936. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Mladá Boleslav: Hejda & Zbroj, 1937, s. 486–488.

³²⁷ „Kapitalistický svet zotrel všetok peľ z manželstva. Manželstvo v kapitalistickej spoločnosti sa z veľkej časti stalo predmetom obchodu, predmetom špekulácií...“ In VESELÁ, R.: *Rodina a rodinné právo Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 80.

druhej k oponovaniu už aj tak kompromisnej koncepcie katolíckymi oponentmi, čo s cieľom jednoduchšie schvaľovať zákonník povedlo k vynechaniu celej kapitoly o rodinnom práve (s výnimkami ako manželské majetkové vzťahy).³²⁸ Samozrejme, takýto závažný krok vyvolal vlnu nevôle. Napr. Papežová v mene ženských organizácií na Slovensku vytkla, že nemá zmysel vykonať kodifikáciu čiastočnú, a to tým menej, keď vytvoreniu všeobecnej kodifikácie nestojí nič iné v ceste, len trocha vôle a snahy prispôbiť sa a vytkla tiež **nezhľadnenie uhorského práva**, ktoré bolo evidentné od zasadnutia subkomitétu pre revíziu občianskeho zákonníka pre Československú republiku.³²⁹ Kým dobrovoľný rozvod z obojstranného neprekonateľného odporu schvaľovala, kritizovala trvale spornú možnosť premeny dobrovoľne odlúčených manželstiev na rozvedené z vôle len jednej strany (donútenie k súhlasu).³³⁰ Názory odbornej spoločnosti sa tak naďalej v otázke neprekonateľného odporu rôznili. Kým podľa návrhu superrevíznej komisie mohol vinný aj nevinný manžel žiadať o premenu odlúčeného manželstva na rozvedené, Najvyšší súd sa v roku 1936 vyjadril, že „nejde o nezákonnosť, ak nižšie súdy zamietli žiadosť o rozvod manželstva podľa § 17 manželskej preto, že rozsudok o odluke bol vydaný na základe návrhu oboch strán na odluku manželstva a len na základe skutočnosti, ktorú obe strany navzájom uznali.“³³¹

Sedemnást rokov trvajúce práce na Občianskom zákonníku boli následne prerušené mnichovskými udalosťami a hoci bola vytvorená ešte osnova z roku 1946, zmena režimu prijatie dlho pripravovaného zákonníka znemožnila.

³²⁸ Bližšie In SALÁK, P. JR.: *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937. Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

³²⁹ PAPEŽOVÁ, J.: *Osnova rodinného práva v občianskom zákonníku*. Bratislava: Novina, 1937, s. 1.

³³⁰ PAPEŽOVÁ, J.: *Osnova rodinného práva v občianskom zákonníku*. Bratislava: Novina, 1937, s. 4.

³³¹ Rozhodnutie NS ČSR č. 15041, R I 196/36 zo dňa 13. marca 1936. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutia Najvyššieho soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Mladá Boleslav: Hejda & Zbroj, 1937, s. 296 – 297.

4 ROZVRAT MANŽELSTVA V PRVOREPUBLIKOVOM PRÁVE ČESKÝCH KRAJÍN, V UNIFIKOVANOM ČESKOSLOVENSKOM PRÁVE A V PRÁVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

4.1 Právnohistorické východiská právnej úpravy rozvratu manželstva

V nasledujúcej kapitole sa zameriame na druhý špecifický rozvodový dôvod v československej právnej úprave – rozvrat manželstva.

Na konci 19. a počiatku 20. storočia bol prístup európskych krajín, *na čele s Anglickom a Francúzskom, ktoré v tom čase stáli na čele európskej civilizácie*, zhodný v prístupe rešpektovania len taxatívneho výpočtu rozvodových dôvodov, z ktorých vyplývala vina jedného z manželov a s takmer jednohlasným³³² odmietnutím rozvodu bez skúmania viny a rozvodu dohodou. Rozvrat manželstva ako všeobecný rozvodový dôvod nebol známy. Prelomovými sa stali roky 1910, 1912 a 1917, kedy sa v európskych krajinách (**Portugalsko – Nórsko – Švédsko – Dánsko, Švajčiarko**,³³³ **Sovietsky zväz**) prvýkrát objavuje pojem rozvrat manželstva, a to v súvislosti s **autonómiou vôle manželov v súvislosti s ukončením manželstva**.³³⁴ Z moderných demokratických krajín mali všeobecne stanovený rozvodový dôvod ešte niektoré severoamerické štáty ako Maine či Illinois, avšak zákon nepoužil termín *irrevitable breakdown* (rozvrat manželstva), ale umožnil sudcovi rozviesť manželstvo *when*

³³² Výnimkou boli krajiny, ktoré si ponechali prvotnú verziu Code Civil, a to Belgicko a Luxembursko.

In ANTOLSKAIA, M.: *Convergence of Divorce Laws in Europe*. [online]. Amsterdam: Vrije Universiteit, s. 9 – 11. [cit. 2017. 05. 22]. Dostupné na internete: <http://www.law2.byu.edu/isfl/saltlakeconference/papers/isflpdfs/Antokolskaia.pdf>.

³³³ Švajčiarsky kódex civilného práva vznikol už v roku 1907, s účinnosťou od roku 1912, čím je najstarším európskym zákonom zavádzajúcim pojem rozvrat manželstva.

³³⁴ ANTOLSKAIA, M.: *Convergence of Divorce Laws in Europe*. [online]. Amsterdam: Vrije Universiteit, s. 9 – 11. [cit. 2017. 05. 13.] Dostupné na internete: <http://www.law2.byu.edu/isfl/saltlakeconference/papers/isflpdfs/Antokolskaia.pdf>. HAUSHEER, H. – WOLF, S.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Switzerland*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, s. 1 – 2. [cit. 2017. 07. 01]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Switzerland-Divorce.pdf>.

in the exercise of a sound discretion, he deems it reasonable and proper, conducive to domestic harmony, and consistent for the peace and morality of society.

Phillips skonštatoval, že to boli sovietske reformy, ktoré mali okamžitý a trvalý vplyv na sociálne a politické myslenie v Európe na západ od ZSSR³³⁵ a československý zákonodarca ich s najväčšou pravdepodobnosťou zohľadnil, avšak formulácia rozvratu manželstva v československej právnej úprave (1919) bola vytvorená podľa § 142 **švajčiarskeho Kódexu civilného práva**³³⁶ (1907, úč. od 1912 – *Ist eine so tiefe Zerrüttung des ehelichen Verhältnisses eingetreten, dass den Ehegatten die Fortsetzung der ehelichen Gemeinschaft nicht zugemutet werden darf, so kann jeder Ehegatte auf Scheidung klagen. Ist die tiefe Zerrüttung vorwiegend der Schuld des einen zuzuschreiben, so kann nur der andere Ehegatte auf Scheidung klagen.*)³³⁷ Sovietska právna úprava rozvodu v Kódexe rodinného práva bola totiž od roku 1918 (a ešte viac od r. 1926 do r. 1944) mimoriadne benevolentná, keďže predtým rozvod vôbec nebol možný a išlo o naplnenie politických sľubov a súčasne boja proti ortodoxnej cirkvi. Bolo možné rozviesť sa dohodou, a to dokonca administratívne.³³⁸ Napr. Engels tvrdil, že *ak cit pominie*, manželom má byť dovolené rozviesť sa bez toho, aby museli *vstúpiť do bažiny rozvodového konania*.³³⁹ Podľa československej manželskej novely sa rozvrat na jednej strane chápal ako *brána všetkých rozvodov* (v českých krajinách), na strane druhej mu akademická obec kládla limity a pre danú nejednoznačnosť bol kritizovaný napr. aj prof. Vacekom. Československá právna úprava rozvratu manželstva z roku 1949 sa už bez akýchkoľvek pochyb priblížila právnej úprave Sovietskeho zväzu

³³⁵ PHILLIPS, R.: *A History of Divorce in Western Society*. New York: Cambridge University Press, 1988, s. 534.

³³⁶ Vyplýva to z dôvodovej správy k zákonu č. 320/1919 Zb. z. a n.

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Národní shromáždění československé 1918–1920. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 298*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 07. 01]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_02.htm.

³³⁷ Schweizerisches Zivilgesetzbuch [online]. [cit. 2017. 12. 18]. Dostupné na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ZGB1907.htm>.

³³⁸ Podľa § 87: „*Vzájemný súhlas manžela a manželky, ako aj vôľa jedného z nich rozviesť sa, sú považované za dôvod rozvodu.*“ In *Original Family Law of the RSFSR*. In *Seventeen Moments in Soviet History. An On-line Archive of Primary Sources* [online]. East Lansing: Michigan State University. [cit. 2017. 12. 18]. Dostupné na internete: <http://soviethistory.msu.edu/1917-2/the-new-woman/the-new-woman-texts/code-of-laws-concerning-the-civil-registration-of-deaths-births-and-marriages/>

³³⁹ ENGELS, F.: *The Origin of the Family, Private Property and the State*. London: Penguin Books, 2010.

v znení zmien, zavedených v roku 1944, kedy sa začali vyvíjať snahy smerom k stabilizácii spoločnosti.³⁴⁰

4.2 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.

Ako už bolo načrtnuté, hlboký rozvrat manželstva, ako najčastejší rozvodový dôvod v českých krajinách na strane oboch manželov,³⁴¹ bol v tomto období chápaný ako vonkajší, objektívne pozorovateľný stav prejavujúci sa hlavne *quoad mensam*, pre ktorý nebolo možné spravodlivo požadovať od manželov, aby zotrvali v manželskom spoločenstve, keďže spolu už buď nežili, alebo ich spolužitie ohrozovalo česť alebo zdravie jedného, príp. oboch z nich.³⁴² Nazvaný ako *hlavná myšlienka manželskej novely z r. 1920*, bol synonymom *idey práva na rozvod*.³⁴³ Aj takéto označenie právnou vedou môže byť nápovedou, že rozvrat manželstva mal byť pôvodne rozvodovým dôvodom **rozširujúcim taxatívny výpočet rozvodových dôvodov vymenovaných v manželskej novele**, obdobne ako dôvod neprekonateľného odporu. Obom síce právna veda pripísala odlišné postavenie, a to ako dôvodom, ktoré musia byť postavené na iných objektívnych dôvodoch,³⁴⁴ avšak v dôvodovej správe nie je taký-

³⁴⁰ Bližšie In VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 37 – 51.

In ANTOLSKAIA, M.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Russia*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, s. 1 – 3. [cit. 2017. 05. 13]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Divorce.pdf>.

In PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právník*. 1950, 89, 1, s. 20.

In DE OLIVEIRA, G.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Portugal*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, s. 1 – 2. [cit. 2017. 05. 20]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Portugal-Divorce.pdf>.

In SVERDRUP, T.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Norway*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, s. 1. [cit. 2017. 05. 20]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Norway-Divorce.pdf>.

³⁴¹ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 40.

³⁴² ČERMÁK, V.: *Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu*. In *Právník*. 1934, LXXIII, 1934, zošit 20 – 21, s. 635 a ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 638.

³⁴³ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 43.

³⁴⁴ „Ak teda proti literám a–g) znamená litera h) následok proti příčinám...“ (išlo o konštatovanie všeobecne panujúceho presvedčenia právnej vedy). *resp. tým sa stalo, že teória aj prax poňali tento dôvod rozvodový ako generálnu klauzulu rozvodových dôvodov*. Objektívnu príčinou rozvratu boli na základe judikatúry NS ČSR napr. manželská nevera (rozhodnutie NS ČSR č. 2365, Rv I 1037/22 zo dňa 7. marca 1923), pohlavná choroba manžela (rozhod-

to prístup citeľný³⁴⁵ a aj z kritiky profesora Vaceka, uverejnenej v roku 1920, je zrejme odlišné pôvodné chápanie.³⁴⁶ Tiež z judikatúry vyplýva, že sudco-

nutie NS ČSR č. 2845, Rv I 665/23 zo dňa 26. júla 1923), zhýralý život (rozhodnutie NS ČSR č. 5653, Rv I 1861/25 zo dňa 13. januára 1926), opätovné urážky manžela (rozhodnutie NS ČSR č. 8231, Rv II 860/27 zo dňa 17. augusta 1928) či nenavrátanie sa manželky bez právnej príčiny k manželovi po zmierení (rozhodnutie NS ČSR č. 6312, Rv I 645/26 zo dňa 23. septembra 1926).

Aj v neskoršej literatúre bolo s odstupom času opísané, že *neprekonateľný odpor a rozvrat sa v praxi stali akýmisi generálnymi dôvodmi a podľa judikatúry sa dokonca požadovalo, aby rozvodové dôvody § 13 a)–g) boli vždy dané v takej miere, aby ich dôsledkom bol rozvrat alebo neprekonateľný odpor. Prax sa teda sama priklonila ku generálnemu, všeobecnému rozvodovému dôvodu.*

In ČERMÁK, V.: *Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu.* In *Právnik.* 1934, LXXIII, zošit 20–21, s. 636.

In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 638.

In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských.* Praha: Právnické vydavatelství v Praze, s.r.o., 1925, s. 400–402 a s. 1249–1250.

In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských.* Praha: Právnické vydavatelství v Praze, s.r.o., 1927, s. 70–71 a s. 1335–1336.

In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských.* Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, s.r.o., 1929, s. 1046.

In PETRŽELKA, K.: *O rozvodu manželství.* In *Právnik.* 1950, 89, 1, s. 15.

³⁴⁵ *Podľa dôvodovej správy nahliadal buržoázny zákonodarca na rozvodový dôvod rozvratu podľa vtedy panujúcej buržoáznej ideológie, ovplyvňovanej nemeckými filozofmi, najmä Schopenhauerom. Ako inak by bolo možné chápať tvrdenie dôvodovej správy k § 13 h) manželskej novely: „Tu je dôvodom rozvodu sám, ako symptóm tajomných príčin (t. j. nielen objektívnych) alebo príčin ťažko postihnuteľných.“ Ako tu mohol súd spravodlivo rozhodovať o príčinách metafyzických a vymykajúcich sa možnostiam ľudského poznania? Ak sa manželia dohodli, že sa rozvedú pre hlboký rozvrat, súd fungoval len ako nedôstojné divadelné fórum, pre mŕtvy formálny výkon tejto dohody.*

In PETRŽELKA, K.: *O rozvodu manželství.* In *Právnik.* 1950, 89, 1, s. 15.

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Národní shromáždění československé 1918–1920. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 298.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 07. 01]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_02.htm.

³⁴⁶ *„Náš zákonodarca, po tom, čo vypočítal všetky rozvodové dôvody, akoby mimochodom na záver stanovuje, že rozvodu sa možno domôcť aj vtedy, ak nastal tak hlboký rozvrat manželský, že od manželov nemožno spravodlivo požadovať, aby zotrvali v manželskom spoločenstve. Týmto ustanovením dáva náš zákonodarca očividne právo sudcovi, aby sám posúdil, či možno manželstvo rozviesť, napriek tomu, že ten, kto o rozvod žiada, nedovoľáva sa žiadneho z dôvodov zákonodarcom výslovne uvedeníých. Je pochopiteľné, že sudca, chápací tendenciu zákonodarnú (že zákon vypočítava dôvody rozvodu veľmi dôkladne), cítiac sa ním viazaný, prejaví v praxi života ochotu vyhovieť žiadostiam o rozvod mierou čo najširšou. Krátko a jasne: brána rozvodu bude otvorená takmer dokorán.“*

via nerozvedli manželstvo na základe § 13 h) iba pre príčiny vymenované v zákone. Podľa judikatúry Najvyššieho súdu Československa, príčinami rozvratu manželstva, odlišnými od ostatných rozvodových dôvodov, boli medzi rokmi 1920 – 1948 napr. opustenie manžela pre jeho nízky zárobok,³⁴⁷ nenasledovanie manžela do spoločnej domácnosti, ktorú mali tvoriť dve hotelové izby bez kuchyne³⁴⁸ či odlišné štátne občianstvo.³⁴⁹

Ak by platilo, že rozvrat bol pojem nadradený a ostatné prípady rozvodové boli len zvlášť vytyčenými prípadmi rozvratu,³⁵⁰ tak by sme mohli povedať, že písmeno h) = a), b), c), d), e), f) g), i) a zároveň, že len a), b), c), d), e), f) g), i) = h), keďže § 13 bol formulovaný taxatívne.³⁵¹ Z judikatúry nám je však jasné, že druhá z uvedených rovníc neplatila, keďže za príčinu rozvratu boli uznané aj iné okolnosti, čomu napovedala tiež formulácia zákona (t. j. platila rovnica h) = a), b), c), d), e), f) g), i) + x). Záviselo na konkrétnom sudcovi, pretože povolil hranice nielen tohto, ale aj všetkých ostatných rozvodových dôvodov, keďže ani judikatúra Najvyššieho súdu nebola homogénna. Na jednej strane sa totiž akceptovali už spomenuté príčiny rozvratu odlišné od objektívnych dôvodov, na strane druhej existovali rozhodnutia, v ktorých mal rozvrat postavenie generálnej klauzuly.³⁵² Najvyšší súd sa v rozhodnutí č. 5653 vyjadril, že v § 13 uvedené dôvody rozvodu sú len rôznymi prípadmi jediného dôvodu – § 13 h) a mnoho im podobných, avšak napr. opustenie manžela pre nízky zárobok alebo rôznu štátnu príslušnosť nepovažujeme za

In VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, s. 49 – 50.

³⁴⁷ Rozhodnutie NS ČSR č. 800, Rv I 670/20 zo dňa 7. decembra 1920. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, s.r.o., 1922, s. 704.

³⁴⁸ Rozhodnutie NS ČSR č. 8243, Rv II 693/27 zo dňa 23. augusta 1928. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, s.r.o., 1929, s. 1063.

³⁴⁹ Rozhodnutie NS ČSR č. 7248, Rv I 2036/26 zo dňa 16. augusta 1927. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, s.r.o., 1928, s. 1251 – 1253.

³⁵⁰ ČERMÁK, V.: Neprekonateľný odpor dôvodom rozvodu. In *Právník*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 633.

³⁵¹ Podľa rozhodnutia NS ČSR č. 2365, Rv I 1037/22 zo dňa 7. marca 1923: *důvody, pre ktoré rozvod sporom může být vyslovený, sú uvedené v § 13 citovaného zákona taxatívne*. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, s.r.o., 1925, s. 400 – 402.

³⁵² Napr. rozhodnutie NS ČSR č. 5050, Rv I 684/25 zo dňa 19. mája 1925. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, 1926, s. 915 – 918 a rozhodnutie NS ČSR č. 5653, Rv I 1861/25 zo dňa 13. januára 1926. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství v Praze, s.r.o., 1927, s. 70 – 71.

pripodobniteľné k ostatným literám § 13. V rozhodnutí č. 2365 bolo zasa zahrnuté konštatovanie, naprávajúce závery odvolacieho súdu,³⁵³ že *práve preto, že zákon vedľa ostatných rozvodových dôvodov uvádza aj hlboký rozvrat ako ďalší rozvodový dôvod, nemožno obmedziť pojem hlbokého rozvratu len na tie prípady, kde je daný jeden z ostatných dôvodov rozvodových*. Vidíme, že **prístup sudcov k riešeniu otázky, či hlboký rozvrat musí alebo nemusí byť založený na ostatných objektívnych dôvodoch v § 13 manželskej novej, nebol jednotný**.

Rozvrat sa pokúsila súdna prax definovať aj negatívne, a to: „O rozvrat manželstva nepôjde, ak nie je hlboký, resp. ak si manželia vážnosti situácie nie sú vedomí vzhľadom k mladému veku a krátkosti spolužitia (*trvalosť*).“³⁵⁴

Tiež pre právnu oblasť Slovenska sa po vzniku Československa v judikatúre používal pojem rozvrat manželstva, ktorý mohol byť založený len na písmenách a) – d) paragrafu 80 MZ.³⁵⁵ Ako sme však už v príslušnej kapitole spomenuli, práve po vzniku manželského zákona bol predmetný paragraf kritizovaný pre širokú formuláciu a oslabenie zásady, že dôvody rozvodu manželstva majú byť presné. Pojem rozvrat manželstva tak aj na území Slovenska predstavoval rozvodový dôvod, ktorý mal byť založený na iných objektívnych rozvodových dôvodoch, avšak mal potenciál rozšíriť taxatívny výpočet rozvodových dôvodov.

Napriek nejasnému, resp. ako nejasne pertraktovanému, vzájomnému pomeru písmen § 13 MN a charakteru § 80 MZ vo vzťahu k pojmu rozvrat manželstva možno skonštatovať, že tendencie chápať rozvrat manželstva ako rozvodový dôvod majúci osobitý charakter a postavenie, majú pôvod v ob-

³⁵³ Záver odvolacieho súdu bol, že nevera bez dokázania cudzoložstva nemôže spôsobiť rozvrat manželstva, lebo nie je uvedená medzi taxatívne vymenovanými rozvodovými dôvodmi. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, s.r.o., 1932, s. 689.

³⁵⁴ Rozhodnutie NS ČSR č. 10793, Rv II 458/30 zo dňa 16. mája 1931. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, s.r.o., 1932, s. 689.

³⁵⁵ „Rozviesť manželstvo z dôvodu rozvratu možno len vtedy, keď tento rozvrat bol spôsobený niektorou z okolností uvedených v písm. a) – d) 1. odst. § 80 MZ. Ak je teda manželstvo rozvrátené, ale žiadna z týchto okolností nebola zistená, nemožno ho rozviesť.“ In Úradná zberka rozhodnutí Najvyššieho súdu Československej republiky vo veciach občianskych z právnej oblasti Slovenska a Podkarpatskej Rusi č. 659. In ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl I*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 655.

dobí existencie I. ČSR, súvisiaci so zmenou spoločnosti, ktorá sa liberalizovala, antiklerikalizovala a vyjadrovala protikatolícke postoje.

4.3 Rozvrat manželstva v návrhoch Občianskeho zákonníka

V návrhu subkomitétu pre revíziu občianskeho zákonníka pre Československú republiku (1924) bol rozvrat (§ 53) „uznaný“³⁵⁶ za generálny rozvodový dôvod popri rozvodovom dôvode neprekonateľného odporu. Opravilo sa „logické pochybenie § 13 (zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.) tak, že sa skutočne rozvrat stavia ako pojem nadradený a ostatné dôvody ako jeho typické prípady...“³⁵⁷ Aj z neskoršej literatúry vyplýva, že rozvrat manželstva mal inú pozíciu v manželskej novele a inú pozíciu v návrhoch Občianskeho zákonníka.³⁵⁸ Záonné znenie návrhu subkomitétu taxatívne vypočítavalo za prípady rozvratu všetky ostatné rozvodové dôvody podľa § 13 zákona č. 320/1919 Zb. z. a n., s výnimkou neprekonateľného odporu upraveného v samostatnom odseku.

- Prípady rozvratu manželstva boli v niektorých ustanoveniach spresnené:
- a) v prípade cudzoložstva bolo v zákonnom znení doplnené, že druhý manžel s ním nemohol súhlasiť, resp. na ňom spolupôsobiť;
 - b) v prípade spáchania trestného činu došlo k vypusteniu podmienky dĺžky trvania trestu odňatia slobody, resp. podmienky nastúpenia na výkon trestu, vždy však muselo ísť o trestný čin spáchaný z nízkych alebo nečestných pohnútok, alebo za okolností svedčiacich o zvrhlej podobe (nie napr. o politický trestný čin) a podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj tu bolo dodané, že druhý manžel nemohol s trestným činom súhlasiť alebo sa na ňom akokoľvek podieľať;
 - c) v prípade zlomyseľného opustenia bez právnej príčiny nedošlo k odchýlke od manželskej novely;
 - d) v prípade konania konania proti životu a zdraviu manžela došlo len ku zmene vetnej konštrukcie bez vplyvu na obsah zákonného znenia;

³⁵⁶ KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 87.

³⁵⁷ MINISTERSTVO SPRÁVODLIVOSTI: *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*. Praha: Typus, 1931, s. 59 – 60.

³⁵⁸ „Z návrhu vyplýva na prvý pohľad, že zákonodarca si uvedomil primárnu úlohu rozvratu manželstva...“ In RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, s. 10.

- e) v prípade zlého zaobchádzania a ťažkého ubližovania manželovi bolo doplnené, že opätovné urážky na cti museli byť ťažké;
- f) ustanovenie o vedení zhýralého života bolo prevzaté bez zmeny;
- g) ustanovenie o nedostatku mentálneho zdravia manžela bolo zo zákona č. 320/1919 Zb. z. a n. tiež prevzaté bez zmeny.

Podľa návrhu, o rozvode vo všetkých týchto prípadoch rozvratu nebolo možné rozhodnúť na návrh manžela, ktorý bol rozvratom prevažne vinný.³⁵⁹ Išlo o ďalšiu zmenu v porovnaní s manželskou novelou, lebo subkomitét zdôraznil, že prevažne vinný nemusí byť vždy manžel, ktorý sa cudzoložstva dopustil.

Subkomitét tak rozvod manželstva umožňoval z troch rozvodových dôvodov, a to pre rozvrat manželstva, pre neprekonateľný odpor a pre formálne zrušenie vyhlásenia za mŕtveho.

Rozvrat manželstva bol v **návrhu všeobecného zákonníka občianskeho, spracovaného superrevíznou komisiou** (1931), upravený v § 67. Superrevízna komisia prijala návrh subkomitétu len s minimálnymi zmenami. Išlo o zmeny terminologické (k historickému označeniu rozvodu slovom „rozluka“ bola pridaná vsuvka vysvetľujúca, že ide o zrušenie manželstva, čo dovedčuje, že historické termíny rozvod a rozluka spôsobovali zmätok), avšak aj s dopadom na vecný obsah ustanovenia, keďže rozvrat ako generálny rozvodový dôvod bol uvedený slovami *taký rozvrat znamenajú nižšie uvedené skutočnosti samy o sebe*, čo malo vyjadrovať, že „prípady ods. 2 majú len v tom zmysle povahu výpočtu taxatívneho, že ak sa zistia tieto určité skutočnosti, platia samy o sebe za rozvrat, bez potreby osobitého dokazovania rozvratu popri nich“³⁶⁰ inak však malo ísť len o exemplifikatívny výpočet.

Príčiny rozvratu boli prevzaté z návrhu subkomitétu vecne takmer identicky, a to s terminologickými zmenami (ustanovenie o spáchaní trestného činu bolo rozšírené o dodatok, že aj uzavretie manželstva s vedomosťou o tomto čine neznamenalo automaticky rozvrat manželstva; ustanovenie o zlomyseľnom opustení bez právnej príčiny bolo upravené tak, že slová o návrate odídeného manžela boli nahradené slovami o obnovení manželského spolužitia pre prípad, že by mu bol zabránený návrat do obytného priestoru; z ustanovenia o zlom zaobchádzaní boli vypustené slová o ťažkom ubližovaní pre nevyjasnenosť vzťahu medzi „zaobchádzaním“ a „ubližovaním“ a ťažké urážky

³⁵⁹ KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, s. 18 – 19.

³⁶⁰ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI: *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevízní komise. Díl II. Důvodová zpráva*. Praha: Typus, 1931, s. 60.

na cti mali byť nahradené formuláciou „veľmi citelné ublíženie na cti“ a jedinou obsahovou zmenou (vypustenie príčiny vedenia zhýralého života).

Kritike bol napr. pre nejednoznačnosť podrobený prípad o zlom zaobchádzaní či pre nespravodlivosť a nemravnosť prípad nedostatku mentálneho zdravia druhého manžela.³⁶¹

4.4 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve

V rámci socialistickej právnickej dvojročnice bol v Československu prijatý zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve, ktorý upravoval rozvod manželstva v § 30 – § 32.³⁶² Jediným rozvodovým dôvodom sa stal *hlboký a trvalý rozvrat manželstva z dôležitých dôvodov*. Rozvrat sa viac nechápal ako vonkajší stav prejavujúci sa najmä *quoad mensam*, ale ako porušenie rovnováhy sexuálnych a citových vzťahov,³⁶³ t. j. prejavujúci sa ako *quoad mensam*, tak aj *quoad thorum* (to sa počas účinnosti manželskej novely spájalo s neprekonateľným odporom). V právnej vede sa upustilo od *buržoázneho* definovania rozvratu ako stavu ohrozujúceho *česť alebo zdravie jednotlivca* a definoval sa ako stav, kedy manželstvo viac neplní svoju *spoločenskú funkciu*.³⁶⁴ Napĺňanie spoločenskej funkcie manželstva bolo chápané ako napĺňanie biologickej funkcie smerujúcej k reprodukcii, hospodárskej funkcie smerujúcej k zabezpečovaniu existencie rodiny a dominantnej tretej, t. j. výchovnej funkcie

³⁶¹ PAPEŽOVÁ, J.: *Osnova rodinného práva v občianskom zákonníku*. Bratislava: Novina, 1937, s. 4 – 5.

³⁶² § 30 (1) Ak nastal z dôležitých dôvodov medzi manželmi hlboký a trvalý rozvrat, môže manžel žiadať, aby súd manželstvo zrušil rozvodom.

(2) O rozvod môže žiadať manžel, ktorý rozvrat výlučne zaviniť, iba ak druhý manžel prejaví s rozvodom súhlas.

(3) Ak majú manželia maloleté deti, nemôže sa manželstvo rozviesť, ak by to bolo v rozpore so záujmom týchto detí.

§ 31 (1) V rozhodnutí, ktorým sa manželstvo rozvádza, má sa tiež vysloviť, či manželia – alebo ktorý z nich – sú rozvodom vinní.

(2) Od výroku o vine treba upustiť, ak o to požiadajú obidvaja manželia.

§ 32 Rozhodnutie, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, nemožno vydať, dokiaľ nie sú pre čas po rozvode upravené práva a povinnosti rodičov s ohľadom na dieťa a jeho majetok.

³⁶³ RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, s. 23.

³⁶⁴ Napr. PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 22 alebo PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 56.

voči deťom.³⁶⁵ Prihliadanie na záujem detí bolo nóvum, keďže ako manželský zákon, tak aj manželská novela formulovali rozvodové dôvody ako prípady, kedy je manželstvo neakceptovateľné pre jednotlivca-manžela.³⁶⁶ Preferovanie záujmu *iných osôb* pred záujmami manželov samotných a odklon od chápania manželstva ako súkromnoprávneho inštitútu³⁶⁷ však nevedli k zúženiu pojmu *rozvrat manželstva* v porovnaní s jeho chápaním podľa manželskej novely. V oboch prípadoch právna prax aj právna náuka požadovali pre rozvrat *objektívne merítka*.³⁶⁸ Kým mnohí sudcovia počas medzivojnového obdobia v českých krajinách, resp. aj na území Slovenska v príp. § 80 MZ viazali rozvrat na ostatné zákonné rozvodové dôvody, v období socializmu sa osvojil prístup, že *ani najpodrobnejšia kazuistika rozvodových dôvodov nemôže vystihnúť všetky potreby života*,³⁶⁹ **a tak mohol rozvrat manželstva po**

³⁶⁵ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 56.

³⁶⁶ Výnimkou bol relatívny rozvodový dôvod formulovaný v § 80 b) zákona č. XXXI/1894, t. j. (pokus o) nahovorenie dieťaťa prináležiaceho do rodiny skrz jedného z manželov, na trestný čin alebo nemravný život.

³⁶⁷ „Ak manželstvo prestáva byť súkromnou záležitosťou, je potrebné, aby si štát, od samého jeho vzniku, zabezpečil účasť.“

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 378) o právu rodinném (tisk 382). Středa 7. prosince 1949.* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna, 1949. [cit. 2017. 05. 18]. Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037005.htm>.

³⁶⁸ Napr. PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 32 a PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 22.

³⁶⁹ Zamietnutie kazuistického prístupu bol nepochybne aj dôsledok odmietnutia buržoáznych relikto, stojacich na kánonických základoch, často až s nenávisťou a šovinistickou rétorikou, čoho dôkazom je aj nasledujúci výrok z parlamentu: „*Nezmyselná vatikánska politika, ktorá nemá s náboženstvom nič spoločné, prináša len zlo a nešťastie. Vatikánu nejde o nič iné, než o budúcnosť kapitalistickú, o návrat do starých kapitalistických čias.*“

V predošlom práve totiž dochádzalo k mechanickému zisťovaniu skutočností, zákonom uvádzaných ako dôvod rozvodu, ktoré sa fingovali a dochádzalo tak fakticky k dohodám, keďže v buržoáznom práve je manželstvo zmluvným vzťahom. Podľa nového práva (1949), manželstvo nie je ani sviatosť ani zmluva, lebo pod feudálnou sviatosťou a buržoáznu zmluvou sa ukrývalo vykorisťovanie. Manželstvo je sociálnou inštitúciou, dobrovoľným a trvalým životným spoločenstvom muža a ženy, ktoré je pod ochranou štátu, ako výslovne ustanovuje § 10 Ústavy 9. mája.

Kazuistický prístup bol zamietnutý vo všetkých socialistických krajinách a tam, kde popri rozvrate existovali ešte iné rozvodové dôvody, vždy boli vymenované demonštratívne (Albánsko, Bulharsko). Dôležitú úlohu pri zamietnutí kazuistického princípu zohrávala aj procesná stránka, keďže *absolútne rozvodové dôvody sú v úplnom rozpore so zásadou materiálnej pravdy*.

Okrem kazuistického výpočtu rozvodových dôvodov bol odstránený aj ďalší cirkevno-právny inštitút, a to odluka od stola a lože, ktorá sa najmä po prijatí manželskej novely stala v spleti procesných predpisov inštitútu odluky len akýmsi odrazovým mostíkom pre rozvod

februárových udalostiach teoreticky stáť na akomkoľvek dôležitom (resp. v každom konkrétnom prípade za dôležitý považovanom) dôvode, ktorý manželstvo činil *spoločensky nežiaducim*.³⁷⁰ Radvanová v danom prístupe videla sprísnenie rozvodovej procedúry a *upustenie od úpravy rozvodu manželstva v prípade, že obaja manželia s rozvodom súhlasia*, čo v konečnom dôsledku malo viesť k zníženiu počtu rozvodov.³⁷¹ Pávek však upozornil, že po vlne rozvodov buržoázných manželstiev rozvodovosť nezačala klesať, ako bolo pôvodne predpokladané. Naopak, *úsilie o nový obsah manželských vzťahov, najmä v postavení mužov a žien vo sfére domácnosti a nové, vyššie požiadavky žien na mužov ako na partnerov*,³⁷² sa prejavili v kvalite a kvantite nových dôvodov rozvodu – a to najmä *pre rozdielnosť pováh a záujmov* (v prípade manželstiev s maloletými deťmi doplnené o „známu a pochybnú obhajobu – lepšie ako hádať sa pred deťmi, je rozísť sa“).³⁷³ Práve rozdielnosť pováh a záujmov bola v čase účinnosti manželskej novely dôrazne odmiet-

manželstva používaným za plného využitia formalistických procesných predpisov k ľahšiemu dosiahnutiu rozvodu aj proti vôli úplne nevinného manžela. Tým sa uvoľnil pojem rozvod manželstva a odstránený mohol byť aj jazykový problém používania termínov odluka a rozvod, keďže kodifikačná jazyková komisia označila termín rozvod za jazykovo správny pre označenie faktického a právneho zániku manželstva a tiež za ľudovo vžitý.

In RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, s. 15.

In PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 69.

In PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 31, 37.

In BLAŽKE, J.: Ideové základy nového rodinného práva. In *Právnik*. 1950, 89, 1, s. 10.

In PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právnik*. 1950, 89, 1, s. 14.

In POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 378) o právu rodinném (tisk 382). Středa 7. prosince 1949*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna, 1949. [cit. 2017. 05. 08]. Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037005.htm>.

³⁷⁰ Nemuselo ísť len o objektívne príčiny, keďže zákonodarca použil výraz „dôvod“, ktorý zahŕňa osobné vlastnosti a správanie sa jedného alebo oboch manželov.

In PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právnik*. 1950, 89, 1, s. 15.

³⁷¹ RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, s. 17.

³⁷² Sudca František Pávek uviedol vo svojej publikácii *vzorovú repliku konzervatívneho muža*: „*Chceli ste rovnoprávnosť, tu ju máte! Ak ide žena do zamestnania, rodina sa rozpadne. Vedť to vôbec nepotrebovala! Nebodaj odo mňa dostávala málo peňazí? V ničom nemusela mať núdzu, keby dokázala hospodáriť*“; a opis skutkového stavu zo súdnej siene: „*Mladý manžel pomáhal pravidelne pri upratovaní, v nedeľu varil, aby si zamestnaná manželka odpočinula. Keď odišla s dietatom na rekreáciu, vypral všetku bielizeň, aby ju prekvapil. Lenže manželka mu po návrate miesto pochyvaly ostro vytkla, prečo bielizeň nevyžehlil*.“

In PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 61.

³⁷³ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 57, 61, 63.

nutá judikatúrou ako príčina, na ktorej by mohol byť postavený rozvrat manželstva³⁷⁴ a nešlo ani o dôvod akceptovaný manželským zákonom. Pre rozvodové dôvody za účinnosti manželského zákona a manželskej novely bolo spoločné, že vznikli až po vstupe do manželstva, avšak v ľudovodemokratickom Československu sa za príčinu uznával napríklad aj veľký vekový rozdiel, o ktorom manželia vedeli aj pri vstupe do manželstva.³⁷⁵ Ostatné príčiny, na ktorých najčastejšie stál rozvrat manželstva v ľudovodemokratickom Československu boli obdobou objektívnych dôvodov manželskej novely, a to cudzoložstvo, opustenie spoločnej domácnosti, hrubosť a opilstvo.³⁷⁶ Kým za účinnosti manželskej novely však existencia takejto objektívnej príčiny vždy zaručovala možnosť rozvodu, v ľudovodemokratickej republike zaručovala iba preskúmanie toho, či je rozvrat dostatočný na umožnenie rozvodu. Podľa judikatúry mohla byť v určitých prípadoch príčinou rozvodu aj ženina neplodnosť, ak si muž prial mať deti, ďalej tiež duševná choroba alebo odlišnosť politických názorov.³⁷⁷

Vzhľadom na široké poňatie príčin rozvratu manželstva a možnosť upustenia od výroku o vine³⁷⁸ na žiadosť oboch manželov, *odkiaľ bol už len krô-*

³⁷⁴ *Avšak okolnosti, ktoré žalobca sám uviedol, teda že on a jeho manželka majú rôzne povahy a že od 23. marca 1923 spolu nežijú, nie sú takého rázu, aby mohli odôvodniť hlboký rozvrat manželský...* In Rozhodnutie NS ČSR č. 7249, Rv. II 67/27 zo dňa 16. augusta 1927. In VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, 1928, s. 1254 – 1255.

³⁷⁵ ANDRLÍK, J.: *Komentář k Zákonu o rodinném právu*. Praha: Orbis, 1954, s. 118.

³⁷⁶ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 65.

³⁷⁷ ŠTĚPINA, J.: *Rodinné právo*. Praha: Panorama, 1958, s. 52 a KNAPP, V.: *Učebnice občanského a rodinného práva*. 2. vydanie. Praha: Orbis, 1954, s. 115.

³⁷⁸ Podľa § 30 (2), § 28 a § 34 zákona č. 265/1949 Zb. (do novelizácie), vinný manžel mohol o rozvod požiadať, len ak nevinný s rozvodom súhlasil. Vina, obdobne ako v predchádzajúcom práve, mala dopad na spoločenské vnímanie manžela, ktorý sa *prehrelil proti záujmom národa, nespĺnil svoje povinnosti vzhľadom k nutnosti obnovy spoločenského života, vzhľadom k tomu, že sa zaviazal svojím dielom k vybudovaniu zdravých základov spoločnosti, nespĺnil svoj podiel na populačnom rozvoji národa, uvoľnil jeden z pevných článkov ľudovodemokratického zriadenia* a tiež na majetkové pomery. Vinnému manželovi mohol byť odňatý alebo znížený podiel na zákonnom majetkovom spoločenstve. Vinný manžel nemal právo požadovať výživné od nevinného manžela. Úprava priezviska bola už výlučne v rukách manželov, a preto sa už neuplatňoval prístup ako podľa manželského zákona, podľa ktorého sa vinná manželka musela vzdať manželovho priezviska, po rozvode však platila oznamovacia povinnosť o (ne)ponechaní si prijatého priezviska. Nikde v zákone nebolo ani ustanovenie o tom, že by deti nemohli byť v opatere vinného manžela, avšak určité išlo minimálne o nepriame kritérium. O výraznejšom kritériu v danom ohľade sa zmieňovala Právna rada KSČ, podľa ktorej v *otázkach, ktorému z manželov majú byť zverené deti do výchovy, musí predovšetkým rozhodnúť, ktorý z rodičov môže zaistiť dieťaťu lepšiu politickú výchovu a hmotne ho zabezpečiť*.

čik k *dispozitívnym rozvodom dohodou*,³⁷⁹ možno práve v preferovaní záujmu detí nad osobnými záujmami manželov pozorovať naplnenie snahy o sprísnenie rozvodov. Išlo o jednu z podmienok na to, aby bol rozvrat v ľudovo-demokratickej republike považovaný za dostatočný. Ďalším kritériom *dostatočného* rozvratu bolo, že bol zistený vyšetrovacou procesnou zásadou, ktorej nebránil kauzistický výpočet rozvodových dôvodov a za dostatočný posúdený sudcom s odbornými právnymi znalosťami, vysokou ideologickou a mravnou úrovňou a širokými životnými skúsenosťami, pôsobiaci výchovne, čo vzhľadom na laicizáciu súdnictva, nemohlo byť vždy dosiahnuté.

Pre „*buržoázne právo*“ v znení manželskej novely, ako aj pre právo v znení zákona č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve bolo spoločné, že sa zdôrazňovalo tiež dôslednejšie skúmanie rozvratu mladých manželstiev.³⁸⁰ Rozvrat mohol byť navyše od roku 1953 rozvodovým dôvodom, len ak nedošlo k zmieri manželov, o ktorý sa súd musel obligatórne pokúsiť.³⁸¹

V roku 1956, po prijatí zákonného opatrenia č. 61/1955 Zb., sa za rozvrat dostatočný pre povolenie rozvodu manželstva považovalo vo výnimočných prípadoch aj, ak spolu manželia dlhodobo nežili a o rozvod požiadal manžel výlučne vinný z rozvratu, bez súhlasu manžela nevinného. Nad týmto všetkým však stál nasledujúci prístup: „*Obvyklému pitvaniu termínov, ktoré zákon používa, výrazových odtiěnov, pádov, umiestnenia čiarok vo vete atď., nutne musí predchádzať pochopenie politickej, hospodárskej a sociálnej štruktúry našej spoločnosti, uvedomenie si podstaty práva ako uzákonenej vôle vedú-*

In PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právnik*. 1950, 89, 1, s. 15.

In ŠOŠKOVÁ, I.: *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949*. Banská Bystrica: Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016, s. 158.

³⁷⁹ „*Hoci aj v socialistickej literatúre sa začali objavovať názory, podľa ktorých dobrovoľný a nezvratiteľný vzájomný súhlas s rozvodom treba považovať za dostatočný dôvod rozvodu manželstva. Niektorí autori dokonca navrhujú, aby v prípade, keď dôjde k vzájomnej dohode manželov o rozvode manželstva, ani nerozhodoval súd, ale prípady tohto druhu by sa odovzdali orgánu poverenému viesť matriky, najmä ak bolo manželstvo bezdetné.*“ Autorka však takéto názory odmieta, keďže ich považuje za rozporné s ústavou garantovanou ochranou manželstva a rodiny.

In PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 33.

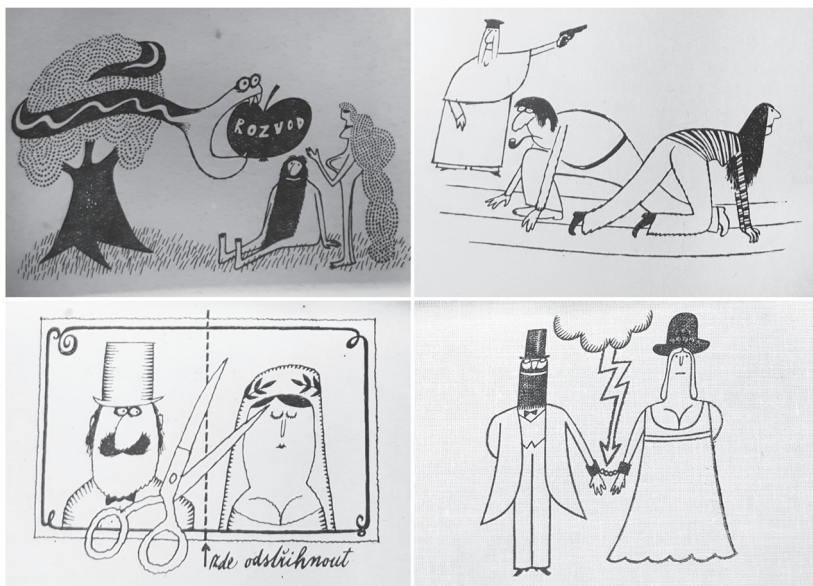
³⁸⁰ ŠOŠKOVÁ, I.: *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949*. Banská Bystrica: Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016, s. 154.

³⁸¹ Zavedený plenárnym uznesením Najvyššieho súdu zo 4. 11. 1953 o zásadne povinných zmierovacích pokusoch súdu pri prvom konaní o rozvod.

In PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 67.

*cej robotníckej triedy a funkcie práva – rodinné právo nevynímajúc, ako sily pomáhajúcej odstrániť zvyšky kapitalizmu a jeho vykorisťovateľskej morálky.*³⁸²

4.5 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 94/1963 Zb. o rodine

Obrázok 5 Ilustrácie rozvodu zo socialistickej literatúry 70. rokov

Zdroj: Pávek, F. Rozvody očima soudce. Praha: Práce, 1973.

Deklarácia vybudovania socializmu v Československu si vyžiadala revitalizáciu právneho systému, ktorá sa v oblasti rodinného práva prejavila prijatím nového zákona – zákona č. 94/1963 Zb. o rodine – *vo svojej podstate novely predchádzajúceho zákona, ktorá bola z dôvodov prehľadnosti a zrozumiteľnosti pre pracujúci ľud vydaná ako nový zákon.*³⁸³ Bezprostredná úprava rozvodu

³⁸² VIKTORY, N.: Vítame ľudový zákon o rodinnom práve. In *Právny obzor*. 1950, XXXIII, 1, s. 7.

³⁸³ VESELÁ, R.: *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: Key Publishing, 2013, s. 111 – 112.

bola v § 23 – § 25,³⁸⁴ kde možno pozorovať už tretiu terminologickú a čiastočne aj obsahovú zmenu pojmu rozvrat manželstva. Tentokrát zákonná úprava použila formuláciu *vážny rozvrat manželstva*, čo však neznamená, že sa nevyžadovali atribúty *trvalý* a *hlboký*. Prístup k príčinám rozvratu manželstva sa racionálne ustálil v období ľudovodemokratického Československa, avšak opätovne možno vývoj zaznamenať s prihliadnutím na podmienky kladené na rozvrat manželstva a s prihliadnutím na vinu manželov.³⁸⁵

Čo sa týka podmienok kladených na rozvrat manželstva, naďalej platili požiadavky zhodné s požiadavkami ľudovodemokratického režimu v znení zákonných opatrení z rokov 1953 a 1955, avšak rozšírené o podmienku, že *zachovanie manželstva neobstálo ani po posilnenom výchovnom pôsobení zo strany štátnych orgánov, spoločenských organizácií a súdu*. Výchovná funkcia bola zakotvená aj v OSP (v podstate fakultatívne zmierovacie konanie prostredníctvom možnosti vykonania pohovorov s manželom, ktorý si neplní svoje manželské povinnosti a obligatórne zmierovacie konanie³⁸⁶) a zdôrazňovala sa aj preventívna výchovná funkcia všetkých spoluobčanov. V zákonnej úprave sa zmenil pozorovaný subjekt záujmu pri rozvrate manželstva, ako *spoločenskej inštitúcie*.³⁸⁷ **Nebol to už dominantný záujem manželov ako za účinnosti zákona č. 320/1919 Zb. z. a n. a ani výlučne dominantný záujem maloletých detí ako za účinnosti zákona č. 265/1949 Zb., ale záujem spoločnosti a záujem maloletých detí nadradené rozvrátenému manžel-**

³⁸⁴ § 23 (1) Štátne orgány v spolupráci so spoločenskými organizáciami a všetkými občanmi sú povinné napomáhať upevňovaniu manželstva a rodiny, najmä tým, že predchádzajú príčinám, ktoré by mohli viesť k narušovaniu pevnosti a trvalosti vzťahov v manželstve a v rodine.

(2) Lahkomyselný pomer k manželstvu je v rozpore so záujmom spoločnosti. Preto možno k zrušeniu manželstva rozvodom pristúpiť len v spoločensky odôvodnených prípadoch.

§ 24 Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Pri rozhodovaní o rozvode musí súd prihliadnuť najmä na záujmy maloletých detí.

§ 25 Súd je povinný zistiť príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvráteniu manželstva. Svoje zistenia uvedie v odôvodnení rozhodnutia.

³⁸⁵ Dôvody, ktoré viedli zákonodarcu k upusteniu od konceptu viny boli zrejme viaceré: zložitost manželských vzťahov, komplikovanost vzťahov medzi prvotnou a následnými príčinami rozvratu či využívanie detí rodičmi pri rozvode, od ktorých žiadali, aby preukázali vinu jedného z nich.

In VALKOVÁ, V.: Výrok o vine na rozvrate manželstva a jeho východiská. In *Teoretické úvahy o práve 12. Zborník z Vedeckej konferencie doktorandov a školiteľov Trnavskej Univerzity v Trnave, Právnickej fakulty*. Trnava: Trnavská univerzita, 2016, s. 11.

³⁸⁶ Zákon č. 99/1963 Zb., § 62 – § 64 a § 70 – § 72.

³⁸⁷ PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 35.

stvu.³⁸⁸ Preferovanie spoločenského záujmu nad záujmami jednotlivca možno považovať za kolektívnu črtu všetkých totalitných režimov.³⁸⁹ Vzhľadom na to, že zachovanie manželstva bolo vnímané aj ako úspech výchovnej funkcie socialistického štátu, nebolo nutné mať už viac zakotvený princíp viny ako podmienky zrušenia manželstva, ktorá bola v nesúlade so *socialistickým humanizmom*³⁹⁰ a *bolševickou pokrokovosťou*,³⁹¹ lebo spoločenský tlak na rozvádzajúcich sa manželov a prípadné vyslovenie morálneho odsúdenia v súdnom rozhodnutí³⁹² boli nepochybne dostatočnou náhradou. Zdôraznením výchovnej funkcie sa ešte viac posilnil prístup nie jednoznačného definovania príčin rozvratu, o prípustnosti ktorých mohol rozhodnúť jedine súd. Keďže jediným hmotnoprávnym meradlom rozvratu ostal záujem spoločnosti a záujem maloletých detí, pri definovaní rozvratu sa nepochybne ešte dôslednejšie vychádzalo aj z informácií o dôvodoch uzavretia manželstva, (ne)plnení manželských povinností či postoji k druhému manželovi a rozvodu samotnému a o (pra)príčinách, ktoré viedli možno len k jednej prezentovanej („poslednej“) príčine rozvratu. **Aj terminologický odklon zákona od „dôvodov“ (pojem pred a po r. 1949) k „príčinám“ akoby bol v súla-**

³⁸⁸ Resp. nadradenosť záujmu maloletých detí a spoločnosti záviseli od rozhodnutia súdu. Kým Planková napr. uviedla nadradenosť, Radvanová skonštatovala, že *ak je dokázaný rozvrat v zmysle § 24 zákona o rodine, bolo by protirečením povedať, že je napriek tomu v záujme maloletého manželstvo zachovať*. Podľa nej zákon o rodine opustil pôvodnú koncepciu § 30 (2) zákona o rodinnom práve. Obdobne sa vyjadřila aj o spoločenskom záujme. Za vhodný argument v prospech jej názoru by sme uviedli gramatický výklad príslušných ustanovení zákona, keďže formulácia *pri rozhodovaní o rozvode musí súd prihliadnuť najmä na záujmy maloletých detí* sa javí byť miernejšia ako formulácia *ak majú manželia maloleté deti, nemožno manželstvo rozvodom zrušiť, ak by to bolo v rozpore so záujmom detí*. In PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 55.

In RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, s. 35 – 37.

In zákon č. 265/1949 Zb.

In zákon č. 94/1963 Zb.

³⁸⁹ Podľa Churchilla: *„Fašizmus bol tieňom, resp. škaredým dieťaťom komunizmu a z fašizmu sa zas vyvinul nacizmus a vo všetkých bol jednotlivec len otrokom silného štátu, mravcom v nemennom mravenisku bezcieľných, sterilných aktivít*.

In RUOTSILA, M.: *Churchill and Finland. A study in anticommunism and geopolitics*. London: Routledge, 2005, s. 50.

³⁹⁰ PAP, T.: Rozvod a vina v systéme socialistických manželských práv. In *Právnik*. 1961, 9, 1, s. 791.

³⁹¹ ANTOLSKAIA, M.: *Convergence of Divorce Laws in Europe*. [online]. Amsterdam: Vrije Universiteit, s. 12. [cit. 2017. 05. 13]. Dostupné na internete: <http://www.law2.byu.edu/isfl/saltlakeconference/papers/isflpdfs/Antokolskaia.pdf>.

³⁹² PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 95.

de s požadovaným preventívnym a výchovným pôsobením. Nestačilo zistiť dôvod rozvodu (tú pomyselnú poslednú príčinu rozvratu, resp. následok prapríčin), ale čo takémuto dôvodu predchádzalo a efektívne využiť poznanie príčin pri pokuse o zmier.

Aj v šesťdesiatych rokoch boli najčastejšími príčinami (následkami prapríčin), obdobne ako v ľudovodemokratickom Československu, nevera, rozdielnosť pováh a záujmov, opilstvo, hrubosť a opustenie spoločnej domácnosti. Jednou z najčastejších príčin sa v šesťdesiatych rokoch stalo aj neuvážené manželstvo. Pre päťdesiate aj šesťdesiate roky boli spoločné ďalšie, menej časté príčiny, ako napr. nezáujem o rodinu, sexuálne nezhody, finančné nezhody, odsúdenie pre trestný čin, nadmerná žiarlivosť či pobyt v cudzine.³⁹³ Samozrejme, viedli sa polemiky o tom, či je vhodné, aby bol uznávaný rozvratový potenciál niektorých príčin, napr. ťažkej alebo nevyliciteľnej choroby, ktorá vznikla počas manželstva, odsúdenia pre trestný čin, nezvestnosti manžela či povahových rozporov³⁹⁴ pre možný konflikt s ústavnou ochranou manželstva, zákonnou požiadavkou zákazu ľahkovážnych rozvodov a morálky ako takej, avšak v judikatúre sa objavovali, takže všetko záležalo od posúdenia osobitostí konkrétneho prípadu sudcom.³⁹⁵

³⁹³ PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce*. Praha: Práce, 1973, s. 64, 117 – 118.

³⁹⁴ PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 62 – 64.

³⁹⁵ Právna náuka v tomto období vyšpecifikovala aj **teóriu subjektívnych a objektívnych rozvodových dôvodov**, s ktorými sme pracovali kontinuálne od kapitoly č. 2.

Subjektívnymi príčinami rozvratu manželstva boli také, ktoré priamo záviseli od vôle manželov, lebo ich chceli a ktoré podstatne ovplyvňovali vzájomné vzťahy manželov. Išlo o príčiny existujúce už pri uzavretí manželstva (nepripravení, bez náležitého vzťahu k partnerovi), skutočnosti zatažené jedným z manželov, príčiny spočívajúce v porušovaní manželských povinností (spolužitie, vernosť, pomáhanie, dodržiavanie povinností rodičov voči deťom).

Objektívnymi príčinami rozvratu manželstva boli príčiny existujúce mimo vôle manželov, od nej nezávislé, avšak ovplyvňujúce vzájomné vzťahy manželov natolko, že medzi nimi došlo k rozvratu manželstva. Niekedy vystupovali takéto príčiny samostatne, inokedy v spojitosti so zavineným konaním niektorého z manželov. Išlo najmä (a v závislosti od sudcu) o duševnú poruchu v čase trvania manželstva, neplodnosť, sexuálnu dysfunkciu, neodstrániteľné príčiny brániace v spolužití (rôzne občianstvo), nedostatok spoločného bytu, zásahy príbuzných či tretích osôb, povahové rozpory, dlhší čas trvajúce odňatie slobody za spáchaný trestný čin, nezvestnosť manželstva, veľký vekový rozdiel.

Teória subjektívnych a objektívnych rozvodových dôvodov bola tak v období socializmu väčšmi rozpracovaná oproti predchádzajúcemu obdobiu (podľa definície z roku 1935 bol subjektívny dôvod ten, ktorý bolo možné dokázať *len nepriamo zmýšľaním toho alebo oného manžela*), avšak v tomto období napr. neboli všetci sudcovia jednotní v tom, či povahové rozpory mali alebo nemali byť rozvodovým dôvodom, neexistovali taxatívne vymenované rozvodové dôvody, na rozvody sa nazeralo aj idelologicky a pod. a v období účinnosti man-

Fotografia 8 Slovenská rodina v období socializmu

Zdroj: Rodinný archív autorky.

želskej novely (1919), naopak, prax menila teoretický potenciál zákonných rozvodových dôvodov, takže nemožno hovoriť o precíznosti danej teórie, resp. v jednotlivých obdobiach ju treba vnímať na podklade iných súvislostí, a to najmä, že v socializme boli subjektívne dôvody považované za zavinené manželom/manželmi, a teda priamo dokázateľné, avšak v predchádzajúcich obdobiach prax (a pôvodne aj právna veda) akceptovala subjektívnosť aj ako nezavinené – iba nepriamo dokázateľné konanie, odvíjajúce sa od jednoduchej vôle nezotrvať viac v manželstve.

In PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 61 – 83 a ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentár k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 631.

4.6 Rozvrat manželstva podľa zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine

Zákon č. 94/1963 Zb. o rodine bol v § 23 – § 25 zmenený až v roku 2002, kedy bol vypustený § 23 (1) o posilnenej výchovnej a preventívnej funkcii štátu, spoločenských organizácií a spoluobčanov. V roku 2005 bol prijatý nový, súčasný zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine. Obsah pôvodných § 23 – § 25 je premietnutý do § 22 – § 23,³⁹⁶ pričom boli preformulované tak, že manželstvo viac nie je chápané ako spoločenská inštitúcia. Vynechané bolo ustanovenie o ľahkomyselnom pomere k manželstvu rozpornom so záujmom *spoločnosti*, ako aj prívlastok *spoločenský* účel manželstva a *spoločensky* odôvodnené prípady. Gramatická formulácia rozvratu (hoci s opätovným zdôraznením od I. ČSR kontinuálne trvajúcej požiadavky trvalosti – obsahovej, nie nutne gramatickej), zisťovanie príčin rozvratu³⁹⁷ a záujem maloletých

³⁹⁶ § 22 K zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch.

§ 23 (1) Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spoluzitia.

(2) Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.

(3) Súd pri posudzovaní miery rozvratu vzťahov medzi manželmi prihliada na porušenie povinností manželov podľa § 18 a § 19.

³⁹⁷ Čo sa týka príčin rozvratu manželstva v súčasnosti, zachovaný je prístup platný podľa predchádzajúceho práva, a to, že *znak príčiny rozvratu manželstva stratil svoju informačnú hodnotu, keďže je evidentné, že v pozadí stoja rôzne primárne príčiny. Extrémne príčiny* (nevera, alkoholizmus, nezáujem o rodinu, zlé zaobchádzanie) sú od roku 2011 príčinami rozvratu menej ako v štvrtine prípadov. Vďaka zvyšovaniu (resp. v súčasnosti možno hovoriť o absolútnej dominancii) prípadov, kedy je príčinou rozvratu manželstva rozdielnosť pováh, názorov a záujmov, sú čoraz zriedkavejšie situácie, keď súd určí, že za rozvratom stojí len jeden z manželov. Ak tak však urobí, tak vo viac ako 80 % prípadov ide o muža. Pre ilustráciu, v roku 2016 došlo, súhrnne vo všetkých slovenských mestách, k rozvodu pre rozdielnosť pováh, názorov a záujmov v tritisícdeväťstopäť prípadoch (na vidieku v dvetisícdeväťdesiattri prípadoch) a k rozvodu z druhej najčastejšej príčiny (nevera) v tristoštyri prípadoch (na vidieku v dvestosedemdesiatšedem prípadoch).

In ŠPROCHA, B. – MAJO, J.: Storočie populačného vývoja Slovenska I.: demografické procesy. In *INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave*. [online]. Bratislava: INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 60. [cit. 2017. 05. 13]. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Storocie1.pdf>.

In ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Pramenné dielo Rozvody*. In *Obyvateľstvo a migrácia*. [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2016. [cit. 2017. 05. 22].

detí³⁹⁸ zostali zachované. V ústave (čl. 41) máme tiež naďalej zachovanú ochranu manželstva, rodičovstva, rodiny, detí a mladistvých, ktorá bola navyše posilnená novelou ústavy s účinnosťou od 1. septembra 2014. Takáto posilnená ochrana a podpora manželstva zo strany štátu sa premietla aj v novom Civilnom mimosporovom poriadku, podľa ktorého súd počas konania vedie manželov k odstráneniu príčin rozvratu a usiluje sa o ich zmierenie, pričom môže účastníkov konania vyzvať, aby sa o zmierne riešenie pokúsili mediáciou.³⁹⁹ O manželstve, aj na základe týchto podobností s predchádzajúcou právnou úpravou, tak ani v súčasnosti nemožno povedať, že by bolo bežným zmluvným typom. Manželia sa vo svojej podstate môžu dohodnúť na rozvoде, ako je to zdokladované od 19. storočia, avšak dohodu ako rozvodový dôvod náš právny poriadok, na rozdiel od väčšiny európskych, nepozná.

Dostupné na internete: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/population/indicators/>

³⁹⁸ Zabezpečený precíznou zákonnou úpravou, nie snahou zachovať manželstvo v prípade zisteného vážneho narušenia a trvalého rozvrátenia manželských vzťahov.

³⁹⁹ Konanie o rozvod bolo za mimosporové označené Civilným mimosporovým poriadkom účinným od júla 2016, hoci tradičné ponímanie rozvodového konania v našich dejinách bolo sporové, v zmysle zák. čl. I/1911 inšpirovaného tzv. sociálnou koncepciou civilného procesu. Jej autorom bol Franz Klein, minister spravodlivosti Predlitavska v rokoch 1905 – 1908 a 1916, ktorý tvrdil, že civilný (sporový) proces má zabezpečiť „všeobecné blaho“ (*Wohlfartsfunktion*), pričom k odstráneniu sociálneho zla má prispieť posilnenie úlohy sudcu a obmedzenie panstva strán. Išlo o inšpiračný zdroj väčšiny moderných kodifikácií. Všeobecná úprava nesporového konania bola na našom území prijatá až v roku 1931 (zák. čl. 100/1931 Zb. z. a n.), avšak konanie o rozvod nebolo označené za nesporové. Nastolením ľudovej demokracie a neskôr socializmu sa upustilo od delenia civilných konaní na sporové a nesporové, v prospech zásady materiálnej pravdy vo všetkých konaniach. Aj po socializme bolo rozvodové konanie považované v zmysle Občianskeho súdneho poriadku, zákona č. 99/1963 Zb. za sporové.

In ŠTEVČEK, M.: Koncepcia civilného procesu v Slovenskej republike. In *Justičná revue*, 2016, 68, č. 4, s. 471 – 474.

In MOSNÝ, P. – LAČLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska II. (1848 – 1948)*. Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 148 – 150.

In Zákon č. 161/2015 Z. z., § 96.

ZÁVER

Záverom by sme zdôraznili, že cieľom publikácie je predstaviť históriu právnej úpravy rozvodov na našom území so zameraním sa na vývoj rozvodových dôvodov a na objasnenie toho, čo predchádzalo existencii v súčasnosti jediného rozvodového dôvodu v slovenskej právnej úprave – rozvratu manželstva a tiež ako sa v národnej histórii uplatňovala autonómia vôle v súvislosti so zánikom manželstva, s cieľom vytvoriť historickoprávny podklad pre prípadný *de lege ferenda* návrh zmien v slovenskom rozvodovom práve (rozvod dohodou).

Stredoveké a novoveké uhorské právo a právna náuka do 19. storočia plne akceptovali nerozlučiteľnosť manželstva rímskokatolíkov, tvoriacich absolútnu majoritu obyvateľstva v Uhorsku a Rakúsko-Uhorsku, a preto bolo do roku 1894 možné riešiť manželské nezhody jedine faktickým zánikom manželstva (odluka od stola a lože, separácia), nie zánikom faktickým aj právnym – rozvodom.

Spoločenská situácia sa začala v Uhorsku meniť od roku 1870, kedy začal stúpať počet prípadov, v ktorých manželia riešili svoje manželské problémy konkubinátom a nie oficiálnou cestou odluky od stola a lože, a to bez ohľadu na vyznanie alebo skutočnosť, či žili v meste alebo na dedine. Potvrzuje to aj judikatúra Kráľovskej kúrie, podľa ktorej každý druhý rozvodový proces začatý či už rímskokatolíkom alebo protestantom sledoval cieľ legalizácie konkubinátu po rozvode.⁴⁰⁰

Sekularizačné tendencie sa naplno prejavili v roku 1867, po uvoľnení vzťahov s Rakúskom, kedy sa výber protestantskej viery stal demonštráciou rezistencie a boja o nezávislosť. Možnosť rozvodov manželstva bola zavedená zákonným článkom XXXI/1894, ktorého prijatie bolo výsledkom politickej vôle, avšak nie neuváženým krokom, ale reflexiou na novú spoločenskú situáciu vyvíjajúcu sa desaťročia, na vládnci filozofický svetonázor či na evanjelickú výchovu osobností s rozhodujúcim vplyvom na manželskoprávnu úpravu (František Raffay, Kornel Sztehlo, Alojz Knorr, Juraj Jancsó a pod.).

Uhorská súdna prax zareagovala na predmetnú zmenu v podobe prijatia manželského zákona veľmi pružne a stala sa zárukou elasticity rozvodových dôvodov novoprijatého zákona. Subsumácia zrejmych prípadov cudzolož-

⁴⁰⁰ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*, 2012, 2, s. 139.

stva pod rozvodový dôvod, ktorý neznamenal penalizáciu vinného manžela či rešpektovanie verejného tajomstva právnickej obce, že neexistujúci rozvod dohodou možno zrealizovať prostredníctvom § 77 zák. čl. XXXI/1894 boli excelentným príkladom. Neboli to však len sudy, ale v prvom rade samotní zákonodarcovia, ktorí mali k rozvodovej problematike moderný a pokrokový prístup. Ak aj nepredpokladali rozpínanosť § 77, ich formulácia § 80 rozšírila taxatívny výpočet rozvodových dôvodov v dostatočnej miere.

Kým v súvislosti s manželským zákonom, účinným na území Slovenska do roku 1950, nevznikali interpretačné pochybnosti s ohľadom na hmotnoprávnu rozvodovú úpravu, situácia bola odlišná na českom území, kde bol účinný zákon č. 320/1919 Zb. z. a n., a to kvôli dvom špecifickým rozvodovým dôvodom, rozvratu a neprekonateľnému odporu. Vychádzajúc z pôvodných európskych myšlienok, rozvrat aj neprekonateľný odpor boli dôvodmi, ktoré boli spojené s rozvodom dohodou, t. j. ak sa manželia chceli rozvieť pre subjektívne pocity a subjektívne dôvody ako rôznosť pováh či nezniesiteľnosť spolužitia. Toto bolo v českej právnej úprave okamžite právnou vedou zahrnuté v súvislosti s rozvratom, ktorý začal vystupovať ako rozvodový dôvod postavený na iných objektívnych dôvodoch. V prípade neprekonateľného odporu vládla nejednoznačnosť.

Hoci manželská novela postavila štylisticky rozvodové dôvody rovnocenne na jednu úroveň, teória a prax ich hierarchizovali. Takáto hierarchizácia znemožnila domáhať sa toho, čo by neprekonateľný odpor vo svojej podstate znamenal a umožňoval. Dôsledkom hierarchizácie bolo, že neprekonateľný odpor bol chápaný ako špecifický druh rozvratu, a teda podmienky viazané na rozvod pre rozvrat mali byť zároveň podmienkami pre neprekonateľný odpor, čo v praxi platilo (mal stáť na objektívnych dôvodoch) aj neplatilo zároveň (žalobu mohol podať aj prevažne vinný manžel, ku ktorému by sa druhý manžel pripojil). Právnicki si boli nezrovnalosti v samotnom zákone aj v jeho výklade vedomí, čo vyplýva z návrhov Občianskeho zákonníka, v ktorých bol rozvrat postavený do pozície generálneho rozvodového dôvodu (vhodnejšie formulované superrevíznou komisiou než subkomitétom pre revíziu) popri ďalšom samostatnom rozvodovom dôvode, ktorým bol neprekonateľný odpor.

§ 13 i) MN, v pozícii výlučne rozvodového dôvodu, by sme mohli postaviť na roveň slovenskému § 77 zák. čl. XXXI/1894, lebo oba predstavovali potenciál pre manželov ako dosiahnuť rozvod dohodou. Rozdiel pri porovnaní týchto dvoch paragrafov vidíme v modernom, no odbornou literatúrou neakceptovanom potenciáli § 13 i). Kým ešte v uhorských komentároch k man-

želskému zákonu zaznievali priam oslavné vety na skutočnosť, že § 77 možno simulovať rozvod dohodou, v českej literatúre nachádzame o takejto dimenzii § 13 i) negatívne vyjadrenia.

Premenu odlúčených manželstiev na manželstvá rozvedené povoľoval aj manželský zákon, aj manželská novela. Manželský zákon v § 107⁴⁰¹ a manželská novela v § 15 – § 18. Podľa uhorského manželského zákona však bola odluka prípustná len z objektívnych dôvodov, kým podľa československej manželskej novely bola prípustná aj odluka dobrovoľná, kedy sa dôvod zisťovať nemusel. Dobrovoľná odluka a prezumpcia, že tri roky odlúčenia dokazujú neprekonateľný odpor, boli jednoznačným zakotvením rozvodu dohodou v československej právnej úprave, ktorý sa podľa uhorského manželského zákona musel simulovať prostredníctvom § 77. Ako bolo poukázané v práci, názor tvorcov návrhov Občianskeho zákonníka a Najvyššieho súdu ČSR sa aj v tomto odlišoval.

Zákon č. 265/1949 Zb. priniesol jednoznačnosť v nahliadaní na rozvodový dôvod rozvratu, ktorý obsahol všetky ostatné rozvodové dôvody, vrátane dôvodu neprekonateľného odporu. Rozvrat sa stal všeobecným rozvodovým dôvodom bez taxatívneho vymenovania príčin, ktoré ho mohli formovať, čo platí do súčasnosti. Taxatívnosť rozvodových dôvodov, *ergo* podľa prístupu československej právnej vedy aj príčin rozvratu manželstva za účinnosti manželskej novely, posilňovala princíp viny a oslabovala zásadu materiálnej pravdy, čo sa zmenilo v období ľudovej demokracie, odstránilo sa v období socializmu a zostalo zachované dodnes.⁴⁰² Zmenu možno vnímať aj v súvislosti s gramatickou formuláciou, ktorej variácii však neprikladáme veľký význam (relevantná bola skôr zmena formulácie dôvodov rozvratu na príčiny rozvratu). Markantná bola zmena týkajúca sa subjektov, ktorých záujem sa prioritne sledoval v súvislosti s povolením rozvodu. V období účinnosti manželskej novely to boli samotní manželia, v období ľudovej demokracie maloleté deti a manželia a v období socializmu maloleté deti, spoločnosť a manželia. Samozrejme, aj v súčasnosti je trendom považovať spoločnosť za príkladnú, ak sú v nej príkladné medziludské vzťahy, avšak záujem spoločnosti eventuálne prevyšujúci záujem manželov bol zákonom popretý

⁴⁰¹ Ak odluka od postele a stola trvala dva roky od nadobudnutia právoplatnosti odlukového rozsudku, môže ktorýkoľvek z manželov žiadať, aby sudca zmenil odlukový rozsudok na rozsudok rozvodový.

⁴⁰² Súd postupuje v súčinnosti s účastníkmi konania tak, aby zistil skutočný stav veci. Súd je povinný na účely zistenia skutočného stavu veci vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhlí.

In zákon č. 161/2015 Z. z. čl. 6.

prostredníctvom novely zákona č. 94/1963 Zb. v roku 2002. Záujem maloletých detí je stále prioritne sledovaný, avšak zabezpečený inými zákonnými spôsobmi ako prípadným preferovaním zachovania aj rozvráteného manželstva, čo bolo akceptovateľné v období ľudovej demokracie a v právnej vede nejednoznačné aj v období socializmu.⁴⁰³ Čo sa týka výchovnej a preventívnej funkcie súdov, najsilnejšia bola v období socializmu, avšak súčasný trend na Slovensku nenabral očakávané európske tendencie liberalizácie inštitútu manželstva a v roku 2016 bola táto funkcia posilnená, a to aj možnosťou súdov vyzvať účastníkov konania na pokus o zmier mediáciou, ak má sudca pochybnosti o rozvrate manželstva.

Rozvrat manželstva je v súčasnosti typickým rozvodovým dôvodom vo väčšine európskych krajín, avšak jeho obsah sa rôzni a môže byť dôvodom rôznych spôsobov rozvodu. Napríklad v Nemecku existuje prezumpcia rozvratu za predpokladu, že manželia spolu tri roky nežijú, aj ak by sa jeden z nich nechcel rozviesť [§ 1565 (2) BGB], v Rakúsku sa za rozvrat považuje previnenie manžela voči druhému z manželov, duševná choroba manžela, zrušenie spoločnej domácnosti trvajúce aspoň tri roky a súhlas s rozvodom [§ 49 – § 55 a) Ehegesetz], kým na Slovensku musí byť podľa zákonnej formulácie o rozvrate subjektívne presvedčený súd. Keď predmetný rozvodový dôvod vznikol na počiatku 20. storočia, bol prostriedkom pre uplatnenie autonómie vôle, prostriedkom pre rozvod dohodou. Neskôr mu štáty pripísali rôzny obsah, čo v zásade platí do súčasnosti a záleží na zákonodarcoch jednotlivých krajín a celoeurópskych tendenciách, či a akým smerom sa bude tento inštitút v Európe vyvíjať, prípadne zjednocovať a aký dosah to bude mať na Slovenskú republiku, ktorej rozvodová právna úprava (právna úprava rozvratu manželstva) je pomerne konzervatívna [dohoda manželov, príp. ich separácia vylučuje povinnosť súdu (iného orgánu) skúmať dôvody rozvratu v Česku, Maďarsku, Rakúsku, Nemecku, Holandsku, Belgicku, Bulharsku, Francúzsku, Grécku, Portugalsku, Španielsku, Taliansku, Dánsku, Švédsku, Estónsku (konsenzuálny administratívny rozvod), Fínsku, Litve (konsenzuálny notársky rozvod), Lotyšsku, Luxembursku či Rumunsku (konsenzuálny administratívny alebo notársky rozvod)].⁴⁰⁴

⁴⁰³ V súčasnosti takúto „tvrdostnú klauzulu“ obsahuje napr. nemecký BGB (§ 1568), podľa ktorého nemožno rozviesť rozvrátené manželstvo, ak je to v rozpore so záujmom maloletých detí.

⁴⁰⁴ Informácie sú získané zo správ podaných Európskej komisii jednotlivými členskými krajinami. Jednotlivé národné správy sú prístupné na stránke Európskej komisie. In EUROPEAN COMMISSION: *Going to Court. Family Matters. Divorce*. [online.] Brussels: Europe-

Za inšpiratívny pre slovenskú právnu úpravu, aj pre svoju konzervatívnosť, považujeme český občiansky zákonník, ktorý je v súlade s európskymi tendenciami krajín, ktoré určite nevykazujú menšiu mieru rešpektu voči inštitúcii manželstva a súvisiacemu cirkevnému odkazu, ale kladú dôraz na slušnú komunikáciu a alternatívne riešenie sporov, ktorého výhody v súčasnosti do popredia stavia ako slovenské občianske, tak aj trestné právo.

Podľa § 757 českého občianskeho zákonníka:

1) *Ak sa pripojí manžel k návrhu na rozvod manželstva, ktorý podá druhý z manželov, súd manželstvo rozvedie bez toho, aby zisťoval príčiny rozvratu manželstva, ak príde k záveru, že zhodné tvrdenie manželov a zámer dosiahnuť rozvod sú pravdivé a pokiaľ:*

- a) *ku dňu zahájenia konania o rozvod trvalo manželstvo najmenej jeden rok a manželia spolu viac než šesť mesiacov nežijú,*
- b) *sa manželia, ktorí sú rodičmi maloletého dieťaťa, ktoré nenadobudlo svoj-právnosť, dohodli na úprave pomerov tohto dieťaťa po rozvode a súd ich dohodu schválil,*
- c) *manželia sa dohodli na úprave svojich majetkových pomerov, svojho bývania a popípade výživného po rozvode.*

(2) *Dohody uvedené v ods. 1 písm. c) vyžadujú písomnú formu a podpisy musia byť úradne overené.*

Prezumpcia rozvratu je inšpiratívne, avšak menej konzervatívne, upravená napr. v belgickej právnej úprave: „*Manželstvo je považované za rozvrátené, ak je návrh na rozvod podaný jedným z manželov a ak spolu manželia nežili po dobu viac ako jedného roka. Ak de facto separácia manželov trvala menej ako jeden rok a nie je podaný spoločný návrh manželov, manželstvo sa považuje za rozvrátené, ak navrhovateľ pred súdom zopakuje, že na návrhu trvá aj po dobe určenej na rozmyslenie.*“⁴⁰⁵

Liberalizácia slovenskej rozvodovej právnej úpravy však nie je jediným námetom na diskusiu. Úplným záverom sa vrátim na úvod samotnej publikácie, a to k časom, kedy bolo manželstvo na našom území nerozlučiteľné, a kedy mohli byť manželské nezhody riešené len tzv. odľukou od stola a lože, resp. separáciou. Práve aj zamyslenie sa nad týmto inštitútom, ktorý by existoval popri liberalizovanej právnej úprave, považujeme za inšpiratívne a ktorého pozitíva si cenia aj iné európske krajiny (náboženské dôvody, spôsob ochrany manželstva, vyporiadanie majetku starších manželov, ktorí spolu už

an Comission, 2017. [cit. 2017. 06. 03]. Dostupné na internete: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-en.do

⁴⁰⁵ V angličtine aj tzv. *cooling-off period*, doba na vychladnutie.

nechcú zotrvať v manželstve ani vstúpiť do nového, povinnosť pomoci odlúčenému manželovi v ťažkostiach či jeho právo dediť a pod.). Formuláciu zodpovedajúceho ustanovenia navrhujeme:

§ x (1) Súd môže manželov, na návrh niektorého z nich alebo na základe spoločného návrhu odlúčiť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel.

(2) Manželstvo ostáva počas legálnej separácie právne zachované. Legálna separácia ruší povinnosť spolužitia manželov, zakladá povinnosť vyporiadať spoločný majetok a upraviť práva a povinnosti k maloletým deťom rovnako ako rozvod.

§ y (1) Počas trvania legálnej separácie nemožno podať návrh na rozvod manželstva po dobu šiestich mesiacov od rozhodnutia o legálnej separácii manželov.

(2) Legálna separácia manželov je ukončená obnovením manželského spolužitia alebo rozvedením manželstva.

SUMMARY

This publication has aimed to give an account of the development of the divorce legal regulation on the Slovak territory, with focus on the divorce grounds and on clarification what preceded the existence of the only divorce ground which has been existent in the effective Slovak legal regulation, i.e. the divorce ground called irretrievable breakdown. In the centre of attention is how the autonomy of will to dissolve the marriage was exercised, in order to create the legal-historical groundwork for potential *de lege ferenda* discussions on the Slovak divorce law (divorce by mutual consent).

Regarding the historical development, it is necessary to say that the medieval and modern Hungarian law and Hungarian jurisprudence until the 19th century fully accepted the indissolubleness of matrimonies of the Roman-Catholics, who were the absolute majority of the inhabitants of the Hungarian Kingdom and of Austro-Hungarian Empire and therefore the marital problems could only be solved through the factual dissolution of marriage (separation from bed and board), not through both factual and legal dissolution, i.e. divorce.

The situation in the Hungarian part of the Empire started to change in 1870, when the number of concubinages rather than separated marriages started to increase, regardless of urban or rural environment and regardless of the confession of the spouses. This was evidenced by the Hungarian Royal Curia, i.e. the Hungarian Supreme Court, according to which every second divorce proceeding was initiated by a Roman-Catholic or Protestant who sought for legalisation of their concubinage after divorce.⁴⁰⁶

The tendencies to secularise the marriage law rose after release of Hungary-Austrian tension in 1867, when the choice of the Protestant religion in the Hungarian part became a demonstration of resistance and fight for independence from the Catholic Habsburgs. The possibility to divorce for the Hungarian part was given by the Law no. XXXI/1894 (the Marriage Law), a political invention, which, however, was not an unmediated step but a reflection of some decades of changing social situation, of the ruling philosophical views and of the Evangelical education of the personalities who had

⁴⁰⁶ HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895–1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*, 2012, 2, p. 139.

important influence on the Hungarian marriage law (Raffay Ferenc, Sztehlo Kornél, Knorr Alajos, Jancsó György etc.).

The Hungarian court practice welcomed the adoption of the Marriage Law with flexibility. Hungarian courts ensured elasticity of the divorce grounds; e.g. evident cases of adultery were very often qualified under a different divorce ground in order to avoid penalisation of the guilty spouse or the non-existent divorce by mutual consent was conducted through the Art. 77 of the Marriage Law. Nonetheless, it was not only the Hungarian courts but also the law-makers who had such a modern and progressive approach towards the divorce law. Even if some of them did not count with circumvention of the Law through the Art. 77, the Art. 80 which they adopted, adequately broadened the enumeration of the divorce grounds.

There were no interpretative doubts about the Marriage Law effective for the Slovak territory until 1950 but there were such doubts about the Law no. 320/1919 Coll. (the Marriage Act Amendment) effective only in the Czech territory (as after establishment of Czechoslovakia the legal order remained dual), mainly because it allowed divorces on two specific and questionable grounds called irretrievable breakdown and insurmountable aversion. The original European concept of the irretrievable breakdown and insurmountable aversion was that they were a way to divorce by mutual consent, i.e. divorce due to subjective feelings of the spouses and subjective reasons such as diversity of natures or insupportableness of their coexistence. This was almost immediately condemned in the Czech environment within the context of the irretrievable breakdown which was named as a general divorce ground which had to be based on different objective divorce grounds. Regarding the insurmountable aversion, the opinions were not consistent.

The Marriage Act Amendment did not hierarchize the divorce grounds, unlike the legal theory and the court practice. Such hierarchization made it impossible to demand what the insurmountable aversion *suapte natura* meant and allowed for. The insurmountable aversion was due to this hierarchization understood as a specific offshoot of the irretrievable breakdown and consequently all the conditions bound to irretrievable breakdown had to be applied to insurmountable aversion. As it was an *ex post* hierarchization, in practice this worked (courts demanded an objective ground for alleged insurmountable aversion as for the irretrievable breakdown) and did not work in the same time (predominantly guilty spouse could file an action and the other spouse joined him or her, while the action on divorce for the irretrievable breakdown could be filed only by the innocent spouse).

The lawyers were aware of the contradictory interpretation of the Marriage Act Amendment, as evidenced by the First-Republic revisory suggestions. These placed the irretrievable breakdown into the position of a general divorce ground (better phrasing made by the super-revisory committee in 1931 when compared to the phrasing made by the subcommittee in 1924), which stood next to the other independent divorce ground which was the insurmountable aversion.

Art. 13, letter i) of the Marriage Act Amendment can be compared to the Art. 77 of the Hungarian (Slovak) Law no. XXXI/1894, because both Laws potentially allowed the spouses to divorce by mutual consent. The difference is that the Hungarian jurisprudence celebrated the Art. 77 and the possibility to evade the Law enshrined within it, while the Czech jurists heavily criticised this possibility through the Art. 13, letter i).

Both the Marriage Law (Art. 107⁴⁰⁷) and Marriage Act Amendment (Art. 15–18) made it possible to transform the decree of judicial separation into a divorce. Nevertheless, according to the Hungarian (Slovak) Marriage Law, the separation was possible only on objective grounds, while according to the Czech Marriage Act Amendment, the separation was possible also on voluntary basis, without the need to state a reason for it. The voluntary separation and the presumption of the insurmountable aversion due to three years long separation were a clear possibility how to divorce by mutual consent. As it was shown within the chapter about the First-Republic revisory suggestions, opinions of the authors of these revisory suggestions were not in line with the decisions of the Czechoslovak Supreme Court.

The Law. no. 265/1949 Coll. brought exactness regarding the irretrievable breakdown which contained all the other grounds for divorce, including the insurmountable aversion, and became the only possible divorce ground. It became the general divorce ground without further enumeration of its objective reasons and as such remained in the effective Slovak law up until today. The enumeration of the divorce grounds, *ergo* of the grounds for the irretrievable breakdown in the Czech jurisprudence while the Marriage Act Amendment was in effect, strengthened the principle of proving the guilt and weakened the principle of material truth. This changed when the regime in Czechoslovakia turned to the People's Democracy, diminished when

⁴⁰⁷ If the separation from bed and board lasted at least two years since rendition of the decree of judicial separation, any of the spouses can demand transformation of the decree of judicial separation into a divorce.

the regime turned to Socialism and remained unchanged up until today.⁴⁰⁸ Also the change in the grammar was obvious, the grounds of the irretrievable breakdown changed into reasons of the irretrievable breakdown. There was a change regarding the persons who were preferentially protected from the bad effects of divorce. While the Marriage Law / Marriage Act Amendment were in force, the spouses were protected with the highest priority. During the People's Democracy it was the minor children and the spouses and during Socialism it was the minor children, the society and the spouses.

Naturally, also nowadays is the society deemed for exemplary when its members have exemplary relations to each other, however, in divorce matters the protection of the spouses rather than the society became again prevalent since 2002. The protection of the minor children is still overriding but is ensured with different measures rather than preserving a broken down marriage (preserving a broken down marriage was accepted during the People's Democracy regime and ambiguous during the Socialist regime).⁴⁰⁹ What refer of the court function in the education policy, it was the strongest during Socialism and then weakened but surprisingly enough, it strengthened in Slovakia since the recodification in 2016. Back then the courts gained the power to summon the parties to mediation in order to reach a reconciliation marital agreement, if they doubt the irretrievable breakdown.

The irretrievable breakdown is nowadays a typical divorce ground in majority of the European countries but its content might vary and allow for different ways of obtaining divorce. E.g. in Germany, there is a presumption of irretrievable breakdown if the spouses do not live together for at least three years even if only one of them wants to obtain divorce [§ 1565 (2) BGB], in Austria it is such a serious marital fault or dishonourable or immoral conduct that restoration of a relationship cannot be expected, mental disturbance, separation for at least three years and consent [§ 49 – § 55 a) Ehegesetz] and in Slovakia it is all what makes the court believe that the marriage irretrievably broke down. When this divorce ground was for the first time formed at the beginning of the 20th century, it was a mean for divorce by mutual consent. Later it was interpreted variously and also nowadays the interpretation within European countries varies. It is a question of time and will of the law-makers and politicians, whether the European divorce law will be

⁴⁰⁸ Judge shall investigate the true matter of fact and therefore is obliged to develop evidence, even if this was not submitted by the party. Art. 6 of the Law no. 161/2005 Coll.

⁴⁰⁹ According to the German BGB (Art. 1568) it is not possible to obtain a divorce if it is in conflict with the interest of minor children.

harmonised and consequently whether the Slovak divorce law will become less conservative [consent of the spouses or their separation eliminates the necessity of the court (other state authorised person) to examine the reasons or irretrievable breakdown in the Czech Republic, Hungary, Austria, Germany, Netherlands, Belgium, France, Greece, Portugal, Spain, Italy, Denmark, Sweden, Estonia (administrative divorce by consent), Finland, Lithuania (notary divorce by consent), Latvia, Luxembourg, Romania (administrative or notary divorce by consent)].⁴¹⁰

The Czech legal regulation of divorce by consent is for sure inspiring for the Slovak environment, as it is, even though conservatively, in line with tendencies of the European countries which certainly do not respect the marriage and related Church legacy less than Slovakia but place emphasis on decent communication and alternative dispute resolution which is, after all, favoured also by both Slovak civil and criminal law.

According to the Art. 757 of the Czech Civil Code:

(1) If a spouse joins the petition for divorce filed by the other spouse, the court will grant the divorce without investigating the cause of breakdown of marriage if it concludes that the concurring statement of the spouses in relation to the breakdown of the marriage and the intention to get a divorce is true, and if:

a) by the date on which divorce proceedings are initiated the marriage has lasted at least one year, and the spouses have not lived together for more than six months,

b) the spouses who are parents of a minor child which has not yet acquired full legal capacity have agreed to provide for the arrangements in respect of the child for the time after the divorce and the court has approved the agreement,

c) the spouses have agreed to provide for their property situation, their housing and, where appropriate, the maintenance and support for the period after this divorce.

(2) The agreements referred to in Subsection (1) (c) must be in writing and the signatures must be authenticated.

Inspiring, however less conservative presumption of the irretrievable breakdown is in the Belgian Civil Code:

⁴¹⁰ Information are gained from the national reports made by the member states of the European Commission. In EUROPEAN COMMISSION: *Going to Court. Family Matters. Divorce*. [online.] Brussels: European Commission, 2017. [cit. 2017. 06. 03]. Available at: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-en.do

The marriage is deemed to have suffered an irretrievable breakdown if the application for divorce is filed by one single spouse following de facto separation of more than one year. If the de facto separation of the spouses has lasted less than a year and should a party wish to file a unilateral application, then the marriage is deemed to have suffered an irretrievable breakdown if the spouse filing the application appears before the court a second time, following a period of reflection, and repeats his/her wish to be granted a divorce.⁴¹¹

However, the liberalisation of the Slovak divorce law is not the only topic for discussion. In these final words, let me go back to the beginning, to times when the Roman-Catholic marriage was indissoluble. In the first chapter of this publication it was stressed that for the spouses with marital problems until 1894 only separation from bed and board was possible. Such separation, existent besides the divorce by mutual consent, is praised by many European legislators (positives such as taking into account the religious reasons; possibility of saving the marriage; opportunity to settle up the property of older spouses who do not want to continue their marital cohabitation, nor they want to conclude a new marriage; obligation to help the separated spouse in need or the right of the separated spouse to inherit). The suggestion of the relevant provision is as follows;

§ x (1) The court can render a decree of judicial separation if the application is submitted jointly by both spouses or if the application is filed by one single spouse and if the marriage is irretrievably broken down and the continuation of the cohabitation of the spouses and the resumption thereof has become impossible.

(2) Legal separation does not cancel the marriage. Legal separation removes the requirement for all forms of assistance associated with living together, it dissolves the joint estate established by law and lays an obligation to adjust the parental responsibility towards minor children in the same way as divorce.

§ y (1) An application to obtain a divorce can not be filed during six months following the rendition of the decree of judicial separation.

(2) All effects of the legal separation are ceased if the marriage is restored or divorced.

⁴¹¹ Known as the so called *cooling-off period*.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Právne predpisy:

Zák. čl. LIV/1868

Zák. čl. XX/1877

Zák. čl. V/1878

Zák. čl. XXXI/1894

Zákon č. 320/1919 Zb. z. a n.

Zákon č. 265/1949 Zb.

Zákon č. 94/1963 Zb.

Zákon č. 99/1963 Zb.

Zákon č.161/2015 Z. z.

Zákon č. 36/2005 Z. z

Ehegesetz – Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)

Súdne rozhodnutia:

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 7234. M. 12647 zo dňa 6. novembra 1895.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8546. M. 12667 zo dňa 10. decembra 1895.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3189. M. 12 667 zo dňa 1. júla 1896.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3321. M. 12.661 zo dňa 1. septembra 1896.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1156 z roku 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5960/96. M. 15.089. zo dňa 26. januára 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1804. M. 15.070 zo dňa 14. mája 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2924 zo dňa 7. septembra 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1800. M. 15.088. zo dňa 15. septembra 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. 1522. M. 15.046 zo dňa 19. októbra 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4666. M. 15.049 zo dňa 27. októbra 1897.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 7226 z roku 1898.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 130. M. IX. 15067 zo dňa 5. apríla 1898.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1542. M. 16253 zo dňa 27. mája 1898.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4388. M. 16.255 zo dňa 8. augusta 1898.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 846. M. 16.272 zo dňa 31. augusta 1898.

- Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2088. M. 16257 zo dňa 7. septembra 1898.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 603 z roku 1898.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1069. M. 16267 zo dňa 22. júna 1899.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 2008. M. 16 271 zo dňa 26. septembra 1899.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3618 zo dňa 2. novembra 1899.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3374 zo dňa 3. novembra 1899.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 18 zo dňa 13. júna 1900.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1069. M. XII. zo dňa 28. augusta 1900.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5903/900. M. XII zo dňa 16. januára 1901.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 54541. 1900. M. XII. zo dňa 13. marca 1901.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 3713 zo dňa 14. októbra 1903.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. G. 527. zo dňa 5. februára 1904.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8964 zo dňa 9. februára 1904.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 8242/900 zo dňa 17. februára 1904.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1142 zo dňa 29. marca 1905.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4603 zo dňa 27. septembra 1905.
Rozhodnutie Budapeštianskej tabule č. 2700 Dt. 4. f. IV. 189 z roku 1905.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 10.103/905 zo dňa 9. mája 1906.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 6883 zo dňa 4. júna 1906.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 10.787/906 zo dňa 13. novembra 1907.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 246 zo dňa 2. septembra 1908.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 1865 zo dňa 12. novembra 1908.
Rozhodnutie Veľkovaradínskej tabule č. 1415 MD. III. 97 z roku 1908.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4327/908. sz. a. III. p. t. zo dňa 9. februára 1909.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5688/908 zo dňa 9. marca 1909.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 5417/1908 sz. a. III. p. t zo dňa 17. decembra 1909.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4668/910. sz. a. III. p. t. zo dňa 21. decembra 1910.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 1756 MD. VIII. 75 z roku 1912.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 3066 MD. VIII. 77 z roku 1913.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4658 z roku 1915.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. Rp. II. 1153 MD. IX. 203 z roku 1915.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 6108 MD. XI. 89 z roku 1916.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P zo dňa 3. októbra 1916.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 6017 z roku 1916.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. P. III. 5762. Mj. Dt. XII. 65 z roku 1917.

Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. P. III. 580 MD. XII. 122 z roku 1918.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. Rp. III. 1521 MD. XII. 158 z roku 1918.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. C. P. V. 1838 Mj. Dt. 118 z roku 1918.
Rozhodnutie NS ČSR č. Rv. III. 74/20 zo dňa 8. októbra 1920.
Rozhodnutie NS ČSR č. 554 Rv. I 289/20 zo dňa 22. júna 1920.
Rozhodnutie NS ČSR č. 715 Rv. I 477/20 zo dňa 19. októbra 1920.
Rozhodnutie NS ČSR č. 800 Rv I 670/20 zo dňa 7. decembra 1920.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 84. M. Tára II. 96. sz z roku 1921.
Rozhodnutie NS ČSR č. 918 R I 32/21 zo dňa 9. januára 1921.
Rozhodnutie NS ČSR č. 2365 Rv I 1037/22 zo dňa 7. marca 1923.
Rozhodnutie NS ČSR č. 2845 Rv I 665/23 zo dňa 26. júla 1923.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 4332 M. Tára VI. 57 z roku 1924.
Rozhodnutie NS ČSR č. 4072 Rv II 296/24 zo dňa 23. júla 1924.
Rozhodnutie Kráľovskej kúrie č. 33/1925 sz. fent 67. 1. is. z roku 1925.
Rozhodnutie NS ČSR č. 4782 Rv I 27/25 zo dňa 5. marca 1925.
Rozhodnutie NS ČSR č. 5050 Rv I 684/25 zo dňa 19. mája 1925.
Rozhodnutie NS ČSR č. 5653 Rv I 1861/25 zo dňa 13. januára 1926.
Rozhodnutie NS ČSR č. 5687 R I 29/26 zo dňa 21. januára 1926.
Rozhodnutie NS ČSR č. 6312 Rv I 645/26 zo dňa 23. septembra 1926.
Rozhodnutie NS ČSR č. 7248 Rv I 2036/26 zo dňa 16. augusta 1927.
Rozhodnutie NS ČSR č. 7249 Rv. II 67/27 zo dňa 16. augusta 1927.
Rozhodnutie NS ČSR č. 7439 R I 924/27 zo dňa 22. októbra 1927.
Rozhodnutie NS ČSR č. 7710 R. I 4/28 zo dňa 21. januára 1928.
Rozhodnutie NS ČSR č. 8231 Rv II 860/27 zo dňa 17. augusta 1928.
Rozhodnutie NS ČSR č. 8243 Rv II 693/27 zo dňa 23. augusta 1928.
Rozhodnutie NS ČSR č. 9447 R I 950/29 zo dňa 7. decembra 1929.
Rozhodnutie NS ČSR č. 9500 Rv I 1387/29 zo dňa 30. decembra 1929.
Rozhodnutie NS ČSR č. 10520 R II 14/31 zo dňa 12. januára 1931.
Rozhodnutie NS ČSR č. 10793 Rv II 458/30 zo dňa 16. mája 1931.
Rozhodnutie NS ČSR č. 82 Rv II 109/45 zo dňa 15. mája 1946.

Knížná literatúra:

- ADELUNG, J. CH. – ROTERMUND H. W.: *Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers Allgemeinen Gelehrten-Lexico*. Delmenhorst: 1810, 1104 s.
- Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten. Zweiter Theil, Erster Band. Berlin: A. J. Mannkopff Königl. Preuss. Kammergerichts-Rath, 1837, 599 s.
- ANDRLÍK, J.: *Komentár k Zákonu o rodinném právu*. Praha: Orbis, 1954, 568 s.
- BALÁŽ, P.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2001, 428 s. ISBN 9788088715757.
- BÉLI, G.: *Magyar jogtörténet – Az államalapítástól 1848-ig*. Pécs: Janus Pannonius Tudományegyetem Állam, 1995, 170 s. ISBN 963 641 400 9.
- BEŇA, J. – GÁBRIŠ, T.: *Dejiny práva na Slovensku I (do roku 1918)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, 261 s. ISBN 978807160391-7.
- BOTÍKOVÁ, M. – HERZANOVÁ, L. – BOBÁKOVÁ, M. (eds.): *Nerolnícka rodina na Slovensku*. Bratislava: PPA, 2007, 191 s. ISBN 978-80-88926-35-1.
- CSIKY, K. et al.: *Magyar Törvénytár*. Budapest: Franklin Társulat, 1809.
- ČEVELOVÁ-PAVELKOVÁ, Z.: *Každodennosť manželství 19. stoloť v Ćechách pohledem soudních akt a příruček pro katolické kněze*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, 203 s. ISBN 978-80-88030-11-9.
- DETHLOFF, N.: *Die Einverständliche Scheidung*. München: C. H. Beck, 1994, 211 s. ISBN 3406380816.
- DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 1622 s. ISBN 9788089603398.
- ENGELS, F.: *The Origin of the Family, Private Property and the State*. London: Penguin Books, 2010, 240 s. ISBN 9780141958347.
- FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 3. vydanie. Šamorín: Heuréka, 1998, 608 s. ISBN 80-967653-4-5.
- FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Právnický terminologický slovník. Časť maďarsko-slovenská*. Turčiansky sv. Martin: Matica slovenská, 1921, 166 s.
- FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Právnický terminologický slovník. Časť slovensko-maďarská*. Bratislava: Právnická jednota, 1923, 197 s.
- FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Zásadné rozhodnutia býv. uh. kr. Kúrie (do 28. X. 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Právnická jednota, 1927, 1282 s.
- FRANCE, G. S.: *Code Napoleon or The French Civil Code*. London: Thomas Davison, 1824, 627 s.
- FRANK, I.: *Principia iuris civilis hungarici, Tomus I*. Pestini: Venui habent Eggenberge et Vigand, 1829, 335 s.

- GALLAGHER, S.: *Brainstorming: Views and Interviews on the Mind*. Charlottesville: Philosophy Documentation Center, 2008, 276 s. ISBN 9781845401474.
- GERLICH, K.: *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: V. Linhart, 1934, 430 s.
- HENNER, K.: *O uherském právu manželském*. Praha: Alois Wiesner, 1904, 99 s.
- HERCZEGH, M.: *Magyar Házassági Jog*. Budapest: Pallas Irodalmi És Nyomdai Részvénytársaság, 1896, 284 s.
- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině – komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, 558 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- HUMPHREY, M.: *Die Weimarer Reformdiskussion über das Ehescheidungsrecht und das Zerrüttungsprinzip*. Göttingen: Cuvillier Verlag, 2006, 363 s. ISBN 3-86537-741-6.
- HUNT, W. CH.: *Department of Commerce and Labour Bureau of the Census: Special Reports – Marriage and Divorce 1867–1906*. Washington: Government Printing Office, 1909, 535 s.
- JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privat-rechtes*. Wien: Bey Carl Ferdinad Beck, 1818, 351 s.
- KAFKA, B.: *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravodlivosti, 1924, 145 s.
- KELEMEN, E.: *Institutiones Juris Hungarici Privati, Liber I*. Budae: Typis regiae scientiarum univer. hungariae, 1818, 512 s.
- KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, 261 s.
- KLIMEK, A.: *Boj o Hrad I. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*. Praha: Panevropa, 1996, 432 s. ISBN 80-85846-06-3.
- KHLÓSZ, P.: *Praxis seu forma processualis fori spiritualis in Mariano-apostolico Hungariae regno usu recepta*. Tyrnaviae: Typis academis Societatis Jesu, 1761, 248 s.
- KNAPP, V.: *Učebnice občanského a rodinného práva*. 2. vydanie. Praha: Orbis, 1954, 185 s.
- KNORR, A.: *Házassági Perek És Eljárás a Házassági Perekben*. Budapest: Az Athenaeum Irod. És Nyomdai R. T. Kiadása, 1899, 252 s.
- LACLAVÍKOVÁ, M.: *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, 2010, 295 s. ISBN 978-80-224-1142-4.
- LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. I. zväzok. (Od najstarších čias do roku 1848)*. Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2015, 234 s. ISBN 978-80-8082-854-7.
- LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Pramene práva na území Slovenska I. Od najstarších čias do roku 1790*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2007, 415 s. ISBN 978-80-8082-153-1.

- LÁNYI, M. – LALLOSSEVITS, J.: *A Magyar Magánjog Kézikönyve*. 2. vydanie. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913.
- LENGAUER, A. – NESCHWARA, CH. – OLECHOWSKI, T.: *Grundlagen der österreichischen Rechtskultur*. Wien: Böhlau Verlag, 2010, 606 s. ISBN 978-3-205-78628-3.
- LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002, 630 s. ISBN 8089047483.
- Eudové noviny*, IV, 45, 1900.
- MÁDL, F.: Kodifikation des Ungarischen Privat- und Handelsrecht im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 87 – 121.
- MESZLÉNY, A.: *Házassági Jog és a Bírói Gyakorlata*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1930, 394 s.
- MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI: *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*. Praha: Typus, 1931, 392 s.
- MONTESQUIEU, CH. L., de S.: *Persian Letters*. London: J. Tonson, 1736, 276 s.
- MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska I. od najstarších čias do roku 1848*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 136 s. ISBN 9788081683268.
- MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska II. (1848 – 1948)*. Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, 164 s. ISBN 978-83-7490-761-3.
- MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M. – SISKOVIC, Š.: *Metodológia vedeckej práce*. Trnava: Trnavská univerzita, 2015, 185 s. ISBN 9788080828530.
- MUDRONČEK, J.: O civilnom manželstve. Budapešť: Účast. spolok „Hazánk“, 1894, 31 s.
- NAGY, A.: *A házassági jog kodifikációi*. Miskolc: Miskolci Egyetem, 2012, 274 s.
- PAP, T.: Vertragsselemente im Ungarischen Sekularisierten Eherecht des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K.: *Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa 1848 – 1944*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 431 – 439.
- PAPEŽOVÁ, J.: *Osnova rodinného práva v občianskom zákonníku*. Bratislava: Novina, 1937, 15 s.
- PÁVEK, F.: *Rozvody očima soudce (1918 – 1949; 1950 – 1963; 1964 – dodnes)*. Praha: Práce, 1973, 239 s.
- PEROUTKA, F.: *Budování státu 1918 – 1919: 1919 1/2*. Praha: Academia, 2003, 867 s. ISBN 80-200-1095-5.
- PHILLIPS, R.: *A History of Divorce in Western Society*. New York: Cambridge University Press, 1988, 672 s. ISBN 978-0521324342.

- PHILIPS, R.: *Untying the knot. A Short History of Divorce*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991, 261 s. ISBN 0-521-42370-8.
- PLANKOVÁ, O.: *Rozvod manželstva v československom práve*. Bratislava: Osveta, 1964, 208 s.
- RADVANOVÁ, S.: *Rozvod manželství v československém právu*. Praha: Universita Karlova, 1966, 105 s.
- RAFFAY, F.: *A Magyar Házassági Jog – 1894. Évi XXXI. Törvényczikk*. Budapest: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902, 294 s.
- RAFFAY, F.: *A Hütlen Elhagyás Mint Házasságbontó Ok*. Budapest: Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1901, 67 s.
- RÁTH, A.: *Práva medzi mužom a ženou v Uhorsku*. Praha: Alois Wiesner, 1906, 59 s.
- RÉVAY, B.: *A Hütlen Elhagyás*. Budapest: Légrády Testvérek Kiadása, 1921, 145 s.
- ROSZNER, E.: *Régi magyar házassági jog*. Budapest: Franklin – Társulat, 1887, 491 s.
- ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl I. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, 1159 s.
- RUOTSILA, M.: *Churchill and Finland. A study in anticommunism and geopolitics*. London: Routledge, 2005, 199 s. ISBN 9780415349710.
- SALÁK, P. JR.: *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937. Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 122 s. ISBN 978-80-210-8828-3.
- SCHERPE, J. M.: *European Family Law Volume III. Family Law in a European Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, 416 s. ISBN 9781785363047.
- SEDLÁČEK, J.: *Rodinné právo*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právník“ v Brne, 1934, 221 s.
- STUBENRAUCH, M.: *Commentar zum Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien: Manz Verlag, 1902, 1057 s.
- SVOBODA, E.: *Rodinné právo*. Praha: Vesmír, 1921, 117 s.
- SZLEMENICS, P.: *Elementa juris hungarici iudicarii civilis, Liber I., Tomus I*. Posonni: Caroli C. Snischek, 1829, 228 s.
- SZTEHLO, K.: *A házassági elválás joga*. Budapest: Franklin – Társulat, 1885, 248 s.
- ŠTĚPINA, J.: *Rodinné právo*. Praha: Panorama, 1958, 173 s.
- ŠOŠKOVÁ, I.: *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949*. Banská Bystrica: Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016, 198 s. ISBN 978-80-557-1151-5.
- ŠTEFÁNEK, A.: *Základy sociografie Slovenska*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1944, 440 s.
- VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství*. Praha: Máje, 1920, 104 s.

- VALKOVÁ, V.: Výrok o vine na rozvrzate manželstva a jeho východiská. In *Teoretické úvahy o práve 12. Zborník z Vedeckej konferencie doktorandov a školiteľov Trnavskej Univerzity v Trnave, Právnickej fakulty*. Trnava: Trnavská univerzita, 2016. ISBN 978-80-8082-971-1, s. 1 – 15.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1922, 811 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1923, 1008 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1925, 1923 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1926, 2066 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1927, 2172 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa v Praze, 1928, 2284 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1929, 1788 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1930, 1843 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: JUDr. V. Tomsa, 1932, 1780 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Mladá Boleslav: Hejda & Zbroj, 1937, 1383 s.
- VÁŽNÝ, F.: *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Hejda & Zbroj, 1946, 460 s.
- VESELÁ, R.: *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydanie. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 283 s. ISBN 80-86432-93-9.
- VESELÁ, R.: *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: Key Publishing, 2013, 177 s. ISBN 978-80-7418-189-4.
- WERBÖCZ, S.: *Werboczi Decretum Tripartitum*. Tyrnaviae: Typis Collegii Academici Societas Jesu, 1764.

Periodická literatúra:

- BLAŽKE, J.: Ideové základy nového rodinného práva. In *Právnik*, 1950, 89, č. 1, s. 8 – 12.
- ČERMÁK, V.: Nepřekonatelný odpor důvodem rozvodu. In *Právnik*. 1934, LXXIII, zošit 20 – 21, s. 617 – 637.

- ČERNÁKOVÁ, D.: Kvasnička: Rozvod je pre zbabelcov. Téma rozvodov vyvolala ostrú debatu. In *Pravda*. [online]. 2013, XXIII, 148. [cit. 2017. 06. 03]. Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/285129-navrh-na-rozvod-y-dohodou-rozputal-v-plene-vasnivu-diskusiu/>.
- FISCHER-CZERMAK, C.: Die Entwicklung des Ehegatterhalts. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 188, ISSN 2221-8890.
- HERGER, E.: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895 – 1918: Social and Legal Consequences for Women. In *Journal on European History of Law*. 2012, 2, s. 138 – 148, ISSN 2042-6402.
- HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit IX, s. 313 – 328.
- HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit X, s. 353 – 372.
- HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XI, s. 393 – 419.
- HORÁK, A.: Zákon rozlukový po roce praxe. In *Právnik*. 1920, LIX, zošit XII, s. 433 – 454.
- Ludové noviny*, III, 38, 1899.
- Ludové noviny*, V, 32, 1901.
- Milena*, 7, 1947.
- NESCHWARA, CH.: Die Geltung des österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches in Ungarn und seinen Nebenländern von 1853 bis 1861. In *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. 1996, s. 362 – 376, ISSN 0323-4045.
- NESCHWARA, CH.: Eherecht und „Scheinmigration“ im 19. Jahrhundert: Siebenbürgische und ungarische, deutsche und Coburger Ehen. In *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs. Eherecht 1811 bis 2011. Historische Entwicklungen und aktuelle Herausforderungen*. 2012, 1, s. 101 – 117, ISSN 2221-8890.
- PAP, T.: Rozvod a vina v systéme socialistických manželských práv. In *Právnik*. 1961, 9, 1, s. 781 – 793.
- PETRŽELKA, K.: O rozvodu manželství. In *Právnik*. 1950, 89, 1, s. 12 – 21.
- RÁTH, A.: Unifikácia. In *Právnik*. 1920, roč. LIX, zošit VI, s. 193 – 204.
- ŠZABÓ, I.: Az Állami Házasság Megjelenése És a Házasság Felbonthatóságának Kérdése. In *Iustum Aequum Salutare*. 2008, č. 3, s. 49 – 54, ISSN 1787-3223.
- Slovenská žena*, II, 1, 1921.
- ŠOLTÉSOVÁ, E. M.: „Slovenská žena.“ *Slovenská žena*, I, 1, 1920.
- ŠTEVČEK, M.: Koncepcia civilného procesu v Slovenskej republike. In *Justičná revue*. 2016, 68, č. 4, s. 466 – 479, ISSN 1335-6461.

ŠVECOVÁ, A.: Kánonické manželstvo v Uhorsku na prahu modernej doby (všeobecný hmotnoprávny základ). In *Revue církevního práva*. 2015, 62, 3, s. 23 – 45, ISSN 1211-1635.

The Tablet, vol. 85, no. 2854, 1895.

Vasárnapi Ujság, 42, 18, 1895.

Vasárnapi Ujság, 42, 40, 1895.

Vasárnapi Ujság, 42, 52, 1895.

Vasárnapi Ujság, 43, 19, 1896.

Vasárnapi Ujság, 43, 22, 1896.

VIKTORY, N.: Vítame ľudový zákon o rodinnom práve. In *Právny obzor*. 1950, XXXIII, 1, s. 5 – 7.

Živena, VIII, 1, 1917.

Živena, VIII, 4 – 6, 1917.

Živena, IX, 5, 1918.

Živena, XVI, 2, 1926.

Živena, XVIII, 6 – 7, 1928.

Živena, XIX, 6, 1929.

Živena, XIX, 10, 1929.

Živena, XXIII, 7, 1933.

Internetové zdroje:

ALLGEMEINES BÜRGERLICHES GESETZBUCH FÜR DIE GESAMMTEN DEUTSCHEN ERLÄNDER DER ÖSTERREICHISCHEN MONARCHIE. I. Theil. [online.] Wien: Aus der k.k. Hof und Staatsdruckerei, 1811. [cit. 2016. 10. 24]. Dostupné na internete: <http://repostrg.info/wp/abgb-1811/>.

ANTOLSKAIA, M.: *Convergence of Divorce Laws in Europe*. [online]. Amsterdam: Vrije Universiteit. 27 s. [cit. 2017. 05. 22]. Dostupné na internete: <http://www.law2.byu.edu/isfl/saltlakeconference/papers/isflpdfs/Antokolskaia.pdf>.

ANTOLSKAIA, M.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Russia*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, 44 s. [cit. 2017. 05. 13]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Divorce.pdf>.

BÜRGERLICHES GESETZBUCH VOM 18. AUGUST 1896. [online.] Innsbruck: Universität Innsbruck. [cit. 2016. 08. 27]. Text dostupný na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/BGBDR18961900.htm>.

COMMISSION ON EUROPEAN FAMILY LAW: *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance between Former Spouses*. [online]. Utrecht: Molen-

- graaff Institute for Private Law, 2017. 3 s. [cit. 2017. 06. 01]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>.
- DAMANKOŠ, M.: Šírenie reformácie v Uhorsku. In *Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov ESF*. [online]. S. 92 – 93. [cit. 2017. 11. 29]. Dostupné na internete: http://www.ecav.sk/files/user/3_sirenje_reform_v_uhorsku.pdf.
- DE OLIVEIRA, G.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Portugal*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002. 44 s. [cit. 2017. 05. 20]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Portugal-Divorce.pdf>.
- EUROPEAN COMMISSION.: *Going to Court. Family Matters. Divorce*. [online.] Brussels: European Commission, 2017. [cit. 2017. 06. 03]. Dostupné na internete: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-en.do.
- GERGELY, J.: *Churches since Establishment of the Hungarian Kingdom up to Modern Times*. [online]. Budapest: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary. 12 s. [cit. 2016. 06. 02]. Dostupné na internete: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/0C80E8AE-8214-4B2E-B535-031407D28DCB/0/Egyhazak_en.pdf.
- HAUSHEER, H. – WOLF, S.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Switzerland*. [online]. Utrecht: CEFL, 2002, 51 s. [cit. 2017. 07. 01]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Switzerland-Divorce.pdf>.
- LEV XIII: *Quod Multum* [online]. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana. [cit. 2016. 12. 22]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_22081886_quod-multum.html.
- LEV XIII: *Constanti Hungarorum* [online]. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana. [cit. 2016. 12. 22]. Dostupné na internete: http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_02091893_constanti-hungarorum.html.
- Magyar Állam – és Jogtörténeti Tanszék: Kelemen Imre. [online]. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. [cit. 2016. 11. 28]. Dostupné na internete: <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/kelemenimre.htm>.
- MALINIAKOVÁ, E.: Zákon o manželskom práve a parlamentné rozpravy v Uhorsku v roku 1894. In *Forum Historiae* [online]. 2015, roč. 9, č. 1. [cit. 2016. 07. 22]. Dostupné na internete: <http://forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/maliniakova.pdf>.
- MICKOVIK, D. – RISTOV, A.: Family Law in the Civil Code of the Republic of Macedonia. In *Journal of Civil & Legal Sciences*. [online]. 2016. [cit. 2016. 06. 04]. Dostupné na internete: <https://www.omicsgroup.org/journals/family-law-in-the-civil-code-of-the-republic-of-macedonia-2169-0170-1000166.php?aid=66988>. ISSN 2169-0170.
- MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Občiansky zákonník. Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Komisie zo dňa 20. 4. 2017*. [online]. Bratislava: MS SR, 2017. [cit. 2017. 06. 04]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-služby/Nase-projekty/Obciansky-zakonnik/Obciansky-zakonnik.aspx>.

- Original Family Law of the RSFSR. In *Seventeen Moments in Soviet History. An Online Archive of Primary Sources* [online]. East Lansing: Michigan State University. [cit. 2017. 12. 18]. Dostupné na internete: <http://soviethistory.msu.edu/1917-2/the-new-woman/the-new-woman-texts/code-of-laws-concerning-the-civil-registration-of-deaths-births-and-marriages/>.
- PALÁN, A.: *Historik Michal Pehr: Zděšení katolíků bylo pochopitelné*. [online]. Praha: Katolický týdeník, 2008. [cit. 2017. 03. 09]. Dostupné na internete: <http://www.katyd.cz/clanky/historik-michal-pehr-zdeseni-katoliku-bylo-pochopitelne.html>.
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 01. 09]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm.
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Národní shromáždění československé 1918 – 1920. Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 298*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1919. [cit. 2017. 07. 01]. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_02.htm.
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY: *Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 378) o právu rodinném (tisk 382). Středa 7. prosince 1949*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna, 1949. [cit. 2017. 05. 18]. Dostupné na internete: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037005.htm>.
- RADCLIFFE, E. S.: Hume on the Generation of Motives: Why Beliefs Alone Never Motivate. In *Hume Studies*. [online]. 1999, roč. 25, č. 1 a 2. [cit. 2017. 01. 31]. Dostupné na internete: <http://www.humesociety.org/hs/issues/v25n1-2/radcliffe/radcliffe-v25n1-2.pdf>.
- SAS. SLOBODA A SOLIDARITA: *Navrhujeme zatraktívnenie manželstva a rozvody dohodou*. [online]. Bratislava: Sloboda a Solidarita, 2017. [cit. 2017. 06. 02]. Dostupné na internete: <http://www.sas.sk/navrhujeme-zatraktivnenie-manzelstva-a-rozvody-dohodou/6028>.
- Schweizerisches Zivilgesetzbuch [online]. [cit. 2017. 12. 18]. Dostupné na internete: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ZGB1907.htm>.
- SKALICKÝ, K.: Tomáš Garrigue Masaryk. Teologické texty. In *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie*. [online]. 2002, č. 2–3. [cit. 2017. 01. 06]. Dostupné na internete: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Tomas-Garrigue-Masaryk.html>.
- SVERDRUP, T.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses*. Norway. Utrecht: CEFL, 2002. 26 s. [cit. 2017. 05. 20]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Norway-Divorce.pdf>.
- ŠOŠKOVÁ, I.: *Premena manželských osobných práv a povinností v československom práve v polovici 20. storočia*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 25 s. [cit. 2017.

01. 12]. Dostupné na internete: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Soskova_Ivana_\(4583\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Soskova_Ivana_(4583).pdf).
- ŠPROCHA, B. – MAJO, J.: Storočie populačného vývoja Slovenska I.: demografické procesy. In *INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave*. [online]. Bratislava: INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave, 2016. 187 s. [cit. 2017. 05. 13]. Dostupné na internete: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Storocie1.pdf>. ISBN 978-80-89398-30-0.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Pramenné dielo Rozvody. In *Obyvateľstvo a migrácia*. [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2016. [cit. 2017. 05. 22]. Dostupné na internete: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/population/indicators/>.
- VÉKÁS, L.: The Codification of Private Law in Hungary in Historical Perspective. In *Annales* [online]. 2010, 4. [cit. 2016. 12. 27]. Dostupné na internete: http://www.ajk.elte.hu/file/Annales_2010_04_Vekas.pdf.
- WEISS, E. – SZEIBERT, O.: *Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. Hungary*. [online]. 2002, 31 s. [cit. 2016. 06. 05]. Dostupné na internete: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungary-Divorce.pdf>.

PRÍLOHY

Príloha č. 1

Prehľad citovaných ustanovení zák. čl. XXXI/1894 súvisiacich s rozvodom manželstva (manželské osobné právo)

§ 73

Manželstvo zanikne:

- a) smrťou jedného z manželov (§ 74)
- b) rozvodom manželstva.

V prípade vyhlásenia manžela za mŕtveho je rozhodujúce, že manžel vyhlásený za mŕtveho nežil odo dňa určeného v súdnom rozsudku za deň smrti.

§ 74

Manželstvo zanikne aj tým, keď manžel, po vyhlásení druhého manžela za mŕtveho, vstúpi do nového manželstva, okrem prípadu, ak aspoň jedna z osôb vstupujúcich do manželstva pri vstupe do manželstva vedela, že osoba vyhlásená za mŕtvu žije alebo ak je nové manželstvo z inej príčiny neplatné.

§ 75

Manželstvo môže byť rozvedené iba súdnym rozhodnutím a len z dôvodov obsiahnutých v § 76 – § 80.

§ 76

Žalobu na rozvod manželstva môže manžel podať z dôvodu, že sa druhý manžel dopustil cudzoložstva, smilstva proti prírode alebo bigamie.

§ 77

Žalobu na rozvod manželstva môže manžel podať z dôvodu takého úmyselného opustenia druhým manželom, ktoré nemá právnu príčinu:

- a) ak bol manžel, ktorý opustil druhého manžela, po uplynutí šiestich mesiacov odo dňa opustenia v súdnom rozhodnutí vyzvaný obnoviť manželské spolužitie a manžel tak v ustanovenej sudcovskej lehote bez ospravedlnenia neurobil;

- b) ak sa manžel, ktorý opustil druhého manžela, aspoň rok zdržuje na neznámom mieste a bol súdom vyzvaný obnoviť manželské spolužitie a manžel tak v lehote jedného roku bez ospravedlnenia neurobil.

§ 78

Žalobu na rozvod manželstva môže manžel podať z dôvodu, že sa druhý manžel pokúsil o jeho vraždu alebo ho úmyselne ťažko ohrozil spôsobom narušujúcim jeho telesnú integritu alebo zdravie.

§ 79

Žalobu na rozvod manželstva môže manžel podať z dôvodu, že druhý manžel bol po vstupe do manželstva odsúdený na trest smrti alebo na trest odňatia slobody v dĺžke aspoň 5 rokov.

Žalobu na rozvod manželstva nemožno podať, ak osoba spáchala trestný čin pred vstupom do manželstva a osoba, s ktorou do manželstva vstupuje o tom pri vstupe do manželstva vedela.

§ 80

Žalobu na rozvod manželstva môže manžel podať z dôvodu, že druhý manžel:

- a) úmyselne a ťažkým spôsobom porušuje svoje manželské povinnosti, okrem prípadov podľa § 76 – § 78;
- b) nahovorí alebo sa pokúsi nahovoriť deti manžela alebo spoločné deti na spáchanie trestného činu alebo na nemravný život;
- c) zatvrdilo žije nemravným životom;
- d) bol po vstúpení do manželstva odsúdený na trest odňatia slobody v dĺžke kratšej ako 5 rokov.

V týchto prípadoch možno manželstvo rozviesť iba vtedy, ak sa sudca, po starostlivom posúdení osobností manželov a ich životných pomerov, presvedčil, že manželské spolužitie je v dôsledku niektorej spomenutej príčiny natolko narušené, že sa ďalšie takéto spolužitie stalo pre žalobcu neznesiteľným.

§ 81

Žalobu na rozvod manželstva nemôže manžel podať, ak súhlasil s vinným skutkom manžela alebo mal na ňom účasť.

To, že existuje rozvodový dôvod aj na strane žalobcu, nevylučuje jeho právo podať žalobu na rozvod manželstva.

§ 82

Právo podať žalobu zanikne, ak manžel odpustil vinný skutok.
K odpusteniu môže dôjsť aj v priebehu súdneho konania.

§ 83

V prípadoch podľa § 76, § 78, § 79 a § 80 možno žalobu na rozvod manželstva podať len do šiestich mesiacov odo dňa, kedy sa manžel dozvedel o príčine na rozvod alebo, v prípade podľa § 79 alebo podľa § 80 d), o trestnom rozsudku.

Ak je manželovi zabránené podať žalobu použitím sily alebo iným zne-
možňujúcim spôsobom, lehota počas trvania prekážky neplynie jemu ani
jeho zákonnému zástupcovi (§ 87).

Žalobu na rozvod manželstva nemožno podať po uplynutí desiatich ro-
kov odo dňa udania príčiny na rozvod alebo od nadobudnutia právoplatnos-
ti trestného rozsudku.

§ 85

V rozsudku o rozvedení manželstva musí byť manžel, kvôli ktorému sa
manželstvo rozviedlo, označený za vinného.

Ak sa manželstvo rozviedlo pre konanie oboch manželov, sudca označí
oboch manželov za vinných.

Obžalovaný môže aj bez protižaloby požiadať, aby bol v prípade rozvodu
za vinného označený aj žalobca, ak dokáže, že aj na strane žalobcu existuje
príčina na rozvod manželstva, avšak obžalovanému už uplynula lehota na
podanie žaloby, ktorá však plynula v čase vzniku tej príčiny na rozvod, kvôli
ktorej sa manželstvo rozvádza.

Manželovi, ktorý bol označený za vinného, sa v rozsudku o rozvedení
manželstva zakáže vstúpiť do manželstva s osobou, s ktorou bol neverný.

Príloha č. 2
Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 320/1919 Zb. z. a n.
súvisiacich s rozvodom manželstva
(manželské osobné právo)

§ 13

O rozvod každého manželstva je možné žalovať:

- a) ak sa druhý manžel dopustil cudzoložstva;
- b) ak bol právoplatne odsúdený do žalára najmenej na tri roky alebo na dobu kratšiu, avšak pre trestný čin vychádzajúci z pohnútok, alebo spáchaný za okolností svedčiacich o zvrhlej povahe;
- c) ak opustil svojho manžela zlomyseľne a nevrátil sa na súdne vyzvanie do šiestich mesiacov. Ak nie je jeho pobyt známy, bude súdne vyzvanie vykonané verejne;
- d) ak konal druhý manžel spôsobom ohrozujúcim život alebo zdravie manžela;
- e) ak s ním viackrát zle zaobchádzal, ťažko mu ubližoval alebo ho opätovne na cti urážal;
- f) ak vedie zhýralý život;
- g) pre trvalo alebo periodicky prebiehajúcu chorobu duševnú, ktorá trvá tri roky; pre ťažkú duševnú degeneráciu vrodenú alebo získanú, vrátane ťažkej hystérie, alkoholizmu alebo navyknutého nadužívania nervových jedov, ktoré trvá dva roky; pre epilepsiu, trvajúcu aspoň rok s najmenej šiestimi záchvatmi v roku alebo s pridruženou duševnou poruchou;
- h) ak nastal tak hlboký rozvrat manželský, že od manželov nemožno spravodlivo požadovať, aby zotrvali v manželskom spoločenstve. Rozvod nemožno vysloviť k žalobe manžela, ktorý je rozvratom prevažne vinný;
- i) pre neprekonateľný odpor. Žalobe možno vyhovieť len vtedy, ak sa pripojí k žiadosti za rozvod, hoci aj dodatočne, tiež druhý manžel. V tomto prípade netreba však rozvod ihneď povoľovať, ale možno najprv nariaďiť odluku od stola a lože, a to aj niekoľkokrát.

§ 15

Ak boli manželia odlúčení na základe rozhodnutia súdu, môže každý manžel, ak nechce žalovať o rozvod z iného dôvodu uvedeného v § 13, žiadať o rozvod pre neprekonateľný odpor. Takúto žiadosť je možné podať až po uplynutí najmenej jedného roku od súdom vykonanej odluky, ak manže-

lia neobnovili manželské spoločenstvo. Ak išlo o manželstvo odlúčené pred vydaním tohto zákona, žiadosť o rozvod je možné podať, keď od vykonanej súdnej odľuky uplynulo šesť mesiacov a manželia neobnovili manželské spoločenstvo.

§ 16

- a) Súd postupuje podľa zásad konania nespоровého. Úlohou súdu je tiež poučiť manželov o všetkých dôsledkoch rozvodu. Ak obaja manželia súhlasia s rozvodom a súd vykonaným šetrením nadobudne presvedčenie, že tu skutočne neprekonateľný odpor je, vysloví rozvod uznesením.

Ak ide o manželov odlúčených pred pôsobnosťou tohto zákona, stačí, ak súd nadobudne presvedčenie, že nejde o nerozvážny čin. Ak uplynuli od súdom vykonanej odľuky tri roky, netreba neprekonateľný odpor ani rozvážnosť konania zisťovať.

- b) Súhlas so žiadosťou o rozvod treba predpokladať, ak sa manžel, proti ktorému žiadosť o rozvod smeruje, nedostaví na súd; na tento následok musí byť upozornený v obsielke, ktorú je nutné doručiť tomuto manželovi do vlastných rúk spolu s rovnopisom žiadosti. Právo súdu použiť donucovacie prostriedky podľa § 87 zák. o org. s. tým dotknuté nie je.
- c) Ak nejde o manželstvo, v ktorom boli manželia odlúčení pred pôsobnosťou tohto zákona a druhý manžel nesúhlasí s rozvodom alebo tvrdí, že ide o dôvody odlišné od neprekonateľného odporu, súd odkáže žiadateľov, aby požadovali nápravu.

§ 17

Ak bola súdom právoplatne vyslovená odľuka podľa §§ 107–109 obč. zák., a to z niektorého dôvodu podľa § 13 tohto zákona, môže každý manžel, nehladiac na ustanovenie § 15, žiadať o rozvod manželstva na podklade už vykonaného sporu o rozvod. Ak súd, na základe konaných šetrení, pri ktorých sa riadil zásadami nespоровého konania, dospel k presvedčeniu, že by skutočnosti pre odľuku už predtým odôvodnili výrok o rozvode, keby sa oň požiadalo, vysloví rozvod manželstva uznesením, do ktorého prevezme výrok o vine z rozsudku vydaného v spore o odľuku tohto manželstva. Rozvod tu nemožno vysloviť, ak stav uvedený v § 13 g) pominul.

§ 18

V sporoch o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor odpadá predchádzajúca odľuka podľa § 13 i), ak sú manželia už súdom odlúčení a uplynul

od tej doby jeden rok bez toho, aby manželia obnovili manželské spoločenstvo; ak uplynuli tri roky od vykonanej súdnej odluky, je potrebné pokladať tvrdený odpor za dokázaný, pokiaľ výsledky ústneho pojednania tomu neodporujú.

Príloha č. 3
Prehľad citovaných ustanovení návrhov Občianskeho
zákonníka súvisiacich s rozvodom manželstva
(manželské osobné právo)

a) Návrh subkomitétu pre revíziu Občianskeho zákonníka
pre Československú republiku

O rozvode manželstva

§ 53

(1) O rozvod každého manželstva možno žalovať, ak sa pomery medzi manželmi vyvinuli tak, že nemožno od nich spravodlivo požadovať, aby zostali v manželskom spoločenstve (rozvrat manželstva). Rozvod nemožno vysloviť na základe žaloby manžela, ktorý je rozvratom prevažne vinný.

(2) Za taký rozvrat sa už považuje:

- a) ak sa manžel dopustil cudzoložstva, jedine že by druhý manžel s cudzoložstvom súhlasil alebo pri ňom akokoľvek spolupôobil;
- b) ak bol právoplatne odsúdený pre trestný čin vychádzajúci z nízkych a nečestných pohnútok alebo spáchaný za okolností svedčiacich o zvrhlej povahe, jedine že by druhý manžel s trestným činom súhlasil alebo pri ňom akokoľvek spolupôobil;
- c) ak opustil svojho manžela zlomyseľne a nevrátil sa na súdne vyzvanie do šiestich mesiacov; ak jeho pobyt nie je známy musí byť vyzvanie urobené verejne;
- d) ak konal spôsobom ohrozujúcim život alebo zdravie manžela;
- e) ak s ním viackrát zle zaobchádzal, ťažko mu ubližoval alebo ho opätovne na cti ťažko urážal;
- f) ak vedie zhýralý život;
- g) ak je postihnutý trvalo alebo periodicky prebiehajúcou chorobou duševnou, ktorá trvá tri roky; ťažkou duševnou degeneráciou vrodenu alebo získanou, vrátane ťažkej hystérie, alkoholizmu alebo navyknutého nadužívania nervových jedov, ktoré trvá dva roky; epilepsiou, trvajúcou aspoň rok s najmenej šiestimi záchvatmi v roku alebo s pridruženou duševnou poruchou.

(3) Okrem toho možno žalovať o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor. Žalobe možno vyhovieť jedine vtedy, ak sa pripojí k žiadosti o rozvod,

hoci aj dodatočne, tiež druhý manžel. V tomto prípade netreba však rozvod ihneď povoliť, ale treba najprv uznať odluku, a to hoci aj viackrát.

(4) Ak žije predchádzajúci manžel jedného z oboch manželov, ktorý bol vyhlásený za mŕtveho, a jeho vyhlásenie za mŕtveho bolo zrušené, môže každý z manželov podať žalobu o rozvod, jedine že mu v dobe uzavrenia manželstva bolo známe, že nezvestný stále žije. Súd nesmie rozvod povoliť, ak manžel vyhlásený za mŕtveho v dobe vynesenia rozsudku už nežije alebo zatiaľ uzavrel nové manželstvo.

§ 55

Ak bolo manželstvo odlúčené, môže každý manžel, ak nechce podať žalobu o rozvod z iného dôvodu uvedeného v § 53, žiadať o rozvod pre neprekonateľný odpor. Túto žiadosť možno podať najskôr, keď uplynul od vykonanej odluky aspoň rok a manželia neobnovili manželské spoločenstvo (§ 52).

§ 56

V sporoch o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor odpadá predchádzajúca odluka podľa § 53 odst. 3, ak sú už manželia odlúčení a od tej doby uplynul jeden rok bez toho, aby manželia obnovili manželské spoločenstvo (§ 52); ak uplynuli tri roky od vykonanej odluky, treba pokladať tvrdený neprekonateľný odpor za dokázaný, ak tomu výsledky ústneho konania neodporujú.

b) Zákon, ktorým sa vydáva všeobecný zákonník občiansky: návrh superrevíznej komisie

Rozvod manželstva

§ 67

(1) O rozvod, to je o zrušenie manželstva, možno podať žalobu, keď sa pomery medzi manželmi vyvinú tak, že od nich nemožno spravodlivo požadovať, aby zotrvali v manželskom spoločenstve (rozvrat manželstva). Rozvod nemožno vysloviť na návrh manžela, ktorý je rozvratom prevažne vinný.

(2) Taký rozvrat znamenajú nižšie uvedené skutočnosti samy o sebe:

- a) ak sa manžel dopustil cudzoložstva, hoci druhý manžel pri cudzoložstve nijako nespoluúčastnil alebo s ním nesúhlasil;
- b) ak bol právoplatne odsúdený pre trestný čin spáchaný za okolností svedčiacich o zvrhlej povahe, ak druhý manžel pri trestnom čine nijako

- nespolupôsobil alebo s ním nesúhlasil, alebo neuzavrel manželstvo s vedomosťou o tomto čine;
- c) ak opustil svojho manžela zlomyseľne a neobnovil manželské spoločenstvo na súdne vyzvanie do šiestich mesiacov; ak jeho pobyt nie je známy, musí byť vyzvanie urobené verejne;
 - d) ak konal spôsobom ohrozujúcim život alebo zdravie manžela;
 - e) ak s ním viackrát zle zaobchádzal alebo mu opakovane na cti veľmi citeľne ublížil;
 - f) ak je postihnutý duševnou chorobou, ktorá trvá tri roky, či už je to choroba trvalá alebo periodická; ťažkou duševnou degeneráciou vrodenou alebo získanou, vrátane ťažkej hystérie, alkoholizmu alebo navyknutého nadužívania nervových jedov, ktoré trvá aspoň dva roky; epilepsiou, trvajúcou aspoň rok, a to buď najmenej so šiestimi záchvatmi za rok, alebo s pridruženou duševnou poruchou.

(3) Okrem toho sa môžu manželia na základe spoločnej vôle domáhať rozvodu pre neprekonateľný odpor. V tomto prípade netreba rozvod ihneď povoliť, ale treba najprv uznať odľuku, a to hoci aj viackrát.

(4) Každý z manželov môže žalovať o rozvod, ak predchádzajúci manžel niektorého z oboch bol vyhlásený za mŕtveho, ale jeho vyhlásenie za mŕtveho bolo zrušené. Súd nesmie rozvod povoliť, ak predchádzajúci manžel vyhlásený za mŕtveho v dobe vynesenia rozsudku už nežije alebo zatiaľ uzavrel nové manželstvo.

§ 69

Odlúčení manželia sa môžu domáhať rozvodu podľa všeobecných pravidiel. Avšak v sporoch o rozvod manželstva pre neprekonateľný odpor nech sa neuzná odľuka, akú podľa § 67 ods. 3 súd môže nariadiť, ak uplynul od právoplatného výroku o odľuke aspoň rok a manželia neobnovili manželské spoločenstvo (§ 66).

§ 70

Okrem toho môže, ak uplynú aspoň dva roky od právoplatného rozsudku o odľuke a manželia neobnovia manželské spoločenstvo (§ 66), žiadať vinný i nevinný manžel rozvod bez ktoréhokoľvek z dôvodov uvedených v § 67.

Príloha č. 4
Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 265/1949 Zb.
súvisiacich s rozvodom manželstva
(manželské osobné právo)

§ 30

(1) Ak nastal z dôležitých dôvodov medzi manželmi hlboký a trvalý rozvrat, môže manžel žiadať, aby súd manželstvo zrušil rozvodom.

(2) O rozvod môže žiadať manžel, ktorý rozvrat výlučne zavinil, iba ak druhý manžel prejaví s rozvodom súhlas.

(3) Ak majú manželia maloleté deti, nemôže sa manželstvo rozviesť, ak by to bolo v rozpore so záujmom týchto detí.

§ 31

(1) V rozhodnutí, ktorým sa manželstvo rozvádza, má sa tiež vysloviť, či manželia – alebo ktorý z nich – sú rozvodom vinní.

(2) Od výroku o vine treba upustiť, ak o to požiadajú obidvaja manželia.

§ 32

Rozhodnutie, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, nemožno vydať, dokiaľ nie sú pre čas po rozvode upravené práva a povinnosti rodičov s ohľadom na dieťa a jeho majetok.

Príloha č. 5
Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 94/1963 Zb.
súvisiacich s rozvodom manželstva
(manželské osobné právo)

§ 23

(1) Štátne orgány v spolupráci so spoločenskými organizáciami a všetkými občanmi sú povinné napomáhať upevňovaniu manželstva a rodiny, najmä tým, že predchádzajú príčinám, ktoré by mohli viesť k narušovaniu pevnosti a trvalosti vzťahov v manželstve a v rodine.

(2) Lahkomyselný pomer k manželstvu je v rozpore so záujmom spoločnosti. Preto možno k zrušeniu manželstva rozvodom pristúpiť len v spoločensky odôvodnených prípadoch.

§ 24

Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Pri rozhodovaní o rozvode musí súd prihliadnuť najmä na záujmy maloletých detí.

§ 25

Súd je povinný zistiť príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvráteniu manželstva. Svoje zistenia uvedie v odôvodnení rozhodnutia.

Príloha č. 6
Prehľad citovaných ustanovení zákona č. 36/2005 Z. z.
súvisiacich s rozvodom manželstva
(manželské osobné právo)

§ 22

K zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch.

§ 23

(1) Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

(2) Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.

(3) Súd pri posudzovaní miery rozvratu vzťahov medzi manželmi prihliada na porušenie povinností manželov podľa § 18 a § 19.

O AUTORKE

JUDr. Ingrid Lanczová (1991) je absolventkou Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 2015 obhájila rigoróznú prácu na tému *Vybrané aspekty dokazovania v konaniach vedených pre pochybenie lekára*. Toho času pôsobí ako interná doktorandka na Katedre dejín práva Trnavskej univerzity v Trnave. Vo svojej vedeckovýskumnej činnosti sa zameriava na rodinné právo na území Slovenska, ako aj na komparáciu s vybranými európskymi krajinami a na oblasť medicínskeho práva.

VECNÝ REGISTER

A

ABGB	14n, 23n, 58n
ALR	78n
Absolútny dôvod rozvodu	26n
Absolútny zánik manželstva	22n

B

BGB	47
-----------	----

C

Code Civil	14, 23n, 47n
Cudzoložstvo	22, 28n, 64

H

Hierarchizácia rozvodových dôvodov	83n
--	-----

J

Johann Strauß	56n
---------------------	-----

L

Lev XIII.	16
----------------	----

M

Manželstvo	15, 18n
Manželské majetkové právo	43, 51
– osobné právo	143, 146, 149
Manželská novela	60n
Manželský zákon	11n

N

Návrh občianskeho zákonníka	92n, 103n
Navedenie na trestný čin	37
Nemorálne konanie	33
Nemravný život	37
Neprekonateľný odpor	66, 75n, 92n

O

Odluka od stola a lože 46, 81

R

Relatívny dôvod rozvodu 26n, 39n

Relatívny zánik manželstva 22, 24

Rozvrat manželstva 66, 79, 83n, 97n

S

Subkomitét pre revíziu občianskeho zákonníka 92, 103n, 149

Superrevízna komisia 94, 104

Š

Štatistika rozvodov 48

T

Trestný čin 22, 31n

U

Úmyselné konanie proti životu a zdraviu 22, 30n, 65

Úmyselné opustenie manžela bez právnej príčiny 22, 40n, 65

Urážky 33, 67, 104

Z

Zákon č. 265/1949 Zb. 105n

Zákon č. 94/1963 Zb. 110n

Zákon č. 36/2005 Z. z. 115n

